

Maskuliniteter og vold

Et kritisk blik på kulturelle konstruktioner

Kicki Louise Meyer
Katrine Duus Nielsen

Vi vil gerne rette en stor tak til de 11 mennesker, der har ladet os få et indblik i deres forståelser, liv og praksisser. Tak for de tankevækkende diskussioner, perspektiver og ikke mindst de til tider svære fortællinger.

Speciale, september 2006
Kultur- og sprogødestudier
Roskilde Universitetscenter
Vejleder: Kirsten Hvenegaard-Lassen

Dette speciale er blevet til i tæt samarbejde. Samtlige sætninger, afsnit og kapitler har vi i fællesskab udviklet gennem forløbet. Derfor er det vanskeligt at definere, hvem der har skrevet hvilke afsnit. Siden dette dog er et formelt krav, vil vi angive, at vi hver især har haft det primære ansvar for følgende:

Katrine Duus Nielsen

Teoretisk ramme: Sprog

Metode og metodologi: Anonymisering og Akademisk position og udsigelseskraft

Analyser: Kastreringen af den voldsramte mand, Talens kvindelige overmænd og Når identiteten glider

Kicki Louise Meyer

Teoretisk ramme: Forhandling

Metode og metodologi: Transskription og Positioner i interviewkonteksterne

Analyser: Den ufarlige voldskvinde, Socialiseret vold og Skæve gørelser af maskulinitet

Indholdsfortegnelse

Ouverture	6
Del 1: Teoretisk ramme	10
Et socialkonstruktionistisk blik	10
Identitet	11
Sprog	13
Fra sprog til diskurs	15
Forhandling	19
Vold og køn som sociale konstruktioner	21
Afrunding	29
Del 2: Fremgangsmåder	30
Metodiske og metodologiske refleksioner	30
Udvælgelse af interviewpersoner	30
Empiriproduktion	36
Interview med voldsudøvende mænd	38
Interview med behandlere	42
Fokusgruppeinterview med krisecenterfrivillige	43
Anonymisering	45
Transskription	47
Analysestrategier	48
Forskerpositioner	52
Positioner i interviewkonteksterne	53
Akademisk position og udsigelseskraft	54
Afrunding	57
Del 3: Analyser	59
Kapitel 1: Infiltreringer af køn og vold	59
Kønnet vold?	60
Voldens hierarki	62

Beskyttende vold	68
Maskuline selvfremførelser	74
Den ufarlige voldskvinde	77
Kastreringen af den voldsramte mand	80
Den relative kønnede under/overordning	85
Afrunding: Betydningsfulde kategorier	88
Kapitel 2: Legitimeringsstrategier	91
Talens kvindelige overmænd	92
Voldens naturlighed	97
Socialiseret vold	100
Afrunding: Kampe om definitioner	106
Kapitel 3: Kampen om et værdigt selvbillede	110
Skæve gørelser af maskulinitet	110
Når identiteten glider	117
Afrunding: Uønskelige positioner i behandling	123
Del 4: Afslutninger	126
English Summary	134
Litteratur	136

Ouverture

”Vi er alle mennesker og opererer ud fra hvert vort kulturelle syn på tingene. Jeg ved ikke, om kvinder er mindre aggressive end mænd, eller om de bare har lært sig ikke at være aggressive. Kvinders vold forekommer ikke tit, men der har jo heller ikke eksisteret et manuskript i historien for det.”¹

Mænd og vold. Det er omdrejningspunkterne, som vi i dette speciale skal zoome ind på. Vi skal se på, hvordan disse to størrelser kan forstås i forhold til hinanden i dag. Og et særligt fokus vil vi lægge på mænds vold mod kvindelige partnere. Officielt betragtes vold som en kriminel og umoralsk handling. Ikke desto mindre er der først i de senere år fra regeringens side eksplicit blevet sat ind for at bekæmpe denne mænds vold mod kvinder. Dette er blandt andet sket i form af Regeringens handlingsplan for bekæmpelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien fra 2002² og oprettelsen af Det nationale voldsobservatorium i 2003³. Sidstnævnte har det formål at indsamle viden om omfanget af mænds vold mod kvinder og dermed bryde tendensen med, at statistisk viden omkring vold ikke tidligere har belyst de kønnede aspekter. Hertil kommer vedtagelsen af

¹ Fra interview med I. Lövkrona, svensk professor i etnologi i artiklen Man slår da kvinder (<http://www.kvinfo.dk/side/558/article/111>)

² Se <http://www.lige.dk/files/PDF/voldshandlingsplan2005.pdf>

³ Voldsobservatoriet er oprettet i et samarbejde imellem Ligestillingsministeriet og Institut for folkesundhed, hvilket illustrerer endnu et nyt fokus på problemet, nemlig sundhedsmæssige konsekvenser af at være udsat for vold (se <http://www.det-nationale-voldsobservatorium.org/>)

Østrigsmodellen i 2004⁴ samt oprettelsen af behandlingssteder for mænd, der voldt deres kvindelige partner⁵. Med disse tiltag er mandligt kropsmærkedes vold mod kvindeligt kropsmærkede sat på den politiske dagsorden, og dermed udfordres legitimiteten af denne form for vold. Det tankevækkende er imidlertid, at de lovmæssige tiltag sjældent tages i brug i praksis⁶. Juridisk set er mænds vold mod kvinder således illegitim, men som vi skal se nærmere på i dette speciale, peger meget i retningen af, at den fortsat i et vist omfang er kulturelt legitim.

Når tallene viser, at 41.000 kvinder årligt bliver udsat for vold af deres mandlige partner, samt at 2000 kvinder og 2000 børn hvert år søger tilflugt i et af landets 39 krisecentre⁷ og endnu flere bliver afvist i døren på grund af plads- og ressourcemangel, så tyder det på, at der med disse juridiske og politiske tiltag til trods fortsat er nogle barrierer, som gør, at denne udgave af vold er så udbredt i en dansk kontekst. Men hvad består disse barrierer i? Det er netop det, vi søger at belyse med specialet. Vores mål her er at trække nogle forestillinger om vold og køn, der synes at ligge som nogle selvfølgelige størrelser i vores samfund, frem i lyset. Kun ved at synliggøre og udfordre disse

⁴ Østrigsmodellen, der, som navnet antyder, stammer fra Østrig, hvor man har vedtaget en paragraf, der giver hjemmel til at bortvise en mand, der udøver vold mod sin kvindelige partner og/eller børn, fra hjemmet. Denne paragraf bygger på en tanke om, at det ikke er rimeligt, at det er kvinden og børnene, der skal flytte fra hjemmet og der nærmiljø, men derimod den voldsudøvende mand. (Se for eksempel <http://www.menneskeret.dk/tema/CEDAW/siden/>)

⁵ Manderådgivningen i Aalborg var første skud på stammen i 1994, dernæst kom Dialog mod vold i 2002, Alternativ til vold i 2003 og Manderådgivningen i Herning fra 2005

⁶ Se for eksempel Reinicke, 2005

⁷ Alle tal er fra <http://www.lige.dk/files/PDF/voldshandlingsplan2005.pdf>

kulturelle selvfølgheder bliver det muligt at ændre på dem og rejse nye konstruktionsmuligheder. Vi går til dette speciale med et ligestillingsperspektiv for øje. Vi beskæftiger os med et område, hvor der i vores øjne er en voldsom skævvridning imellem kønnene. Det indledende citat har en pointe: Hvordan kan det være, at vi kun sjældent hører om voldskvinder, der udsætter manden derhjemme for ydmygelser, kontrol og fysiske overgreb? Kvinders vold mod mandlige partnere er langt mindre udbredt end mænds vold mod kvindelige partnere – siger tallene. Er der noget om citatets pointering af et 'voldsmanuskript' indlejret i tid og kultur? Er vold en mere tilgængelig handling for mænd end for kvinder? Hvilke betydninger får vold for måder at gøre maskulinitet på i dag? Hvad er tilladt – og hvor går grænserne? Vi anlægger et socialkonstruktionistisk blik, som kan hjælpe med at fokusere på relevante problemstillinger med udfordrende øjne. Og vi vil opmuntre til kritisk inspektion af og refleksion over disse udbredte måder at skabe mening om maskuliniteter og vold. Ved at sætte fokus på tilgængelige diskurser om mænd og vold ønsker vi at bidrage til at skabe rum for nye perspektiver.

Vi vil undersøge, hvordan forskellige grupper af mennesker, der har berøringsflade med mænds vold mod kvinder i deres liv, forstår og italesætter maskuliniteter og vold. Derfor har vi givet ordet til de tre mandligt kropsmærkede Lasse, Christian og Morten, som selv har voldet kvindelige partnere; mænd, der mødte os i den danske midvinter og tilbød os fortællinger om deres levede liv med vold. Gitte, Eva og Vibe er tre kvinder, der i deres frivillige arbejde på et kvindekrisecenter i forskellig grad har problematikken på nært hold, og i deres selskab forløb en hel lang tirsdag aften i et kælderlokale under kvindekrisecenteret med snak om voldsramte kvinder og mænd. Derudover

rummer empirien også interview med de fem behandlere Henrik, Tage, Iben og Winnie og Jørn fra de fire forskellige behandlingstilbud for voldsudøvende mænd, der pt. findes i Danmark. Sammen har vi skabt materialet for dette speciale, og alle disse mennesker deler på de følgende sider deres tanker med os og læseren; tanker om hvordan maskuliniteter og vold kan tænkes, problematiseres og bindes sammen. Vores fokus er derfor ikke, 'hvorfor' mænd voldt kvinder, men derimod 'hvordan' der skabes mening omkring denne vold. Med andre ord vil vi belyse, hvordan maskuliniteter og vold kan forstås i en dansk kontekst i dag. Vi kan selvsagt ikke give et komplet billede af denne problematik, da et helt billede ikke findes. Men vi kan præsentere og tilbyde små brudstykker, dele af måder at forstå og skabe verden på, som vil kunne pege på og tydeliggøre nogle diskursive praksisser i dag.

For at belyse dette vil vi arbejde ud fra følgende problemstilling:

- *Hvordan forstår og skaber disse 11 mennesker forbindelser mellem vold og maskuliniteter?*
- *Hvilke betydninger får det for voldsudøvende mænds selvforståelse?*

Vi lægger ud med et vue over vores teoretiske tilgang, hvorefter vi præsenterer de metodiske og metodologiske refleksioner, vi har gjort os over og i processen. Herfra tager vi springet ud i analyserne og afrunder med nogle afsluttende refleksioner.

Del 1: Teoretisk ramme

Et socialkonstruktionistisk blik

Socialkonstruktionisme består som andre teoretiske retninger af mange forskellige fortolkninger og ståsteder, og vi vil derfor ikke her søge at definere et endegyldigt billede. Set fra et socialkonstruktionistisk perspektiv er al viden foranderlig, hvorfor det ville være modsætningsfyldt at definere et sådant endeligt ståsted for teorien⁸ (Gergen og Gergen, 2003: 2). Vi vil derfor her blot trække nogle centrale begreber og overordnede træk op, som er fælles for de fleste socialkonstruktionister. På trods af disse fælles forståelser er der dog væsentlige forskelle socialkonstruktionister imellem. Man kan sige, at der er forskellige grader af socialkonstruktionisme, altså hvor radikalt, man vælger at stille sig. Vi vælger dog at skrive et fælles teoretisk udtryk frem i stedet for at lægge vægt på de forskelle og uenigheder, der er inden for det socialkonstruktionistiske forskningsfelt. I det følgende vil vi uddybe nogle grundantagelser og illustrere den forståelse af socialkonstruktionisme, som vi lægger os op af i dette speciale. Det skal dog slås fast, at vi ikke alene inddrager socialkonstruktionister, men også teoretikere, der betegner sig selv som socialkonstruktivister og poststrukturalister⁹. Disse tre tilgange er ikke én og samme, men ligger alle i

⁸ Af denne grund vælger vi, at omtale det socialkonstruktionisme og ikke socialkonstruktionismen. Inspireret af Stormhøj, der bruger begrebet poststrukturalismer, kunne man også have valgt at tale om socialkonstruktionismer (se Stormhøj, 2006). Rent sprogligt finder vi dette en anelse kringlet, hvorfor vi vælger den ubestemte form.

⁹ Socialkonstruktivisme bruges inden for sociologien, mens poststrukturalisme defineres som en filosofisk strategi. Inden for den psykologiske fagtradition anvendes socialkonstruktionisme, hvorved man søger at undgå en sammenblanding af

et nært spændingsfelt, hvorfor vi finder det givtigt at inddrage alle tre. Der findes ingen konsensus om forholdet imellem de tre størrelser, men vi vælger her at fokusere på deres fælles relativistiske position, hvorfra det bliver muligt at opnå en kritisk stillingtagen overfor fænomener som maskuliniteter og vold.

Identitet

Centralt for socialkonstruktionisme er en insisteren på, at vi kritisk tager stilling til de ting, vi tager for givet i verden, herunder os selv, fordi de antagelser og skøn, vi foretager i verden, er kontingente (Burr, 2003: 2). Det betyder blandt andet, at socialkonstruktionister søger at dekonstruere forståelser af identitet¹⁰ og opponerer mod den fremherskende forståelse af, at vi alle besidder en konstant og stabil personlighed, og fremhæver i stedet personen som resultat af kulturelle, historiske og relationelle omstændigheder (Burr, 2003: 35). Socialkonstruktionisme søger således væk fra den herskende forståelse af identitet som en indre kerne i mennesket og lægger i stedet vægt på identitet som socialt og kulturelt konstrueret i et væv af tråde som social klasse, alder, etnicitet, køn,

socialkonstruktionisme og konstruktivisme (uden 'social' foran), som er en kognitiv psykologisk retning, bl.a. repræsenteret af Piaget (Se Søndergaard, 1996, samt Simonsen, 1996).

¹⁰ Identitet tillægges forskellige betydninger inden for socialkonstruktionisme. Vi er stødt på begreber som *selv*, *personlighed* og *identitet*, som ofte bruges overlappende (se eksempelvis Søndergaards definition i Søndergaard, 2000: 37). Vi vælger i specialet at benytte begrebet identitet, fordi vi mener, at dette ord åbner op for en mere aktiv og processuel forståelse af begrebet, hvorimod personlighed og selv i uønsket grad kan indikere en indre, stabil kerne i mennesket.

uddannelse og seksualitet (Burr, 2003: 106)¹¹. Der lægges vægt på, at subjektet afspejles i kulturen, og kulturen afspejles i subjektet (Søndergaard, 2000: 31)¹², hvorfor det ikke giver mening at holde fast i en konventionel objekt-subjekt dualisme, idet mennesker ikke kan forstås uden at se på de omkringliggende samfundsstrukturer og omvendt. Der ligger altså her et skift i fokus fra 'indeni' subjektet til 'imellem' subjekter. Identitet stammer ikke indefra, men konstrueres i sociale rum via de identitetsskabende komponenter, der er til rådighed i den givne kontekst, og er altid foranderlig og til forhandling (Burr, 2003: 109-110). Identitet betragtes derfor som en flydende proces; den er en kontekstafhængig størrelse og skabes, forhandles og udfordres over tid i interaktionen med andre mennesker. Ydermere bryder socialkonstruktionister med tanken om én entydig og stabil identitet; der er tværtimod tale om multiple identiteter, der skabes igennem social og sproglig interaktion (Søndergaard, 2000: 38). Springet til at tale om flere identiteter afspejler netop det processuelle og foranderlige: Alt efter konteksten konstruerer personer sig selv på forskellige måder. Det betyder dog ikke, at subjektet konstruerer en 'ny' identitet i hver kontekst: *"Den identitet, man italesætter på et givet tidspunkt, kan forstås som en aflejrning af tidligere diskursive praksisser"* (Jørgensen og Phillips, 1999:

¹¹ Intersektionalitet er en analytisk strategi, som netop kan anvendes til at begribe, hvorledes forskellige sociokulturelle parametre får betydning for hinanden. Man kan for eksempel ikke se på køn uden også at inddrage etnicitet, klasse, seksualitet, etc., fordi de forskellige kategorier 'intersects', dvs. krydser og gennemskører hinanden. (Se for eksempel Lykke, N.: *Intersektionalitet- ett användbart begrepp för genusforskningen*, Kvinnovetenskaplig Tidskrift, nr. 1, 2003) Vi er inspirerede af denne måde at tænke analytisk og inddrager da også løbende øvrige kategorier, men som det vil ses, går vi ikke decideret til analyserne med intersektionalitet for øje.

¹² Af den grund bruger vi i specialet betegnelsen 'subjekt' frem for 'individ', fordi subjekt netop rummer denne dobbelthed. Begrebet indikerer først og fremmest en aktivt handlende aktør, men også at denne er underkastet, udsat for og afhængig, hvilket ikke træder så tydeligt frem på dansk, men viser sig på engelsk i form af 'subjected to' (Heede, 2004: 23). Ordet kommer af det latinske *subjicere*, som også betyder *at underkaste* (sub=under, jacere=kaste) eller *at lægge under* (Gyldendal fremmedordbog, 11. udgave, 1993: 596). Man kan sige, at processen med at blive et aktivt handlende subjekt nødvendigvis må ske inden for, dvs. underlagt, de tilgængelige normer og diskurser i samfundet.

116). Subjektet er blevet opløst som essensbærende enhed, men ikke afskaffet (Søndergaard, 2000: 37), så på trods af, at socialkonstruktionister betragter identitet som en ustabil og foranderlig størrelse, er det vigtigt for subjektet at opleve en form for kontinuitet i sine identitetsudtryk. Vi skal se på sprogets betydning for identitetsskabelse.

Sprog

Det er igennem sprogbrug, at identiteter skabes. Alt, hvad vi forstår og oplever som virkelighed, er produkter af interaktion mellem mennesker: Vi konstruerer såvel os selv som verden, når vi taler sammen, og dermed er sprogbrug handlinger med praktiske virkninger på vores levede liv (Burr, 2003: 8). Verden på én gang skabes og begrænses af vores sproghandlinger, og der er tale om en konfliktfyldt proces, hvor genstande og fænomener tildeles liv og betydning, men samtidig midlertidigt fastlåses til netop disse forståelser (Burr, 2003: 48). Vi vælger at udvide sprogbegrebet til også at rumme nonverbalt sprog. Således kan kropssprog, konkrete handlinger og fysiske udtryk også forstås som sproglige udtryk, idet de ligeledes foregår inden for diskursive rammer. Med Søndergaards ord er de *"blot kulturelig subjektivitet formidlet i et andet medium, nemlig kroppen"* (Søndergaard, 1996: 12). At subjektet og den sociale virkelighed er sprogligt konstruerede, skal *"ikke forstås på den måde, at enhver aktør opfinder virkeligheden for sig selv og sine umiddelbare omgivelser fra time til time. De kulturelle perspektiver, som den materielle og sociale realitet ses igennem – og i et eller andet omfang også formes igennem – bygger på en historisk og socialt omfattende proces, og processerne udgør for den enkelte aktør faktisk*

eksisterende betingelser at leve indenfor” (Søndergaard, 2000: 87). At Søndergaard her omtaler nogle ’faktisk eksisterende’ forhold skal læses som en understregning af, at selv om verden er socialt konstrueret, opfattes og opleves den som faktisk givet af personen.

Idet sproget betragtes som det middel, hvormed og igennem hvilket vi skaber vores forståelse af os selv, er det også igennem sproget, at man kan udfordre og ændre på sociale forhold. Sproget kan dermed siges at blive nøglen til transformation og rekonstruktion, hvilket dog ikke betyder, at mennesker blot kan tale sig frem til en hvilken som helst identitet, da sprog ikke er isoleret fra social praksis (Burr, 2003: 56); tværtimod hænger de to uløseligt sammen. De sproglige kategorier, der er til rådighed i vores kultur i dag har betydning for, hvorledes vi forstår og skaber os selv og vores handlemuligheder (Bertilsson og Järvinen, 1998: 12). For eksempel har de måder, hvorpå vi talesætter køn, betydning for, hvordan vi konkret lever køn. Den vigtigste pointe er her, at sprog således gøres; det er en aktiv handling. Det såkaldt materielle, substantielle og sproglige glider ind i hinanden og kan ikke skelnes fra hinanden (Søndergaard, 2000: 40).

Der er forskel på, hvor radikalt socialkonstruktionister stiller sig i forhold til sprogets betydning for praksis. Søndergaard taler om ontologisk og epistemologisk relativisme, hvor ontologisk relativisme *”kommer til at forlene menneskets diskursive kapacitet med et uklædeligt skær af menneskelig almagt: Ikke alene har mennesket kapacitet til at skabe begreber om verden, men begreberne skaber også verden”* (Søndergaard, 1996: 18). Til forskel fra denne radikalitet, hvor erkendelsen entydigt former virkeligheden, indebærer epistemologisk relativisme et i vores øjne mere hensigtsmæssigt udgangspunkt, som ikke frasiger sig en konkret materiel verden, men blot påpeger, at denne ikke kan forstås uden om diskurser. Materielle ting *”må først tolkes og gives mening ved at fyldes med kulturelt indhold. Den kulturelle*

meningskonstruktion spiller en fundamental rolle for menneskets handlemønstre” (Bertilsson og Järvinen, 1998: 108). Atter er køn relevant at drage ind som eksempel: Vi definerer i vores samfund køn ud fra kropslig udformning, hvorfor kroppen som materiel størrelse medfører en lang række forestillinger om et menneskes væremåde, eksempelvis at kvinder repræsenterer ’bløde’ værdier og mænd ’hårde’, herunder aggressivitet. På den måde tildeles den materielle krop nogle værdier, som har betydning for vores muligheder for social handling (Søndergaard, 1994: 54). Dette kalder på en forklaring af vores forståelse af diskursbegrebet.

Fra sprog til diskurs

Begrebet diskurs er komplekst, og der findes mange forskellige forståelser af det. Vi vil her definere diskurs som *”et begrænset sæt af mulige ytringer, der fremmer et begrænset sæt af betydninger, således at diskurser udgør grænserne for, hvad det er muligt at sige og tænke”* (Phillips i Widell (ed.), 2004: 49). En diskurs producerer én version af en hændelse eller fænomen ved at referere til et sæt meninger, metaforer og fortællinger, der sætter et givet fænomen eller hændelse i et specifikt lys. En diskurs er dermed *”en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af den) på”* (Jørgensen og Phillips, 1999: 9). Diskurser har en helt central betydning for subjektets hverdagspraksis, da de *”ligger som et baggrundstæppe af kundskab for de aktuelle individuelle bevægelser, de ligger som den historiske bevidsthed, som den nødvendige kulturelle kompetence, som kollektiv og biografisk erfaring – kort sagt som en forudsætning for at kunne orientere sig*

i og deltage i videreudviklingen af præmisserne for den kultur, man overlever gennem at integrere sig i" (Søndergaard, 2000: 416).

Der er stor forskel på, i hvor høj grad forskellige teoretikere tildeler mennesker handlekraft i forhold til forhandling af diskurser. Vi er meget inspirerede af Potter og Wetherells diskursforståelse, der vægter en gensidig konstituering mellem menneske og diskurs: Diskurser skaber subjekter, idet de producerer nogle mulige subjektpositioner ved at sætte rammer for hvad, der er muligt og ikke-muligt, og subjekter skaber diskurser, idet diskurser ikke kan siges at eksistere uden at blive italesat, reproduceret og forhandlet af subjekter (Wetherell og Potter, 1992: 90). Mennesker er således både *"diskursive produkter"* og *"producenter"* (Phillips i Widell (ed.), 2004: 51). For at illustrere, at mennesker er *sprogbrugere* introducerer Potter og Wetherell begrebet *fortolkningsrepertoire*. Hermed ønsker de at fremhæve, at diskurser ikke blot er abstrakte størrelser, men at de sættes i spil i dagligdags social praksis. *"Interpretative repertoires are pre-eminently a way of understanding the content of discourse and how that content is organized. [...] [I]t is concerned with language use, what is achieved by that use and the nature of the interpretative resources that allow that achievement"* (Wetherell og Potter, 1992: 90). Begrebet fortolkningsrepertoire skal netop vise de bevægelser, subjekter foretager i diskursive praksisser (Wetherell og Potter, 1992: 92). Vi bruger såvel diskursbegrebet som fortolkningsrepertoier. Vi definerer diskurser som de mere overordnede koder for social interaktion, mens vi med fortolkningsrepertoier refererer til de konkrete manøvreringer, vores interviewpersoner foretager inden for disse diskurser.

Mennesker skaber som sagt sig selv igennem brug af diskurser, og her bliver begrebet subjektpositioner relevant. *"Subject positions can be defined quite simply as 'locations' within a conversation.*

They are the identities made relevant by specific ways of talking" (Edley i Wetherell, Taylor og Yates, 2001: 210). I mødet med andre skabes specifikke mulige positioner for personen, hvilket afhænger af de diskurser, der er til rådighed i den pågældende situation (Burr, 2003: 113). For eksempel medfører relationerne 'interviewperson'/'interviewer' og 'voldsramt'/'voldsudøver' begrænsede muligheder for den enkelte aktør; der synes at herske nogle grænser for, hvad det overhovedet er muligt at sige og gøre i bestemte relationer (Heede, 2004: 82). Konstruktioner af mulige subjektpositioner sker i det sociale samspil, hvilket vil sige, at mennesker både positionerer sig og positioneres af andre (Burr, 2003: 114). Heri ligger altså et fokus på menneskelig agentstatus; samtidig med en indflydelse fra de magtfulde, kulturelt tilgængelige diskurser, indgår subjektet aktivt i konstruktionen og påtagelsen af subjektpositioner. Imidlertid skal det påpeges, at positioneringer langt fra er uproblematisk: Det enkelte menneske har principielt mulighed for at indtage eller afvise de tilbudte positioner, men det kan være meget vanskeligt at fravriste sig en position, som man tildeles af andre (Harré og Langenhove, 1999: 22). Der ligger et magtaspekt indlejret: Positioner kan være mere eller mindre magtfulde, og nogle aktører tildeles større muligheder for at forhandle positioner end andre. Endvidere får det betydning for personens udsigelseskraft, hvilke positioneringsmuligheder vedkommende har. I vores analyser skal vi for eksempel se, hvorledes der foregår kampe om, hvem der har ret til at definere ansvar for mænds vold mod kvinder, og hvor Lasse, Christian og Morten, de tre voldsudøvende mænd, selv synes at have svært ved at komme til orde sat over for os som forskere og behandlerne som 'eksperter' på området.

Der er som sagt ikke frit slag, når det gælder brug af diskurser. For det første kan ikke hvad som helst defineres som diskurs. Et udsagn skal give mening inden for den sociale, historiske og samfundsmæssige kontekst for at kunne defineres som en diskurs, hvorfor det relationelle aspekt er yderst centralt: *"Discourse is not the possession of a single individual. Meaningful language is the product of social interdependence. It requires the co-ordinated actions of at least two persons, and until there is mutual agreement on the meaningful character of words, they fail to constitute language"* (Gergen, 1997: viii). Der skal således være enighed blandt flere om det sagte samtidig med, at det skal gentages og videreføres over tid for at kunne blive defineret som diskurs. At give sin mening til kende om et objekt, er således ikke at give udtryk for sin *personlige* holdning; det er en manifestation af en diskurs. Tanke og sprog ses netop som to uadskillelige størrelser i socialkonstruktionisme, idet sprog giver basis for al tankevirksomhed. Samtidig er det vigtigt at påpege, at ikke alt er muligt at gøre og sige. Mennesker trækker på flere og ofte modsætningsfyldte diskurser, og netop modsætninger giver et peg om diskursers grænser (Edley i Wetherell, Taylor og Yates, 2001: 203). Det er imidlertid centralt for subjekter at kunne se en sammenhæng på tværs af de kontekster, vedkommende færdes i, og således må der findes en form for kohærens imellem det enkelte subjekts diskursive praksisser. Diskurser bruges til at give mennesker et meningsfuldt billede af sig selv og verden, hvorfor et nogenlunde stabilt valg af diskurser er vigtigt (Jørgensen og Phillips, 1999: 124). Endvidere er det vigtigt at slå fast, at der overfor diskurser altid findes moddiskurser, idet en diskurs ikke kan eksistere uden, at der er noget, der står i modsætning hertil og afgrænser den. Der er diskurser, der har fået meget magtfulde positioner i samfundet, hvilke kan defineres som hoveddiskurser. Disse er meget tydelige i samfundet, idet de *"befolker kulturen bredt og lever åbent på de offentlige arenaer"* (Søndergaard, 2000: 113).

Med andre ord er der diskurser, der er lettere tilgængelige at udtrykke end andre, og vi skal netop se, hvordan vores interviewpersoner ofte trækker på diskurser, som er vanskeligt tilgængelige, og her træder forhandlingsbegrebet i kraft.

Forhandling

De diskurser, der er til rådighed i et givet samfund er under konstant udvikling, hvilket foregår gennem aktørers forhandlinger af samme. Dette betyder, at subjektet til en vis grad kan udfordre og bryde med diskurser. Det danske samfund i dag kan betegnes som et posttraditionelt samfund, som er kendetegnet ved en relativ frisættelse fra mere fast etablerede leveregler og traditioner, der førhen har skabt grundlag for subjektets forståelse af sig selv (Søndergaard, 2000: 32). Der er en større grad af frihed i konstruktionerne af identitet, men det betyder langt fra, at aktører har fuldstændigt frie forhandlingsrammer. Hvilke forhandlingsindlæg, der vinder legitimitet, afhænger af den sociale kontekst, de fremføres i, fordi de skal være kontekstuel genkendelige (Staunæs, 2004: 66). *"For individet bliver det selv at kunne genkende sine udtryk, sin væren, sine tankemåder indenfor kulturens kollektivt udviklede udtryksformer, værens- og tænkeformer væsentligt som et led i oplevelsen af sig som et værdigt individ"* (Søndergaard, 2000: 34). Med i denne proces om at opnå kontekstuel genkendelighed hører i høj grad også vigtigheden af, at *andre* genkender personen, hvorfor det er en relationel proces. Bryder subjektet for meget med de kulturelle og kontekstuelle normer og dermed synes uigenkendeligt for andre, er det med risiko for eksklusion fra det kulturelle fællesskab (Søndergaard, 2000: 34). Der er

således ikke tale om 'frie' forhandlinger, men om forhandlinger, "som hele tiden sker med truslen om *disintegration for enkeltindivider og med truslen om opløsning for kulturen som én væsentlig grænsesættende instans*" (Søndergaard, 2000: 34). Hvilke forståelsesforslag, der vinder legitimitet, vil være afhængig af de sociale relationer, forståelsen udvikles indenfor, og dermed hvordan betydningerne bruges og forhandles over tid. Det kræver dog stærk påvirkningskraft fra den forhandlendes side for at gøre andre villige til at dele nye betydninger og meningsstrømme (Søndergaard, 2000: 358). I vores samfund er det imidlertid sjældent, at en egentlig eksklusion finder sted på baggrund af kontekstuel 'afvigelse'. Men det får betydninger for ens positioner, fordi det uigenkendelige ofte bliver henvist til en position i samfundets periferi (Søndergaard, 2000: 16). Søndergaard beskæftiger sig med mulighederne for at forhandle køn. Mennesker har mulighed for at overskride og bryde med de normative forståelser af køn, men der er grænser for disse forhandlinger: En maskulint kropsmærket kan godt tilegne sig træk, som konnoteres som feminine, så længe han *primært* fremstår som maskulin. Han er således nødt til at undgå at bryde *for* meget med de hegemoniske kønsopfattelser, da han ellers vil fremstå som kontekstuel uigenkendelig som mand. Der er dog et afgørende aspekt i forhold til forhandlingerne af kønnede koder, nemlig respekten for, at visse udtryk har opnået en selvstændig betydning som værende *enten* mandligt *eller* kvindeligt, og derfor er alle udtryk for køn ikke altid forståelige: Nogle mandligt konnoterede og kvindeligt konnoterede udtryk er tilsammen *for* provokerende i forhold til normen. (Søndergaard, 1994: 55)

Forhandling af diskurser kan ses som vejen til at forhandle sociale livsbetingelser, og hermed forsynes subjektet med muligheder for at forandre de konkrete handlemåder, der hersker i

samfundet. *“Diskursiv forandring – og dermed social forandring – finder sted, når elementer af eksisterende diskurser artikuleres sammen til at skabe nye diskursive blandinger; en ny diskurs skabes i den udstrækning, at det lykkes den at fastlåse betydning midlertidigt på netop dens måde”* (Phillips i Widell (ed.), 2004: 49). Dette foregår altså i mødet med andre, og netop sproglige måder at ’gøre’ begreber og oplevelser på har her betydning. Søndergaard slår fast, at mennesker hele tiden forhandler, men at disse forhandlinger ikke altid er selvreflekterede og intentionelle. Positionerer en aktør sig indenfor en hegemonisk diskurs, forhandler vedkommende til fordel for netop den diskurs. *“Hovedsagen er således, at ingen kan undlade at udtrykke noget, ingen kan melde sig ud af forhandlingerne”* (Søndergaard, 2000: 35). Vi skal se nærmere på vold og køn – de to kategorier, der løber som røde tråde igennem specialet.

Vold og køn som sociale konstruktioner

Al forståelse og viden er set med socialkonstruktionistiske briller historisk og kontekstuel relativ og afhængig af de aktuelle sociale forhold, der dominerer i samfundet på et givent tidspunkt. Betydninger af og forståelser af såvel vold som køn er ikke de samme i dag som for hundrede år siden og fremtræder tillige forskelligt fra kultur til kultur. Disse to begreber er dermed også sociale konstruktioner, som på mange måder fremstår som selvfølgeligheder i en dansk kontekst i dag. For at skabe rum til at reflektere over disse selvfølgeligheder er det med Søndergaards ord vigtigt at bestræbe sig på at gøre det fremmede kendt og det kendte fremmed (Søndergaard, 2000: 55). Med andre ord må vi prøve at tænke køn og vold på andre måder end dem, der er tilgængelige og

fremherskende i hverdags sproget. I analyserne skal vi se, hvordan de interviewede konstruerer disse to størrelser, og ikke mindst får vi at se, hvordan disse to tråde vikles sammen, hvornår der bindes knude på de to, og hvornår de søges adskilt. Vi lægger ud med køn.

Køn repræsenterer en meget omsiggribende og magtfuld kode i vores samfund i dag, idet køn har stor betydning¹³ for subjektets muligheder for at forstå sig selv og andre. Der hersker nogle implicite forståelser af køn, der fungerer som retningslinier for, hvordan henholdsvis kvindeligt og mandligt kropsmærkede kan og bør opføre sig, tale og tænke. Det skal vi for eksempel se, når vores interviewpersoner har svært ved at operere med en voldsudøvende kvinde og en voldsramt mand, fordi disse positioner bryder med nogle fremtrædende forestillinger om kvinder og mænd.

Teoretikere inden for det socialkonstruktionistiske felt kritiserer, at mennesker deles op i to køn ud fra kroppens udformning. Med Rittenhofers begreb lever vi i et 'tokønssystem' (Rittenhofer i Christensen, Ravn og Rittenhofer: 1997). Feministiske teoretikere har, som en del af processen i at opløse ideen om, at køn og krop er én og samme ting, introduceret en skelnen i biologisk køn (sex) og socialt køn (gender). Denne opdeling skulle fremhæve, at kroppen adskiller sig fra de socialt skabte forestillinger og forventninger, vi har til kvindeligt og mandligt mærkede aktører med hensyn til eksempelvis væremåder, egenskaber, interesser og tænkepraksisser. Butler kritiserer dog denne opdeling, fordi den bygger på en tanke om, at det biologiske køn ligger fast defineret forud for det sociale køn. "[W]hat is "sex" anyway? Is it natural, anatomical, chromosomal, or hormonal [...]? If the

¹³ Vi anvender i specialet såvel begrebet betydning som mening. Inden for bl.a. virksomhedsteori skelnes imellem disse to, hvor 'mening' er en individuel størrelse og 'betydning' en kollektiv, se Aboulafla, A. et. al. (ed.): *Virksomhed, betydning og mening*, 2003, Roskilde Universitetsforlag. Vi skelner ikke imellem de to begreber, da vi ikke finder det relevant ud fra vores teoretiske ståsted at differentiere imellem 'det private' og 'det offentlige', da disse to er gensidigt afhængige.

immutable character of sex is contested, perhaps this construct called "sex" is as culturally constructed as gender; indeed, perhaps it was always already gender, with the consequence that the distinction between sex and gender turns out to be no distinction at all" (Butler, 1999: 10). Butlers argument er således, at såvel socialt som biologisk køn er socialt konstrueret, idet mennesker ikke har nogen akulturel eller prædiskursiv tilgang til det såkaldt biologiske køn, det vil sige kroppen. Endvidere går kritikken på, at vi ved at koble køn til krop naturaliserer køn. Ved at begrunde køn og de sociale positioner, det medfører, ud fra den 'biologiske' krop, skaber vi en kollektiv forestilling om, at køn er 'oprindeligt' og 'naturgivet', hvilket begrænser vores muligheder for at se, forstå og gøre køn anderledes. Med socialkonstruktionistiske briller på kan man sige, at dette fokus på kroppes genitalier og efterfølgende opdeling i to køn ikke er 'naturlig': *"Social constructionism would suggest that we might equally well (and just as absurdly) have divided people into tall and short, or those with ear lobes and those without"* (Burr, 2003: 3). Søndergaard har udviklet begrebet *kropstegn*, der tager afsæt i semiotikken for netop at pointere, at konstruktionen ikke er en *"konsekvens af noget i kroppene iboende; i stedet ses kroppene som et påskud for en konstruktion, og den måde, kroppene bliver fokuseret ind på, fremvises som en konsekvens af konstruktionen"* (Søndergaard, 2000: 91). 'Kvindeligt' og 'mandligt' kropstegn kan netop fungere til at undgå de værdiladninger, kategorierne 'kvinde' og 'mand' ofte ureflekeret tillægges i vores samfund (Søndergaard, 2000: 90). Tegnbegrebet ser vi som et vigtigt skridt i dekonstruktionen af køn, fordi det netop kræver en grad af refleksion, som ikke på samme måde er nødvendig, hvis man blot tager afsæt i dagligdagsbegreberne 'kvinde' og 'mand'. Inspireret af Staunæs' italesættelser af køn i sine

tekster, vælger vi dog ikke udelukkende at bruge Søndergaards tegnbegreb. Staunæs spiller på sproglige fremmedgørelser af køn, så de også rækker ind i de dagligdags formuleringer ved at veksle imellem begrebet kropstegn og de velkendte 'pige', 'mand', 'kvinde', 'dreng' på en måde, som medfører, at man som læser studser, når de dagligdags kategorier dukker op (Staunæs, 2004). Vi vælger derfor at anvende såvel 'kvinde', 'subjekt med kvindeligt kropstegn', 'kvindeligt kropsmærket aktør' og 'mand', 'subjekt med mandligt kropstegn' og 'mandligt kropsmærket aktør'. I bestræbelserne på at bryde med essentialistiske forståelser af køn, finder vi det endvidere centralt at reflektere over, hvordan vi i daglig tale fremstiller køn som en væren; vi 'er' kvinder eller mænd. Igen er det problematisk, da en sådan formulering er med til at naturalisere køn og vanskeliggøre alternativer. Italesættelser af et givent fænomen både afspejler og konstruerer mulige måder at tænke og forstå fænomenet på. Vi vælger at se på køn som en handling i stedet: Vi gør og lever, og med Butlers begreb *performer*, køn. Køn er ikke "...an expression of what one is but [...] something that one does, the stylized repetition of acts through time" (Butler, 1999: 179). Køn er således ikke noget, vi har, men noget, vi gør; køn er ikke noget, som *er*, men noget, der skabes. "There is no gender identity behind the expressions of gender; [...] identity is performatively constituted by the very "expressions" that are said to be its results" (Butler, 1999: 33).

Vi har allerede været inde på det tokønssystem, der hersker i det danske samfund. En væsentlig fremmedgørende strategi er at bryde med dikotomisk tænkning, herunder den binære kønslogik. Vi har hentet inspiration i læsninger af Derrida, som netop sætter fokus på dikotomiers betydninger. Hele vores begrebsverden tager udgangspunkt i binære kategorier. Derrida påpeger, at dikotomier per definition rummer ulige magtforhold, idet én part fremstår som primær og oprindelig og den

anden som sekundær (Bertilsson og Järvinen, 1998: 90). Som eksempel kan det kønnede modsætningspar kvindeligt/mandligt nævnes: Det er organiseret således, at det kvindelige konstitueres i fraværet af det mandlige, og det kvindelige afviger fra det mandligt universelle, hvorfor der opstår en ulighed (Simonsen, 1996: 33). Pointen er, at de to dele er gensidigt afhængige af hinanden, og at en destabilisering af de magt- og dominansforhold, disse konstruktioner medfører, er at ønske. Vi har i specialet konsekvent byttet rundt på begrebsparret i dikotomier, således at den part, der typisk står sidst og dermed oftest tillægges mindst magt, omtales først og valoriseres (Esmark, Laustsen og Andersen, 2005: 142). Frem for at sige mand/kvinde insisterer vi på at sige kvinde/mand for hermed at søge at bryde med de magtstrukturer, der ligger i dikotomierne. Dette er således et forsøg på at forhandle dikotomierne på trods af erkendelsen af, at vi ikke selv formår at bryde med dem, hvilket måske kan ses som et beskedent første skridt på vejen i dekonstruktionen af kategorierne og deres indbyrdes relation.

Endnu en måde at bryde med den binære kønstænkning er at fremhæve, at kategorierne kvinde og mand ikke er entydige størrelser. Vi er inspirerede af Connell, der fremhæver, at der findes flere måder at gøre køn på, hvilket leder frem til flertalsformerne, *femininiteter* og *maskuliniteter*. Dette pointerer, at maskulinitet ikke blot defineres ud fra sin forestillede umiddelbare modpol, femininitet, men også ud fra relationer til øvrige former for maskulinitet. Connell peger på, at der er en form for maskulinitet, der er den dominerende, og som de øvrige maskuliniteter defineres op imod (Connell, 1995: 77). Begrebet 'hegemoni' betyder overherredømme, og hegemonisk maskulinitet skal netop

betragtes som den idealiserede og herskende form for maskulinitet. Dette er ikke et statisk begreb, idet grænserne for denne form for maskulinitet konstant udfordres og (gen)forhandles. Der foregår en løbende diskursiv kamp for at definere, hvad kategorien kan rumme. Dog er der elementer i denne dominerende maskulinitet, der er mere træge end andre og fremstår som så selvfølgelig maskuline, at de er vanskelige at ændre. Kimmel nævner blandt andre fysisk styrke, kontrol, frygtløs opførsel, stærk heteroseksuel orientering, autoritet og selvstændighed (Kimmel i Brod og Kaufman, 1994: 125). Meget få mænd kan siges at leve op til en hegemonisk maskulinitet, men alle må imidlertid forholde sig til den kontekstuelt gældende. Med hegemonisk maskulinitet som den overordnede og mest magtfulde maskulinitet må der også være noget, den står over¹⁴. I analyserne skal vi se på, hvad det at volde kvindelige partnere gør ved de tre interviewede mænds maskuline positioner, og her træder netop andre og mere underordnede former for maskulinitet frem. Lad os tage et nærmere blik på vold som konstruktion.

Både behandlere samt forskere inden for emnet mænds vold mod kvinder holder fast i, at det er vigtigt at kalde vold for vold. Men hvad vil det sige? Er der en korrekt definition på, hvad begrebet vold indebærer? Ud fra vores teoretiske ståsted må svaret være nej. Der findes ingen entydig definition på vold, men derimod mange. Vold er en social konstruktion, og hvordan enkelte personer betydningstillægger begrebet, afhænger af konteksten og tilgængelige positioner og

¹⁴ Connell definerer tre øvrige former for maskulinitet: Underordnede, medskyldige og marginaliserede maskuliniteter (Connell, 1995: 77-80). Vi finder denne opdeling problematisk, da Connell ikke er synderligt klar i sine definitioner af de tre. F.eks. er argumenterne for adskillelsen mellem underordnede og marginaliserede maskuliniteter meget uklare. Vi lader os dermed inspirere af tanken om flere forskellige mere eller mindre magtfulde maskuliniteter og ser nærmere på, hvordan det træder frem i vores materiale.

diskurser¹⁵. Der er således ikke konsensus omkring, hvornår noget kan defineres som vold og hvornår ikke, samt hvornår vold er legitim og hvornår ikke. To maskulint mærkede aktører, der slår hinanden iført hjelm, handsker og tandbeskytter i en boksering, så blodet sprøjter, øjenbryn flækker og næser brækker, mens en horde af tilskuere jubler og hujer, aflæser vi for eksempel typisk ganske anderledes, end hvis vi erstatter arenaen med en dagligstue, de to mænd med en mand og en kvinde, der indgår i en seksuel-romantisk (Søndergaard, 2000) relation med hinanden, og hvor tilskuerne udgøres af parrets børn¹⁶. Hvorvidt handlinger defineres som vold eller ej, legitime eller illegitime, afhænger altså af blikkene, som bliver lagt derpå. Begrebet betydningstillægges netop ikke det samme alle steder til alle tider, men er kontekstuel, flydende og foranderligt. Dog er der måder at forstå vold på, som er mere fremtrædende i vores samfund end andre. Vores materiale viser for eksempel, at samtlige interviewpersoner tillægger vold et fysisk aspekt, når andet ikke indikeres. Der lader til at være såvel reflekterede som ureflekterede voldsforståelser i spil: Når vi blot introducerer 'vold', forstås det som fysisk vold, men spørger vi konkret ind til voldsdefinitioner, dukker for eksempel psykisk vold altid op. Så på trods af, at voldsbegrebet umiddelbart fremstår som et uproblematisk begreb at bruge for de interviewede, så viser det sig, at det er meget diffust og afhænger af mange forskellige elementer som relationer de involverede imellem, kønede positioner og hensigten med

¹⁵ Se også Williams, 2005, Tidsskriftet *Antropologi*, nr. 46, 2002 samt Riches, D. (ed.): *The Anthropology of Violence*, 1986, Basil Blackwell Ltd., Oxford.

¹⁶ Som Iben, en af de tre krisecenterfrivillige, vi har talt med, siger: "Det ville jo være helt tåbeligt at kalde boksering for vold...".

volden. Inden for forskning og behandlingskontekster lægges der i dag stor vægt på, at vold ikke kun er fysisk, men for eksempel også psykisk, seksuel, materiel, økonomisk, symbolsk og strukturel (se for eksempel Hearn, 1998: 77-104). Disse forståelser sættes af og til i spil af de interviewede, men det er meget tydeligt, at vold i udgangspunktet forbindes med fysiske overgreb: Det lader til at være den fremherskende måde at begribe vold på. Vores mål her er selvsagt ikke at tilbyde en entydig definition på vold, men derimod at give et indblik i vores interviewpersoners konstruktioner af begrebet og reflektere over betydningerne af dem. Igen vælger vi at italesætte vold på måder, som afspejler denne konstruerede karakter. Vi taler ikke om 'voldelige' mænd, fordi det kan indikere, at det er et træk indeni den enkelte maskulint kropsmærkede. Vi benytter ordet 'voldsudøver' på trods af faren for, at også det kan lede tankerne over på en indre tilstand, der ageres ud. Ikke desto mindre er det vanskeligt helt at bryde med de tilgængelige kategorier og stadig gøre sig forståelig, og 'voldsudøver' rummer det handlingsaspekt, som vi finder vigtigt at fremhæve. Vold stammer ikke et sted indefra, men er en handling, der foregår i interaktionen mellem mennesker. Dette understreger vi yderligere ved at bruge begrebet som et udsagnsord, 'at volde'. Denne form af ordet illustrerer, at der står en aktivt handlende aktør bag. Med vores ligestillingsperspektiv finder vi det ydermere centralt at omtale vold med et kønnet aspekt. Der florerer mange forskellige betegnelser, som ikke rummer dette element såsom 'familievold', 'partnervold' og 'hustruvold'. Derfor holder vi fast i at tale om mænds vold mod kvinder for at understrege begge kønede positioner.

Afrunding

Vi har nu med grove penselstrøg malet et billede af det teoretiske blik, der fører os igennem arbejdet med nærværende speciale. Vi har tilladt os at være eklektiske i vores fremstilling. I tråd med socialkonstruktionistisk tænkning er det ikke muligt at fremsætte et endegyldigt og sandt billede af en teoretisk retning, og derfor skal ovenstående netop læses som vores bud, vores fortolkning. I vores inddragelse af disse mange teoretikere har vi opnået et bredt billede af denne teoretiske retning, vi har fået gradforskelle og uenigheder op under neglene, forholdt os hertil og derudfra forhandlet os frem til nærværende teoretiske blik. Og dette blik giver for os et meningsfuldt og brugbart afsæt for vores muligheder for at trække inspirerende pointer fra empirien frem til analyser, der kan åbne op for en destabiliserende læsning af koblinger af vold og maskuliniteter. Med vores refleksioner over måder at italesætte forskellige begreber og kategorier har vi allerede så småt taget hul på nogle metodiske strategier. Nu skal uddybe, hvad vores teoretiske blik betyder for vores måder at gribe empirien an på.

Del 2: Fremgangsmåder

Metodiske og metodologiske refleksioner

Vores teoretiske perspektiv har implikationer for såvel problemstilling, metode og analysestrategier, som vi vil se i det følgende kapitel. Metodiske overvejelser rummer de helt konkrete processer med at producere og bearbejde empiri, mens metodologiske refleksioner refererer til sammenhænge mellem den analytiske problemstilling, det metateoretiske blik samt de konkrete metoder (Søndergaard, 2000: 52 og Kofoed, 2003: 341). I vores fremstilling her laver vi ikke en klar skelnen imellem disse to niveauer, da de er tæt sammenvævede. Vi har produceret vores empiri ud fra syv individuelle semistrukturerede interview; tre med maskulint mærkede aktører, der har voldet nuværende eller tidligere kvindelige partnere, og fire med i alt fem behandlere fra de fire behandlingssteder i Danmark, samt et fokusgruppeinterview med tre frivillige fra et krisecenter i Danmark.

Udvælgelse af interviewpersoner

Vi betragter empiri som et produkt skabt i interaktionen mellem interviewer og interviewpersoner, hvorfor vi betragter dem som empirimedproducenter¹⁷. I fællesskab med interviewpersonerne har vi

¹⁷ Vi vælger imidlertid at omtale de interviewede som interviewpersoner. Vi fravælger dermed gængse begreber som 'respondenter' og 'informanter'. 'Respondent' konnoterer en spørgsmål-svar-relation, mens der i begrebet 'informant' kan ligge en forventning om, at disse mennesker besidder en viden, der kan 'samles ind' via interview. (Kofoed, 2003: 357)

produceret det materiale, der ligger til grund for vores analyser, og her vil vi gøre rede for, hvordan vi har udvalgt netop de 11 personer som forhandlingspartnere i empiriproduktionen.

Udgangspunktet for udvælgelsen af interviewpersoner er et ønske om at tildele mænd, der er eller har været i behandling for vold mod en kvindelig partner, en stemme. Vi ønsker at høre deres fortællinger for at få et indblik i, hvordan de skaber mening omkring deres vold. Men vi er interesserede i flere perspektiver på vores problemstilling, og derfor inkluderer vi også behandlere fra de fire eksisterende behandlingssteder i Danmark, fordi vi har en forestilling om, at disse netop repræsenterer kontekster, hvor mænds vold mod kvinder eksplicit – og ud fra en bestemt dagsorden, nemlig at stoppe volden – sættes til forhandling. Endnu et perspektiv mener vi at finde, når vi også giver plads til kvindeligt kropsmærkede frivillige på et krisecenter, der via deres arbejde har kontakt til voldsramte kvinder og børn, og derfor også har berøring med problematikken i deres dagligdag. Idet vi fra starten har haft en formodning om, at køn er en væsentlig komponent i konstruktioner af vold, har vi tilstræbt en nogenlunde lige fordeling af kvindeligt og mandligt kropsmærkede interviewpersoner og er endt op med 5 kvindeligt og 6 mandligt kropsmærkede. Med disse i alt 11 mennesker har vi et grundlag, hvorfra vi kan belyse problematikken ud fra forskellige syn, positioner og oplevelser.

Vi rettede til at starte med vores søgen efter interviewpersoner mod mænd, der har voldet nuværende eller tidligere kvindelige partnere. Vel vidende at dette ikke er en uproblematisk søgen,

kontaktede vi de fire behandlingssteder for voldsudøvende mænd i Danmark ud fra en forventning om, at de må have kontakt til flest aktører, der kunne falde ind under vores søgekriterier. Vi havde i udgangspunktet et ønske om at få kontakt med to nuværende eller tidligere brugere af hver af de kommunale behandlingssteder, det vil sige i alt otte. Dette viste sig imidlertid meget vanskeligt. På trods af anerkendelse af vigtigheden af at sætte denne problematik på dagsordenen, blev vi mødt med skepsis med hensyn til muligheden for at komme i kontakt med de voldsudøvende mænd selv. Såvel Alternativ til vold i Roskilde samt Manderådgivningen i Herning afviste muligheden for at skabe kontakt til brugere, mens Dialog mod vold gav os lov til at hænge et opslag op i de tre afdelinger i København, Odense og Århus. Samtidig gjorde de dog meget klart, at de ikke havde til hensigt at foreslå nogle maskulint mærkede aktører at opsøge os, og at vi ikke skulle have forhåbninger om, at det ville lykkes. Begrundelserne lød på, at kontakt med udefrakommende kunne virke forstyrrende ind på behandlingen, hvilket i sidste ende kunne medføre frafald; at mændene ikke nødvendigvis kunne overskue konsekvenserne af at fortælle deres historie til udefrakommende; samt at de kunne føle sig forpligtede til at melde sig, hvis behandlerne foreslog det, på grund af en oplevelse af at stå i gæld til behandlerne. Fælles for begrundelserne var en opfattelse af, at det for disse mænd er så tabubelagt og grænseoverskridende at opsøge behandling for vold mod en kvindelig partner, og at behandlernes kontakt til mændene derfor er så skrøbelig, at de må værne om den.

Dog viste Henrik fra Manderådgivningen i Aalborg straks interesse i og vilje til at skabe kontakt til nogle af sine nuværende brugere, hvilket resulterede i kontakten til Morten og Lasse. På baggrund af hvilke kriterier Henrik har udvalgt mulige interviewpersoner, har vi ikke nærmere kendskab til,

udover at han ud fra sit kendskab til dem og deres situation har vurderet, hvem der både kunne have interesse i at medvirke, samt hvem der kunne 'magte det'. Ud fra dette har han blandt andet videregivet informationer om vores speciale og telefonnummer til Morten og Lasse, hvorefter de kontaktede os per telefon. Grundet besværlighederne med at få kontakt igennem behandlingsstederne, valgte vi per brev at kontakte to mænd, der offentligt har fortalt om deres voldsudøvelse. Af disse to fik vi kontakt til Christian, som sagde ja til at deltage i et interview.

Mere tilgængeligt var det at få interview i hus med behandlerne selv fra de fire institutioner. Samtlige steder mødte vi fra behandlerne stor velvilje til selv at stille op til interview. Ud over de allerede nævnte begrundelser for deres kategoriske afvisninger af at skabe kontakt til brugerne af behandlingsstederne kan vi kun gisne om, hvorvidt de har gjort sig andre overvejelser omkring denne beslutning. Kunne det også dreje sig om, at de ikke ville kigges over skulderen af os som udenforstående? Eller en interesse i at have kontrol over hvilke oplysninger, der kunne komme ud via mændene? I hvert fald bestemte de i praksis for mændene, at de ikke skulle tilbydes en stemme i dette arbejde, men at de selv gerne ville medvirke som repræsentanter for det pågældende behandlingssted. Det resulterede i interview med Henrik fra Manderådgivningen i Aalborg¹⁸; Tage

¹⁸ Manderådgivningen i Aalborg startede som et resultat af en arbejdsgruppe nedsat af Krisecenter for voldsramte kvinder i Nørresundby. Det startede op som et forsøgsprojekt i 1994, men har siden 1999 haft status som et permanent tilbud, der støttes af Nordjyllands Amt. Henrik er den eneste ansatte og arbejder ud fra en NLP-terapeutisk ramme. Se mere på www.manderaad.dk

fra Dialog mod vold i København¹⁹; Winnie og Vibe, som vi interviewede på samme tid, fra Alternativ til vold i Roskilde²⁰ samt Jørn fra Manderådgivningen i Herning²¹.

De tre frivillige fra krisecentret, som deltog i fokusgruppeinterviewet, fik vi kontakt til ved at sende en mail ud til cirka 100 frivillige tilknyttet krisecentret. En af os er selv frivilligt engageret i krisecentret, hvorfor den første kontakt til de frivillige var forholdsvis nem. Det var dog et kriterium fra vores side ikke at kontakte nogen, som vi har personligt kendskab til eller direkte samarbejde med i krisecentret, fordi det ville medføre en relation interviewer og interviewperson imellem, som divergerede for meget i forhold til de øvrige interviewede. Atter kom det bag på os, at det var så vanskeligt at samle interesserede deltagere. I udgangspunktet ønskede vi at foretage 2 fokusgruppeinterview med 5-7 deltagere i hver, men fik kun svar fra 6 personer, hvoraf vi af praktiske årsager kun kunne samle 3 til et interview. To af disse, Eva og Gitte, har funktion som krisevagter, mens den tredje, Iben, er politisk engageret i centret.

¹⁹ Dialog mod vold (DMV) er opstået som en del af regeringens indsats mod vold i familien, der blev udmeldt 8. marts 2002, hvorefter DMV åbnede afdelingen i København som et forsøgsprojekt, der indtil videre løber til udgangen af 2008. DMV er således finansieret af regeringen, men er en del af den private organisation Askovgården, der driver flere sociale projekter. I 2005 har DMV endvidere startet to nye afdelinger; en i Århus og en i Odense. Der er pt. ansat 5 i afdelingen i København, hvoraf Tage er den ene. Behandlingen baseres på kognitive teorier. Se mere på www.dialogmodvold.dk samt Hensen, P. I. og Petersen, H. Ø.: *Dialog mod vold*, 2004, Systime Academic.

²⁰ Alternativ til vold (ATV) er i 2003 startet op på grundlag af en norsk model til behandling af voldsudøvende mænd. En amtspolitiker fra Roskilde søgte om midler fra samme kasse som DMV, det vil sige som en del af projektet Vold i familien finansieret af Socialministeriet, til at oprette en afdeling af ATV i Danmark. Der er ansat 4, der arbejder ud fra en psykodynamisk tilgang. Se mere på www.atv-roskilde.dk og Råkil, M. (ed.): *Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*, 2002, Universitetsforlaget, Oslo. Og for en foreløbig evaluering, se *Effektundersøgelse*, fra sommeren 2005 (udleveret af Vibe og Winnie i januar 2006).

²¹ Manderådgivningen i Herning er det sidste skud på stammen af behandlingstilbud i Danmark. Ringkøbing Amt startede tilbuddet op i 2005. Jørn er eneste behandler tilknyttet og trækker på evolutionspsykologi i sin tilgang. For yderligere information, se Beretning 2005 (udleveret af Jørn i februar 2006).

Som nævnt bunder vores udvælgelse af interviewpersoner i et ønske om at belyse vores problemstilling fra flere vinkler. Det endelige valg bærer dog også præg af besværlighederne med at finde interviewpersoner, der har ønsket at medvirke. Vores valg betyder også, at vi har valgt andre muligheder fra. Vi kunne have valgt at rette diktafonen mod folk, der ikke umiddelbart har problematikken inde på livet, og dermed opnået nogle andre forståelser. Vi kunne have forsøgt at få kontakt til feminint kropsmærkede, der selv har stået for skud for mænds vold. Vi kunne have kontakttet politikere eller kønsforskere og endnu engang fået en anden viden sat i produktion. Med vores interview får vi netop viden, som er konstrueret i de pågældende kontekster, hvori de er foregået (Halkier, 2003: 28). Ikke desto mindre giver vores empiriske materiale et indblik i, hvorledes netop disse personer på netop dette tidspunkt forstår og italesætter de temaer, som vi har lagt frem i interviewsituationerne. Vi producerer empirien i fællesskab i situationen, og dog har disse betydningstilskrivelser fortsat relevans udenfor og bagefter interviewkonteksterne. Diskurser og diskursive praksisser ændres ikke med et trylleslag, så når det giver mening for disse interviewpersoner at forhandle, konstruere og (re)producere på netop disse måder og med disse strategier på dette tidspunkt, så giver det et fingerpeg om nogle tilgængelige diskurser i et dansk samfund anno 2006.

Endvidere har det ikke været en uproblematisk proces at arbejde med analyserne ud fra disse interviewpersoner, der repræsenterer så forskellige ståsteder, har så forskellig berøring med problematikken, og som vi har interviewet på ganske forskellige måder. I udgangspunktet har vi

tænkt vores interviewpersoner som opdelt i tre grupper; de voldsudøvende mænd, behandlerne og de krisecenterfrivillige. I analyseprocessen har vi søgt at udfordre og bryde med denne opdeling, fordi en sådan kategorisering kan sløre uoverensstemmelser internt i grupperingen og overensstemmelser på tværs. I sidste ende fremtræder disse grupperinger dog forholdsvist tydeligt igen, fordi vi i arbejdsprocessen har set, at der *er* mange ligheder internt i disse grupper. Ikke desto mindre er det vores intention at fremstille interviewpersonerne som 11 selvstændige mennesker, der ud fra hvert deres ståsted i denne sammenhæng forhandler, positionerer sig og giver deres bud på de tilbudte emner og temaer.

Empiriproduktion

Inden påbegyndelsen af vores empiriproduktion har vi ladet os inspirere af collective memory work som en måde at få vores egne for forståelser frem til refleksion (Schratz og Walker, 1995). Collective memory work er en arbejdsmetode til at *"undersøge bredere diskursive tråde, der fletter sig ind i egne historier om, hvordan man eksempelvis bliver etnificeret, kønnet og seksualiseret"* (Staunæs, 2003: 79). Vi gav os selv den opgave hver især på skrift at beskrive vores første minde om en mands vold mod en kvinde. Dette medførte mange diskussioner omkring vores egne definitioner af vold, betydninger af positioner i voldssituationer og ikke mindst køn, hvilket vi satte os ud for at problematisere ved at genskrive disse minder med 'omvendt' kropstegn for at se, hvad det fik af betydninger for vores forståelser af situationerne. Alt dette for at skærpe vores blik, hvorfor det har haft betydning for vores måder at gå til empiriproduktionen på, idet vi har stillet nogle af de spørgsmål, som opstod i denne proces, til vores empiri. I det følgende vil vi eksemplificere nogle af de overvejelser, vi har gjort os vedrørende

den praktiske udførsel af de forskellige interview, hvor vi især trækker på Kvaless retningslinier for forskningsinterview (Kvale, 2001) og Halkier, der beskæftiger sig med fokusgrupper som arbejdsmetode (Halkier, 2003).

Samtlige 8 interview foretog vi med en primær og en sekundær interviewer²². Den primære interviewer var ansvarlig for at stille spørgsmålene fra interviewguiden og have den primære kontakt til interviewpersonerne, mens den sekundære interviewers vigtigste funktion var at stille uddybende tillægsspørgsmål undervejs og holde øje med, at vi nåede omkring de vigtigste temaer. Hvem, der var primær interviewer, afgjorde vi efter relationen til den/de interviewede, idet vi vurderede, at den af os, der havde haft den indledende kontakt per mail og telefon, ville have nemmere ved at skabe kontakt med den pågældende interviewperson. For at skabe klarhed omkring interviewenes indhold og form har vi briefet interviewpersonerne, både gennem den telefoniske/skriftlige kontakt inden selve interviewet og en gentagelse inden interviewets start. På samme måde afrundede vi samtlige interview med en debriefing, med plads til eventuelle spørgsmål. (Kvale, 2001: 132) Interviewene varierede i tid, hvor det korteste med Morten optog cirka en time, og fokusgruppeinterviewet med de tre krisecenterfrivillige var noget sværere at afslutte, og en hel tirsdag aften forløb med dette. I alt udgør de 8 interview omkring 400 siders udskrift.

²² Halkier taler for, at man i fokusgruppeinterview ikke opererer med en decideret 'interviewer', men en 'moderator', idet rollen ikke er helt den samme som i eksempelvis individuelle interview. En moderators funktion er ikke blot at lytte og spørge ind til deltagernes udtalelser, men samtidig at sørge for at håndtere den sociale interaktion i gruppen (Halkier, 2003: 54) Vi vælger dog for at undgå unødigt forvirring at omtale os selv som interviewere i alle interviewsituationerne.

Interview med voldsudøvende mænd

De individuelle interview med Morten, Lasse og Christian er af semistruktureret karakter, hvilket giver mulighed for at få et indblik i et subjekts livsverden på en nærværende og fortrolig måde (Kvale, 2001: 130). Inden interviewene fandt sted, udformede vi en interviewguide i hverdagsprog, som skulle hjælpe os med at komme rundt om de ønskede teoretiske spørgsmål. Et teoretisk spørgsmål lød for eksempel: Hvilke positioneringsmuligheder skabes for mænd, der udøver vold overfor en kvindelig partner? Dette kom vi blandt andet omkring i interviewene ved at spørge ind til oplevede og forestillede reaktioner på volden fra omgivelserne samt mændenes måder at forholde sig til andre mænd, der udøver vold overfor kvinder. Vi organiserede vores spørgsmål ud fra temaer, som vi umiddelbart fandt relevante for vores problemstilling, men derudover fungerede guiden primært som en ramme for interviewets indhold. (Kvale, 2001: 133)

Vi introducerede relationen med de tre mænd ved at stille et bredt spørgsmål, hvor vi lagde op til, at de fortalte om sig selv. Dette gjorde vi både for at få en blød start, så han kunne tale sig varm på et forholdsvist ligetil emne, men også for at give ham muligheden for at trække de ting frem, som han umiddelbart fandt relevante. Med inspiration i livshistoriske interview²³ ønskede vi udfoldede narrative fortællinger, hvilket dog til tider havde vanskelige kår. Det kan, i overensstemmelse med de tidligere omtalte begrundelser fra behandlernes side, være blevet oplevet vanskeligt og grænseoverskridende at skulle sætte ord på sin egen voldsudøvelse. Til at løse op for denne knude valgte vi at veksle mellem spørgsmål, der lagde op til narrative personlige beretninger, og mere

²³ Se Bruner, J.: *Life as Narrative*, Social Research, vol. 54, nr. 1, 1987 samt *A Narrative Model of Self Construction*, Psyke og Logos, nr. 17, 1996.

konkrete spørgsmål for at undgå en oplevelse af konstant at skulle udlevere sig selv. Således fungerede de mere konkrete spørgsmål som nødvendige afbæk i interviewsituationen for at han kunne 'få vejret'.

Som interviewere bestræbte vi os på at være såvel spørgende som lyttende, fordi dette gav mulighed for at komme omkring vores på forhånd definerede relevante emner, men samtidig skabte rum for nye temaer og vinkler. Hertil kommer, at vi brugte ikke-fordømmelse som en strategi i mødet med interviewpersonerne. Nielsen og Gitz-Johansen beskæftiger sig netop med udfordringen i at interviewe mænd om deres vold mod kvindelige partnere, hvor de fremhæver betydningen af at tilbyde en oplevelse af følelsesmæssig sikkerhed i interviewsituationen. Dette kan blandt andet opnås ved at sende anerkendende, forstående og ikke-fordømmende signaler undervejs i interviewet for at konstruere plads til at fortælle om det tabubelagte emne (Nielsen og Gitz-Johansen, 2006: 31). Imidlertid betyder det ikke, at vi ikke i interviewene har udfordret og spurgt ind til interviewpersonernes beretninger, men blot at vi har haft det som en høj prioritet at give dem en oplevelse af at kunne udfolde deres syn og perspektiv uden at blive bedømt.

Vi har gjort os mange overvejelser omkring det problematiske i at interviewe disse mænd om dette emne. Vi har fundet det nødvendigt at overveje nogle etiske aspekter, som har fået stor betydning for, hvordan vi har organiseret udarbejdelsen af netop disse interview. Vi valgte for eksempel at foretage interviewene med Lasse og Morten i Manderådgivningens lokaler, fordi det er et velkendt sted for dem og repræsenterer et rum, hvor de har kunnet sætte ord på deres vold og møde hjælp og

forståelse. Henrik var til stede, da henholdsvis Morten og Lasse ankom, hvilket syntes at fungere som en god og tryk måde for dem at komme i gang med interviewet på, fordi de så kunne sludre med Henrik og dermed få en start med et velkendt ansigt, mens de så os an. Samme mulighed havde vi ikke med Christian, som dog selv påpegede, at han er vant til at blive interviewet om emnet, og at han foretrak et møde på en café over et par kopper kaffe. Endvidere fandt vi det vigtigt, at interviewpersonerne ikke bagefter blot sad alene med oplevelsen af at skulle sætte ord på disse handlinger over for fremmede mennesker, men havde mulighed for at sætte ord på oplevelsen efterfølgende med Henrik. Heller ikke det kunne lade sig gøre med Christian, men på baggrund af hans gentagende understregninger af erfaringer med interview om emnet, vurderede vi, at han ikke havde brug for en sådan opfølgning.

Vores oplevelser af interviewet med Christian var da også, at han tydeligvis har siddet i samme situation mange gange før. Han talte sig hurtigt varm og lod til at sætte pris på at kunne fortælle sin historie. Undervejs i interviewet blev han rørt til tårer, men gjorde opmærksom på, at det tit skete, og fortsatte derefter ufortrødent fortællingen. Situationen bar præg af en behagelig og tryk atmosfære og stemning imellem Christian og os.

Møderne med Morten og Lasse oplevede vi ganske anderledes. Begge interview var præget af en væsentlig grad af ubehag over situationen, både for dem som interviewpersoner og os som interviewere. Især Morten udviste tydeligt, at han følte sig utilpas ved situationen, udtrykte direkte det svære i at snakke om emnet og havde travlt med at komme hurtigt ud af døren efter interviewets afslutning. Vores bestræbelser på at skabe en tryk stemning lykkedes således ikke som ønsket, og

umiddelbart havde vi en oplevelse af, at vi som interviewere og Morten gensidigt forstærkede det ubehag, vi alle sad med. Såvel det ubehagelige som det uvante for Morten i at sidde og fortælle sin historie til to fremmede gjorde, at dette interview bar præg af direkte svar på vores spørgsmål frem for uddybende narrativer. Det tilbød Lasse derimod: Mødet med ham efter interviewet med Morten fik dem netop til at fremstå som hinandens diametrale modsætninger. Lasse var meget ovenpå og fandt sig tilsyneladende godt tilpas med muligheden for at fortælle om sig selv, hvilket resulterede i mange detaljerede narrative fortællinger. Vi oplevede flere gange i de to interview at sidde med en oplevelse af, at vi egentligt ikke havde lyst til at høre det, de fortalte. Vi fik fortællinger, som var meget grænseoverskridende at lægge øre til på grund af deres voldsomhed. På trods af at vi har intentioner om at være med til at bryde det tabu, som mænds vold mod kvinder repræsenterer, som blandt andet viser sig i en larmende tavshed omkring emnet, så var det vanskeligt for os i situationen. Vi kan som kulturelle aktører ikke sætte os uden for de diskurser, der hersker i samfundet, og det betyder, at vi uden at ville det, i interviewsituationerne var med til at reproducere det tabu, der ligger i at italesætte denne vold. Grundet ubehaget havde vi ikke en oplevelse af, at interviewene med de to var så tilstrækkeligt mættede, som vi tilstræbte, og det kunne vi måske have opnået ved at geninterviewe de to. Flere møder med Lasse og Morten ville måske have kunnet skabt en tillid og fortrolighed, som ville have gjort det lettere at komme nærmere ind på emner, der i dette første møde var utænelige. Nielsen og Gitz-Johansen fremhæver netop dette som en måde at skabe den nødvendige fortrolighed, som kan være svær at opnå i første møde: "[G]eninterviewet er en måde at

komme lidt dybere ind i følsomme og tabubelagte emner, som intervieweren og informanten bevidst eller ubevidst har søgt at undvige i det første interview” (Nielsen og Gitz-Johansen, 2006: 31). Vi havde ikke desto mindre hverken tid til eller omfangsmæssigt plads til at rumme flere interview, hvorfor vi ikke geninterviewede mændene. I stedet brugte vi aktivt fokusgruppeinterviewet til at komme nærmere nogle af de aspekter, vi oplevede ikke at komme tilstrækkeligt omkring, som vi skal se nærmere på om lidt. Først til interviewene med behandlerne.

Interview med behandlere

I interviewene med behandlerne stræbte vi ikke på samme måde efter narrativer som i interviewene med Christian, Lasse og Morten, hvorfor vores interviewguide til behandlerne var mere faktoorienteret. Vores mål med disse interview var både at få et indblik i deres respektive tilgang til problematikken mænds vold mod kvinder samt erfaringer med og forståelser af vold og maskuliniteter. Vores primære interesse gik ikke på, hvordan de konkret strukturerer og udfører behandlingen, men selve behandlingen stod alligevel tydeligt frem i interviewene, fordi dette var en måde at komme nærmere det, vi ønskede: Nemlig ikke udelukkende deres teoretiske forståelser af vold og maskuliniteter, men også de dagligdags måder at skabe mening omkring disse fænomener på, som de som professionelle *også* trækker på. Interviewene med behandlerne foregik alle i det pågældende behandlingssteds lokaler, hvorfor de fysiske rammer lagde meget op til, at det var netop behandlingen, der var i højsædet. Vi havde dog på forhånd sat os ind i behandlingspræmisserne og kunne derved spørge ind til emner, som de ikke beskæftiger sig med i deres skriftlige materiale. Det viste sig, at vi på den måde kunne komme ind på emner, som de ikke umiddelbart havde reflekteret

teoretisk over før, og som interessant nok ofte viste sig, når vi bragte problematiseringer af selvfølgeligheden i koblinger af vold og maskuliniteter på banen. Vi har i interviewene med behandlerne oplevet en væsentlig magtkamp de forskellige institutioner imellem. De har samme arbejdsområde, men positionerer sig ud fra forskellige behandlingspraksisser og teoretiske tilgange, hvilket medfører mange uenigheder. De spænder fra psykodynamiske forståelser til evolutionspsykologi, hvilket betyder ganske forskellige præmisser for mulige forståelser og konstruktioner af identitet, køn og vold. Vi reflekterer enkelte gange over betydningerne af deres teoretiske positioner i analyserne, men går ikke nærmere ind i diskussioner af de forskellige retninger.

Fokusgruppeinterview med krisecenterfrivillige

De individuelle interview har vi valgt at supplere med en fokusgruppe, fordi interaktionen i fokusgruppeinterview kan give indblik i en gruppe menneskers måder at forhandle og konstruere forestillinger om for eksempel vold og maskuliniteter. Vi valgte at udføre fokusgruppen ret sent i processen, fordi vi netop ønskede at bruge den til at udfordre vores analytiske refleksioner omkring de første interview. Vi foretog dermed fokusgruppeinterviewet med udgangspunkt i de fornemmelser og spørgsmål, vi dannede os ud fra de øvrige interview. Dette interview er derfor blevet brugt til at afprøve vores antagelser og få nogle usagte ting frem i lyset.

Valget af fokusgruppe frem for gruppeinterview skyldtes, at vi ønskede større fokus på interaktionen deltagerne imellem frem for interaktionen mellem deltagerne og os. En fokusgruppe er en måde at konstruere data om sociale gruppers fortolkninger, interaktioner og normer omkring et på forhånd fastlagt emne, og i modsætning til individuelle interview, hvor forhandlingerne udelukkende sker imellem interviewede og interviewer(e), giver fokusgrupper direkte indblik i gruppers indbyrdes betydningsdannelser i interviewsituationen (Halkier, 2003: 30).

Vi lagde ud med at fremlægge en fortælling om en voldsramt mand og voldsudøvende kvinde (Halkier, 2003: 63). Netop denne fortælling valgte vi, fordi den kønsfordeling i voldsramt/voldsudøver-relationen var forbløffende fraværende i de øvrige interview. Vi trak derfor ellers selvfølgelige konstruktioner frem, fordi dette er en effektiv måde at få indblik i strukturer, der ofte forbliver usagte. At trække denne 'omvendte' kønsfordeling frem blandt frivillige, der beskæftiger sig med voldsramte kvinder og voldsudøvende mænd, viste sig at være meget givtigt; at vende historien på hovedet satte deres forståelser af vold og køn på spidsen. Endvidere fungerede det som et godt fælles udgangspunkt for diskussionen, og de tre deltagere vendte jævnligt tilbage til fortællingen undervejs. Vi havde inden interviewet skrevet nogle enkelte spørgsmål ned til denne opstart, men ønskede ellers at se, hvor fokusgruppemedlemmerne ville tage diskussionen hen og følge op på den. Efter indledningen havde vi enkelte spørgsmål, som vi også stillede både Lasse, Morten og Christian og behandlerne, og som vi også ønskede fokusgruppens perspektiver på.

Afslutningsvis præsenterede vi fem forskellige voldsepisoder, som vi bad deltagerne om at rangordne efter, hvilken de syntes var mindst acceptabel at udsætte en partner for. Efterfølgende fremlagde vi samme fem situationer, men med 'omvendt' kønsfordeling, igen for eksplicit at

udfordre deres forestillinger om køn og vold. Præcis dette lykkedes: De frivillige gav udtryk for, at vi ved at vende tingene på hovedet fik sat gang i refleksioner, de nok ellers ikke havde gjort sig, og at de dermed gik fra interviewet med en oplevelse af, at deres forståelser var blevet udfordret og endda rykket lidt.

Fokusgruppeinterviewet blev foretaget i krisecenterets lokaler, hvilket gav de tre deltagere en mulighed for at kunne føle sig hjemme og skabe mulighed for en mere afslappet interaktion. I modsætning til interviewene med de tre mænd syntes fokusgruppedeltagerne ikke at føle sig utrygge, og den afsatte tid til interviewet blev overskredet, da alle gerne ville følge op på de andres input efter interviewet. Det viste sig under interviewet, at de to krisevagter, Gitte og Eva, kendte hinanden. Deres fælles gruppetilhørsforhold samt det faktum, at Iben ikke har direkte kontakt med krisecentrets voldsramte kvinder fik betydning for positionerne i fokusgruppen. Iben gav tydeligt udtryk for, at hun følte sig mindre berettiget til at udtale sig om emnet end de to andre, og hun sad ganske ofte alene med sine synspunkter, hvilket vi skal se nærmere på i analyserne.

Anonymisering

Bearbejdningen og analyserne af empirien repræsenterer *vores* fortolkninger og konstruktioner af interviewpersonernes fortællinger og forståelser af koblinger mellem vold og maskuliniteter. Derfor er vores udgangspunkt, at de ikke skal lægge navn til denne ene udlægning af sig selv og deres virkelighed, og derfor har vi brugt forskellige anonymiseringsstrategier.

Vi har anonymiseret Lasse, Morten og Christian, da de har indviet os i meget personlige fortællinger om sig selv, som de kun har fortalt meget få i deres omgangskreds. Derfor kunne det have store konsekvenser for dem, hvis deres historier blev genkendt. Vi har imidlertid kun ændret deres navne. Vi har også anonymiseret de frivillige og endvidere sløret, hvilket krisecenter, der er tale om. I deres arbejde på krisecentret er de af sikkerhedsmæssige årsager anonyme i forvejen, og vi vil ikke sætte denne anonymitet på spil.

Behandlerne fra de fire institutioner har vi ikke anonymiseret. Dette er besluttet i samspil med dem, da de ikke ønskede at være anonyme, og fordi de må forventes at kunne stå ved deres udtalelser som repræsentanter for deres institution. Dog vælger vi kun at kalde dem ved deres fornavne, fordi vi ikke har til hensigt at fremhæve dem på en anden måde end de øvrige interviewpersoner. Med andre ord vil vi ikke tildele dem ekspertstatus i dette speciale, men derimod illustrere, at vi reflekterer over og forhandler på samme vis med dem om betydninger af vold og maskulinitet som med de øvrige interviewede.

Vi har løbende overvejet, om det ville give mening at anonymisere interviewpersonerne i højere grad end gjort, for eksempel ved at sløre hvem, der sagde hvad, fordi dette ville medføre en større sikkerhed for, at de ikke kan genkendes. Dog finder vi det centralt for analyserne at kunne følge trådene for de enkelte, fordi det giver et større indtryk af deres strategier, modsigelser og identitetsarbejde, hvilke er elementer, som er vigtige redskaber i vores analytiske tilgang. (Søndergaard, 2000: 76) Vi tror og håber dog, at vores anonymiseringsarbejde er tilstrækkeligt til, at dette speciale ikke kommer til at ligge nogle af de interviewede til last på en uhensigtsmæssig måde.

Transskription

For at gøre vores empiri mulig at nærme sig analytisk, har vi valgt at optage vores interview på bånd for at undgå at stenografere samt for at forstyrre så lidt som muligt i selve interviewsituationen og kunne koncentrere os om interviewpersonernes fortællinger. Vi har efterfølgende transskriberet alt, der blev sagt, det vil sige hvert et ord samt tøven og pauser, i et forsøg på at minimere tolkningen i transskriptionsprocessen (se Kvale, 2001: 163).

Transskriptionerne har været nødvendige som udgangspunkt for brug af citater i rapporten. Vi har fundet det vigtigt at give interviewpersonerne ordet i rapporten, fordi det giver et indblik i deres forståelser af verden. Endvidere er det en måde at gøre vores analyser gennemsigtige for læseren; ved at lade de interviewede udtale sig direkte i teksten søger vi at illustrere vores forhandlinger med disse udtalelser og give læseren en mulighed for at evaluere vores fortolkninger undervejs (Jørgensen og Phillips, 1999: 134). Vi lægger os op ad Kvales retningslinier for brug af citater, blandt andet at det er givtigt i et vist omfang at omformulere udsagn til en mere skriftlig form, således at de fremstår mere flydende, end de måske er udtalt. Dette gør dem lettere at læse, idet eventuelle gentagelser, stammen og pauser, der ikke er relevante i den enkelte sammenhæng, ikke er medtaget i den endelige rapport. (Kvale, 2001: 167)

Det er vigtigt at påpege, at interviewet og transskriptionen repræsenterer to forskellige kontekster. Transskriptionen kan betragtes som en 'oversættelse' af en mundtlig samtale til skriftlig form, og denne oversættelse er ikke uden konsekvenser, idet der er risiko for at gå glip af nuancer, der

udspillede sig i den faktiske interviewsituation. (Halkier, 2003: 76) Transskriptionen er således en omskrevet version af et givent interview, idet den hverken rummer de fysiske omgivelser og disses påvirkning eller interviewpersonernes gestik og mimik (Kvale, 2001: 161). Endvidere er det en fastfrysning af en mundtlig samtale, som ikke normalt ville kunne fikseres, men det er dog en fastfrysning, som er nødvendig for at kunne udføre analysearbejdet (Kofoed, 2003: 368). En måde at tage højde for forholdet mellem den konkrete interviewsituation og vores efterfølgende transskription har været at nedskrive hver vores umiddelbare oplevelser af og reaktioner på interviewsituationerne ganske kort efter interviewene. Her har vi for eksempel lagt vægt på temaer eller aspekter, der kom bag på os; svar vi ikke havde ventet; og stemningen i lokalet. I denne forbindelse har det vist sig givtigt at være to interviewere til stede, idet vi hver især bed mærke i forskellige udtalelser og udtryk hos de interviewede og derved kunne supplere hinanden og opnå et mere nuanceret indtryk. Med andre ord har vi kunnet bruge disse diskussioner som en måde rent analytisk at nærme os materialet på.

Analysestrategier

I ovenstående afsnit har vi beskrevet fremgangsmåden, hvorpå vi har produceret vores empiri, og hvordan vi har klargjort den til vores videre analytiske bearbejdning. Her vil vi kort introducere, hvordan vi så har læst materialet. Vi har som nævnt grebet til diskursanalyse, nærmere betegnet diskurspsykologi (se Wetherell og Potter, 1992), der tilbyder en måde at gå til en analyse med fokus på såvel subjekters brug af diskurser i hverdagen samt mere overordnede samfundsmæssige strukturer (Staunæs, 2004: 87). Med diskurspsykologiske redskaber i hånden er det muligt at se på,

hvordan mennesker skaber versioner af verden og sig selv gennem aktiv sprogbrug (Staunæs, 2004: 88). Det giver netop en mulighed for at begribe de måder, hvorpå vores interviewpersoner skaber mening omkring vold og maskuliniteter. Vi vil her kort beskrive de strategier, som vores analyseprocesser er blevet båret frem af. Der er ikke tale om strategier, som vi på forhånd har fastlagt; tværtimod er de blevet udformet og udviklet i løbende forhandling med materialet.

Overordnet set har vi to komponenter, der løber som røde tråde igennem analyserne: Køn og vold. Da det er koblinger af maskuliniteter og vold, vi har fokus på, må netop disse være gennemgående for, at vi kan belyse de konstruktioner, der sættes i spil i empirien. Kategorierne sætter vi undervejs i forskelligt lys, men det er vigtigt at understrege, at vi hele tiden forholder dem til hinanden. Således er målet med vores analyser ikke, hvordan vold i sig selv konstrueres, for eksempel hvornår noget overhovedet kan betegnes vold, hvilket kræver et helt speciale i sig selv, men derimod, hvordan det konstrueres i forhold til femininiteter og maskuliniteter. Ligeledes ser vi ikke på interviewpersonernes kønsforhandlinger i sig selv, men hele tiden i relation til vold. Fokus er dermed, hvordan og hvornår forståelser af køn får betydning for forståelser af vold og omvendt.

Vi er gået til analyserne ved hjælp af temalæsninger; temaer, der udviklede og ændrede sig, som processen skred frem, og vi fik nye inspirationer og måtte justere vores arbejde. En første læsning var med udgangspunkt i de temaer, vi i sin tid inddelte interviewguiden efter for at se, hvordan disse kom i spil i de enkelte interview. Dette har været nødvendigt for at nuancere og finde frem til nye og andre temaer. At nå frem til centrale temaer på tværs af interviewene er foregået på et meget

håndgribeligt niveau, hvor vi har haft fokus på, hvad der helt konkret udtrykkes i interviewene, hvilket dog ikke kun indebærer direkte italesættelser, men også tavse og selvfølgelige udsagn. Vi har set på, hvad der in- og ekskluderes, når kategorier som vold og køn gøres og sættes i tale: Hvornår fremstilles vold som problematisk og hvornår ikke? Hvordan konstrueres legitime måder at gøre mand på? Vi har endvidere set på, hvordan italesættelserne af køn og vold indebærer underkategoriseringer, for eksempel forskellige måder at gøre mand på, hvilket kommer frem i begreber som 'machomand' og 'tøsedreng'. Herefter har vi søgt at skabe mening omkring de konkrete udtalelser på et mere overordnet niveau for at nærme os diskursive mønstre og ikke mindst grænser. Vi har her søgt efter selvmodsigelser internt i interview, brud på diskurser såvel internt som på tværs af interview, samt enslydende og kontrasterende forhandlinger på tværs af materialet. Eksempelvis har vi set på, hvilke diskurser og positioner, der er let tilgængelige for hvem, og hvilke, der skal argumenteres kraftigt for for at opnå gyldighed.

Vi har i dette speciale fokus på diskurser, som vi selv er en del af: Vi forsker i egen kultur, hvilket nødvendigvis har betydning for de måder, hvorpå vi griber analyserne an. Som Søndergaard formulerer det, er det vigtigt ikke at producere viden om et felt på kulturens egne præmisser (Søndergaard, 2000: 26), og vi har allerede taget forskud på fremmedgørende blik i vores refleksioner over italesættelser af kategorier som køn og vold i teoriafsnittet. Vi søger netop at belyse selvfølgeligheder og utæneligheder, og det vanskeliggøres unægteligt, når vi selv er del af de diskursive praksisser, som undersøgelsen retter sig imod. Analyseprocesserne indlededes som nævnt med at tage udgangspunkt i vores egne reaktioner på interviewene. At inddrage os selv er

gennemgående for vores analytiske strategier, og på den måde skriver vi os op imod traditionelle opfattelser af, at forskeren er objektiv i forhold til det analyserede materiale. Vi har derfor aktivt brugt undren som analysestrategi²⁴. For eksempel kom det bag på os, at interviewene med Morten og Lasse var så grænseoverskridende for os. Her er vi efterfølgende vendt tilbage til interviewene for at se, hvornår ubehaget trådte frem, fordi det peger på nogle diskursive rammer. Desuden har vi ikke mindst ladet os undre os over det, vi ikke har undret os over. Vi har nærlæst interviewene gang på gang for at se, hvornår vi som kulturelle aktører uden videre har accepteret de tilbudte forhandlingsindlæg. At reflektere over, hvorfor disse indlæg har været så umiddelbart acceptable for os som interviewere, at vi ikke har spurgt nærmere ind til dem, er netop en måde at kunne gribe ind i de kontekstuelle selvfølgeligheder, som vi selv er en del af.

De fremlagte læsninger i analysekapitlerne repræsenterer ikke samtlige læsninger. Det er muligt at læse materialet på andre måder, men vi har valgt at kaste de blikke på empirien, som kunne fungere effektivt i produktionen af netop den slags viden, vi er interesserede i: Disse 11 menneskers måder at gøre og betydningslægge køn og vold på. Men læsningerne er heller ikke tilfældige. Dette kan vi blandt andet se, når vi løbende inddrager anden forskning, der berører nogle af de flader, der også

²⁴ Kofoed nævner, inspireret af Hastrup, *forbløffelse* som analysestrategi, som fungerer på tilsvarende vis (Kofoed, 2003: 382).

har betydning for de tematikker, vi præsenterer med dette arbejde (for eksempel Søndergaard, 2000; Staunæs, 2004; Connell, 1995; Sørensen, 1994).

Analyseprocessen er ikke foregået stringent, men har tværtimod været præget af, at vi løbende har måttet vende tilbage til tidligere temainddelinger, læsninger og fortolkninger for at reflektere over og justere vores arbejde. Vedvarende genlæsninger af materialet finder vi vigtig, fordi det er en måde at få interviewene ind under huden på; det er en måde at få fat i nuancer, som ikke nødvendigvis er tilgængelige til at starte med. Og ikke mindst er det vigtigt i forhold til konstant at være i forhandling med materialet.

Forskerpositioner

Den viden og de data, vi producerer ud fra disse interview, skal ses i lyset af os selv, da vores egne baggrunde og forforståelser uundgåeligt har betydning for, hvad vi ser. Endvidere er produktionen af data forløbet i kontekster, hvor vi selv som interviewere er centrale aktører. Således har vi brugt meget energi på at klargøre og medtænke vores egne reaktioner i såvel det indledende arbejde som i analyserne. Vi konstruerer ikke viden ud fra et objektivt sted, og dermed må også vores arbejde per definition være normativt. Kunsten er derfor at synliggøre normativiteten (Kofoed, 2003: 21) for at gennemskeueliggøre vores arbejde. Vi vil her rette blikket mod vores egne positioner, både i de konkrete interviewsituationer, men også på et mere overordnet plan, hvor vi vil reflektere over, hvilket kundskabstilbud, vi med nærværende speciale skaber, herunder de anvendelsesmuligheder og gyldighedsudsagn, det medfører.

Positioner i interviewkonteksterne

I relationer indtager og tildeles mennesker positioner. Selvom vi betragter vores interviewpersoner som medproducenter af materialet, så er der ofte et ulige magtforhold i en interviewperson/interviewer-relation (Kvale, 2001: 131). Dette er imidlertid en præmis for et interview, og derfor må vi som interviewere blot være opmærksomme på konsekvenserne af det.

Vores positioner i interviewene har været divergerende, alt efter hvem vi sad over for. Som interviewere af de tre voldsudøvende mænd og de tre krisecenterfrivillige positioneredes vi nemt som 'eksperter'. I modsætning hertil var positionerne mere eller mindre direkte omvendt i interviewene med behandlerne; vi skulle som novicer belæres og forklares om behandling af voldsudøvende mænd. Det har været svært at vriste sig løs af disse positioneringer: For eksempel når Morten, Lasse og Christian til tider søgte at leve op til noget, de troede, at vi som forskere forventede, hvor vi måtte pointere, at det var *deres* personlige fortællinger, vi var interesserede i. Eller at sætte os udover behandlernes 'ekspertposition', hvilket har krævet løbende refleksion og ikke mindst adskillige omgange af alligevel at 'gå i fælden'.

Interviewene med de tre mænd er endvidere påvirket af forhold som lokationen for interview samt vores kropstegn som interviewere. Vi sætter køn til eksplicit forhandling i interviewene, og derfor bliver vores kønnede positioner centrale i relationerne. Vi har mænds vold mod kvinder som omdrejningspunkt, og hvad betyder det så, at vi er kvindeligt mærkede? Samt at vi i de to interview befinder os i Manderådgivningens lokaler? Havde vi været anderledes kropsmærket og interviewet de

tre på den lokale bodega, ville andre fortællinger og positioneringsmuligheder måske have vist sig tilgængelige. Men med denne setting bliver det vanskeligt for interviewpersonerne at tale til fordel for, at vold mod kvinder er acceptabelt. Vi ser for eksempel, at vi overfor mandligt kropsmærkede interviewpersoner ofte blev trukket frem som repræsentanter for kvinder som kategori. Dette foregår for eksempel, når der i mange af interviewene generaliseres omkring kvinder og mænd, og vi ser dermed, at det førertalte tokønssystem altså synes at leve i bedste velgående og er en diskurs, som både vi og de interviewede positionerer sig og positioneres i forhold til. Når Lasse eksempelvis undervejs i interviewet på dramatisk vis vælger at illustrere sin mulighed for at være skræmmende og ubehagelig ved at slå meget kraftigt i bordet og fremvise, hvordan han med de *”mest ondsksfulde øjne kan få det til at vende sig i én”* – så synes det netop at have betydning, at vi sidder som to kvindeligt kropsmærkede overfor ham som mand i en snak om mænds vold mod kvinder. Lasses betoning og demonstration af sin skræmmeeffekt, bliver netop en meget markant måde at positionere sig som stor, stærk, maskulin og med adgang til voldsbetonede handlinger og os som mindre, svagere og feminine og måske oven i købet nogle, det er forståeligt at lade den slags handlinger gå ud over. Uanset hvad, så bryder Lasse med denne handling med de forventede positioneringer, når han på det nærmeste kan siges at illustrere den problematik, der er omdrejningspunkt for samtalen.

Akademisk position og udsigelseskraft

Vi betragter ikke viden som en neutral størrelse, idet den altid produceres fra et specifikt ståsted og derfor er vi opmærksomme på, at rapporten udarbejdes qua en optik, en kontekst, hvor vi, i kraft af for eksempel vores køn, alder, sociale klasse, studier på RUC og etniske tilhørsforhold er med til at

skabe de midlertidige, diskursive betingelser for rapportens udvikling. Vi taler os ind i diskurser, der er til rådighed for os i netop den kontekst, specialet udarbejdes og diskuteres i, hvorfor vi producerer viden inden for disse diskursive rammer.

Søndergaard påpeger, at forskning må være politisk. Med vores arbejde søger vi at lyssætte fastlåste diskurser på andre måder for at skabe rum for alternativer, hvorfor *"der per definition ligge[r] en potentiel udvidelse af handlerum som et mere eller mindre eksplicit mål i forskningsaktiviteten"* (Søndergaard i Haavind (ed.), 2000: 69). Vi taler ud fra et ligestillingsperspektiv, som ligger i kølvandet på de sidste 30 års kønsdebat og lægger os dermed op ad en fremherskende diskurs, og netop derfor er det en let tilgængelig position for os at indtage. Andre positioner ville have været vanskeligere for os at indtage: Havde vi sat ud for at belyse, hvordan mænds vold mod kvinder faktisk ikke er noget større samfundsproblem; at køn ikke er en synderlig væsentlig faktor i forståelsen af vold; eller at vold jo er en social konstruktion, så hvis vi blot betydningstillægger den anderledes ville den være mindre problematisk, så ville vi have et arbejde foran os, som ville kræve en helt anden grad af forhandlingsarbejde fra vores side for på nogen måde at opnå en form for gyldighed. Det ville ikke være let tilgængelige indlæg, så dermed kan vi netop ikke sige hvad som helst med et arbejde som dette. For eksempel er vi begge kvindeligt kropsmærkede, og at sætte spørgsmålstegn ved alvoren af mænds vold mod kvinder kunne underminere vores egne positioner som kønnede subjekter. Dertil kommer, at en af os som nævnt er frivilligt engageret i et krisecenter for voldsramte kvinder, så at

argumentere for, at vold ikke er et større problem, ville have voldsomme konsekvenser for troværdigheden inden for krisecentrets rammer og sætte spørgsmålstegn ved vedkommendes position og egnethed i den kontekst.

Ikke alle positioner rummer de samme muligheder for at forhandle diskurser. Nogle kan indtage positioner, der medfører en større udsigelseskraft end andre. Vi har i dette arbejde indtaget en position, hvor vi med videnskab i baghånden diskuterer konstruktioner af vold og maskuliniteter i et forsøg på at ryste dem en smule i deres grundvold. Vi skal se nærmere på, *hvilke* akademiske diskurser, vi trækker på.

Vi er specialestuderende ved et humanistisk fag på RUC, og med vores socialkonstruktionistiske optik trækker vi på en diskurs, der i løbet af det seneste årti for alvor har vundet indpas i academia, og med sit destabiliserende forståelsesgrundlag skriver sig op imod positivistiske forskningstraditioner og –idealer. Hvilken slags kundskab giver det os redskaber til at producere, og hvad betyder det for vores udsigelseskraft?

Vi skriver os ind i en humanistisk diskurs, som ofte karakteriseres som en 'blød' videnskab. Denne stilles altså ofte i opposition til 'hårde' og mere magtfulde videnskabelige diskurser, som eksempelvis naturvidenskab. Endvidere indtager vi en socialkonstruktionistisk position; en teori, til hvilken der ofte sættes spørgsmålstegn ved dens videnskabelighed, fordi den afstår fra at udgyde sandheder, som traditionelt set betragtes som videnskabers virke.

Idet viden ifølge denne teoretiske tilgang ikke er en uafhængig størrelse 'derude', som kan afdækkes, er den viden, vi producerer i denne rapport, således netop *vores* produkt. Med andre ord kan vi skabe

en 'lokal' viden, det vil sige viden, der for os her og nu giver mening, men som ikke er endegyldig, idet viden er under konstant forandring. Hvilke betydninger får det, når vi producerer viden, der ikke hævder at være sand i en verden, der fortsat er præget af positivistiske videnskabstraditioner? Kritikere peger på socialkonstruktionismes "relativisme som en forhindring for [akademisk autoritet og politisk gennemslagskraft]. Hvordan kan man sige noget om noget med nogen autoritet, når man sætter spørgsmålstejn ved ens egen evne til at nå frem til dette 'noget'?" (Widell (ed.), 2004: 43). Det frisættende potentiale ved denne teoretiske position er netop, at den stiller spørgsmålstejn ved vores sandhedssøgen, hvilket skaber en noget mere ustabil og flydende situation, idet det åbner op for ikke bare én sandhed, men flere. Men ikke alle sandheder er lige gode – alt går ikke an. Med disse teoretiske optikker i baghånden kan vi ikke gå ind og vurdere sandt og falsk, men vi kan vurdere rimeligheden og magtfuldheden af begreber, oplevelser og fænomener, hvilket vi ser, når både vi selv som kulturelle aktører som de interviewede trækker og forstår nogle udvalgte fortolkningsrepertoarer uden at sætte yderligere spørgsmålstejn ved dem. Det er med det afsæt, vi begiver os ud i en analytisk forhandling med vores empiriske materiale.

Afrunding

Iben og Tage, Henrik og Christian, Gitte og Winnie, Morten og Jørn, Vibe, Lasse og Eva – alle disse møder vi på de kommende sider, hvor vi forsøger at skabe sammenhænge imellem de volds- og kønskonstruktioner, de tilbyder. Vi har opbygget analyserne således, at de foreligger i tre kapitler,

med hver sit overordnede omdrejningspunkt, hvori forskellige tråde filtreres sammen og redes ud. Første kapitel består i en fokusering på infiltreringer af køn, krop og vold. Her er blikket især rettet mod de krisecenterfrivillige, da vi for dem har præsenteret og problematiseret de kønnede betydninger for læsninger af vold mere end med de andre interviewede. Det følgende kapitel har særligt fokus på tre udvalgte legitimeringsstrategier, som vi ser trækkes på af både de tre interviewede mænd og nogle af behandlerne. I det tredje og sidste analysekapitel vender vi primært blikket mod de mandligt mærkede voldsudøvere, hvor vi ser nærmere på, hvordan vold får betydning for køn og det identitetsarbejde, de lægger for dagen som en konsekvens af deres vold mod kvindelige partnere. Lad os kaste os ud i det.

Del 3: Analyser

Kapitel 1: Infiltreringer af køn og vold

I diskussioner og undersøgelser af vold støder vi ofte på pointeringer af, at mandligt kropsmærkede både står som agenter bag størstedelen af den vold, der begås i samfundet, og er udsat for størstedelen af de voldelige overgreb, der finder sted (se for eksempel Helweg-Larsen og Kruse, 2004). *"It is easy, therefore, to understand why violence is widely held to be part of a 'normal' masculinity"* (Beynon, 2002: 81). Vold tales ind som en del af maskulinitet, og vi skal i dette kapitel se på, hvordan vores interviewpersoner kobler de to ved at følge nogle af de tråde, de trækker på i deres konstruktioner af vold og køn; tråde, der er tæt filtret sammen. Det har slået os i arbejdet med dette felt, at vold ofte tales frem uden ekspliciteringer af køn, og derfor vil vi her tydeliggøre, hvordan køn får afgørende betydning for de interviewedes forståelser af vold. Hvad betyder køn for, hvornår vold tales frem som problematisk og hvornår ikke? Er vold en kønnet praksis?

Vi lægger ud med at lade blikket vandre hen over de forhandlinger, som de tre krisecenterfrivillige lægger for dagen, fordi de skarpest trækker nogle kønnede linier op, som også giver et praj om, hvordan de øvrige interviewpersoner betydningstillægger vold og maskuliniteter.

Kønnet vold?

Eva og Gitte, de to krisevagter, lægger interviewet ud med at argumentere stærkt for, at vold ikke er kønnet. Gitte siger: *"Vold som sådan er vel ikke for mig et spørgsmål om køn. Altså ikke at blive slået, ikke at blive udsat for fysisk og psykisk vold, det er en menneskeret. Ikke kun kvinders ret, men også mænds ret..."*. Og Eva supplerer med at sige, at *"jeg synes også, at vold er noget dybt menneskeligt. Så man kan ikke sige, at manden er mere aggressiv og voldelig. Okay, der er nogle genetiske forudsætninger...at mænd har flere af disse og disse kromosomer, bla bla...men alligevel, vold er noget menneskeligt og ikke noget maskulint og noget, kun mænd har"*. Gitte og Eva læser vold som en 'menneskelig' handling og et 'menneskeretsligt' spørgsmål. Men hvor Gitte helt afviser at tale om kønnet vold, åbner Eva op for en forståelse, hvor køn ses som funderet i biologiske forskelle, men hendes 'bla bla'-kommentar illustrerer, at hun søger at afvise den forklaring: Godt nok er mænd biologisk anderledes end kvinder, men det gør ikke vold maskulint, og dermed lukker Eva umiddelbart op for, at kvindeligt kropsmærkede har samme adgang til vold som handlemulighed som mandligt kropsmærkede; en tilgang, der løbende problematiseres, og som vi vender tilbage til.

Overfor Evas og Gittes modvilje mod en kobling af køn og vold står Iben, som mener, at *"voldsudøvelse er tilknyttet køn. Om det så er den opdragelse, der er forbundet til køn, eller det er det biologiske, det er jo en anden diskussion..."*. Iben siger dermed, at køn har betydning og præsenterer os derefter for en opdeling i konstrueret eller medfødt køn, som repræsenterer to forskellige diskurser. Gitte tager diskussionen om køn som konstrueret eller ej op, og det er her forklaringen på hendes forhandlingsindlæg for, at vold og køn ikke hænger sammen, skal findes. Køn er for hende *"belt klart produceret... Der findes jo studier af kvinder på Sicilien, hvor man ser de der drengedamer...som, fordi de rent*

faktisk mangler mænd på gårdene, bliver til mænd. Når du ser dem afbildet, så er de mænd, de klæder sig som mænd, de er slægtens overhoved, de bestemmer alting, ter sig decideret meget maskulint og ret aggressivt og styrer butikken, men er født som kvinder... Og det, synes jeg, siger noget om, at man kan påtage sig roller, som er så indlærte og indarvede, at du nogle gange holder op med at lægge mærke til, at man selv har været med til at fremskaffe de resultater, vi får". Gitte taler altså for, at køn er 'produceret'; det er en konstruktion, som ofte er så usynlig, at det enkelte subjekt ikke ser sin egen deltagelse i at opretholde den. Når hun fremhæver, at køn er produceret, er det en pointering af, at de egenskaber og handlemuligheder, herunder vold, der knyttes til køn, *også* er produceret. Og når hun vælger at opponere så stærkt imod køn som et gyldigt pejlemærke, kan det ses som hendes måde at arbejde hen imod ikke at opretholde de kønnede strukturer, hun finder så kritisable: At kropstegn og dermed køn bliver afgørende for, hvilke handlemuligheder det enkelte menneske kan trække på. Derfor protesterer hun mod forståelser af vold som kønnet og betydningstillægger vold og voldelige relationer på en ganske anden måde: Kønsneutralt.

Det er interessant, at forhandlingsindlæggene for ikke-kønnet vold kommer fra de to krisevagter. Det handler både om, at vi som interviewere specifikt spørger ind til forholdet mellem køn og vold i det interview, hvilket vi ikke har gjort i de øvrige interview. Men vi ser jo også, at Iben bidrager med en ganske anden tilgang i fokusgruppen. Der er med andre ord forskellige diskurser tilgængelige for dem, og her er det væsentligt at se på deres positioner inden for krisecenterkonteksten. Iben arbejder ikke med voldsproblematikken i sit frivillige arbejde: Hun er politisk engageret, og hun påpeger gang

på gang i interviewet, at hun jo ikke som de andre har erfaring med voldsproblematikken. Eva og Gittes indlæg i debatten kan ses i lyset af, at de er vant til at forholde sig til konsekvenser af mænds vold mod kvinder i deres arbejde med voldsramte kvinder. Men hvorfor vælger de ikke med deres erfaringer at fremhæve, hvordan mænds vold mod kvinder er værre og af et større omfang end den anden vej rundt? Hvorfor søger de at slette kønnede betydninger? Der lader til at være en ligestillingsdiskurs i spil. De fortæller sig frem som reflekterede og moderne subjekter angående køn (Staubæs, 2004: 42). Det er en måde at fremhæve, at køn er konstrueret og ikke behøver at tillægges de betydninger, vi ellers ser i en dansk kontekst, herunder adgang til vold. Ikke desto mindre fastholder Gitte og Eva ikke dette konsekvent interviewet igennem. Tværtimod må de gang på gang erkende, at køn *har* betydning for hvordan vold forstås og dermed modvilligt nærme sig Ibens argumenter. I det følgende skal vi se på nogle af de aspekter, der medfører, at de som fortalere for kønsneutral vold "*får roven på komedie*", som Gitte formulerer det, og modstræbende må justere deres umiddelbare forståelse af forholdet imellem køn og vold.

Voldens hierarki

Problemerne med at opretholde entydigheden i valg af fortolkningsrepertoarer sker, når køn og vold ikke står alene som en teoretisk abstraktion, men medfører en fysisk krop. Så snart diskussionen bevæger sig ind på mere konkrete voldsituationer - når der kommer kød og blod (og dermed køn) på de involverede parter - så er det ikke længere hverken muligt eller meningsfuldt for Gitte og Eva at fastholde denne kønsneutralitet.

Samtlige interviewpersoner opererer med en rangordning af vold, hvor måden volden betydningstillægges på, afhænger af, hvem den rettes imod. Lasse fortæller, at *"det værste er fandeme mænd, der slår kvinder og børn, eller endnu værre, slår dem ihjel eller på anden måde er grove og voldelige. Det er ikke noget, man gør [...] så jeg tror, at for sådan en mand, [...] at kigge sig i spejlet og sige "hvad fanden er du for et svin, der banker din kone?", det tror jeg må være en af de værste ting, en mand overhovedet kan gøre, næst efter at sige "hvad fanden er du for et svin, du piller ved din datter?"* Med andre ord er der nogle former for vold, der karakteriseres som værre end andre, og her fremstiller Lasse mænds seksualiserede vold mod børn, incest, som det værst tænkelige, og dernæst kommer en mandligt mærket aktørs vold mod en kvindeligt mærket partner. Det er en hierarkisk opdeling, som figurerer blandt samtlige i empirien. Men hvad bygger dette hierarki på? Hvilke positioner tildeles de forskellige personer i denne orden? Vender vi blikket mod Christian, får vi et muligt bud på dette: *"Min klare holdning er...at det er ikke i orden at slå nogen i det hele taget, hverken børn eller kvinder...eller hinanden..."*. Christian opererer her med en opdeling i 'kvinder', 'børn' og 'hinanden', underforstået 'mænd'. Men hvor kvinder og børn placeres relationelt, er manden bare. Han er en umarkeret størrelse; han hverken kønnes eller benævnes som en position i forhold til de andre, og de andre defineres tværtimod i forhold til *ham*. Nu bærer Christian mandligt kropstegn, og derfor signalerer udtalelsen for det første, hvordan relationer forstås ud fra et binært kønssystem: Man identificerer sig med 'sin egen slags' (her mænd), der afgrænses af 'de andre' (kvinder og børn). Men trækker vi det lidt skarpere op, kan der også ligge mere i denne måde at tale relationer frem på: Den mandligt mærkede tales frem som ukønnet og

umarkeret og bliver derudfra den imaginære Første, hvorudfra de Andre forstås (Staunæs, 2004: 43). Men hvad er det så for træk, de involverede mennesker qua deres position som (umarkerede) mænd, kvinder og børn tilskrives?

Lasse siger, at *"jeg kan ikke lade stå til og se, at svage mennesker bukker under for store røvhuller, der skal vise sig"*. Positioneringer som enten svag eller stærk bliver præcis det centrale aspekt, når vold skal defineres som problematisk eller uproblematisk af de interviewede. Vold konstrueres som illegitim, når den går ud over 'svage' mennesker, og her nævnes kvinder, børn og ældre, fordi disse ikke umiddelbart forventes at kunne forsvare sig. Børn positioneres meget tydeligt som de svageste, idet alle interviewpersonerne er enige om, at børn er forsvarsløse og, med Henriks ord fra Manderådgivningen i Aalborg, *"uskyldige"*, og det synes som en udbredt opfattelse, at børn er afhængige af voksne, der tager sig af dem. Men også subjekter med kvindeligt kropstegn defineres per automatik som lavere placeret på denne rangstige end subjekter med mandligt kropstegn. Der er tale om en meget markant kategorisering, hvor tanken om kvinder som svagere end mænd, er fremtrædende. Lad os se nærmere på, hvad dette styrkeforhold konstrueres ud fra.

"Jeg har fået at vide af en læge, jeg har en fætter, der er læge...at manden har 15% mere muskelkraft end kvinder i gennemsnittet". Dette argument udtrykt af Jørn fra Manderådgivningen i Herning er ganske centralt for interviewpersonernes læsning af køn og vold. Det er en gennemgående forståelse, at mandlige aktører er kvindelige aktører fysisk overlegne, det vil sige, at de er kropsligt større og har flere muskler. Det er en let tilgængelig diskurs om en svag/stærk dikotomi, og da den funderes på en

biologisk betragtning om kropslige forskelle, kommer det til at stå som et naturgivet faktum, der faktisk ikke udfordres på noget tidspunkt. At Jørn endvidere kan lægge sit synspunkt op ad en læges, og dermed en 'objektiv' eksperts, udtalelse, underbygger dette (Gergen, 1997: 169). Og hverken vold eller køn konstrueres af interviewpersonerne som abstrakte fænomener: Køn afhænger af kropslig udformning, og vold ses som en kropslig praksis, idet fysiske kroppe investeres i disse episoder, og derfor bliver kønnede kroppe ganske væsentlige for interviewpersonernes forståelser af vold.

Mandlig fysisk overlegenhed er dog ikke ubetinget. På tværs af interviewene får vi præsenteret forståelser af, at maskulin fysisk styrke svækkes ved alderdom, sygdom og handicap. Men i relationen kvindeligt/mandligt kropsmærket er der ingen overvejelser omkring, hvilken part man er fysisk overlegen; det er et givet faktum. Tager vi et kig omkring os i den sociale verden, kan vi jo konstatere, at kvindekroppe kan være store, brede og muskuløse og mandekroppe små, smalle og slappe, men det er ikke den forestilling, der først springer frem i interviewpersonernes forståelse. Ingen af interviewpersonerne opererer med et sådant billede. Det betyder ikke, at de ikke kan tænke disse koblinger af køn og krop, men blot at de ikke er de mest almindelige. Der tages udgangspunkt i et normativt billede, hvor en mandligt kropsmærket per definition fremtræder fysisk større end en kvindeligt kropsmærket (Se også Søndergaard, 2000: 101). Ligeledes forestilles mandligt mærkede aktører som ligeværdige, hvilket blandt andet kommer til udtryk, når de interviewede argumenterer for, at der er tale om vold *mellem* mænd, når en voldsepisode involverer to mænd frem for vold *imod* mænd. Inddrager vi fokusgruppen, ser vi, hvordan de stiller spørgsmålstejn ved, om disse

handlinger overhovedet kan kaldes vold: "Et slagsmål mellem to lige stærke mænd, som begge to går ind på at slås... Det er jo ikke vold...". Det centrale er, at sådanne voldsbetonede handlinger defineres som uproblematisk, fordi de involverede forstås som ligeværdige: Der er ikke tale om vold, men om 'slagsmål' og 'slåskampe'. Løbende ser vi dog, at maskulinitet ikke tales frem som en entydig størrelse: Tværtimod er der mange forskellige måder at gøre mand. Men som udgangspunkt inkluderer de interviewede fysisk overlegenhed som en væsentlig og normativ del af hegemonisk maskulinitet.

Ligeværd, eller manglen på samme, er i høj grad med til at farve måderne, hvorpå vold betydningstillægges. Når talen falder på vold i hjemmet, er der ingen af interviewpersonerne, der går synderligt meget ind på, *hvorfor* det er problematisk. Det ligger som en kode, det dårligt er nødvendigt at sætte ord på: *Sådan er det bare*²⁵. En meget fremtrædende grund til at betydningstillægge vold inden for hjemmets fire vægge som ubetinget illegitimt handler om et uligeværd, som skabes imellem subjekter med kvindeligt kropstegn og subjekter med mandligt kropstegn. Samtlige af vores interviewpersoner opererer i samtalerne med en heteroseksuel forståelsesramme²⁶, hvor parforhold per definition udgøres af en kvindeligt og en mandligt

²⁵ Sådan har det imidlertid ikke været altid. Det kontekstuelle i denne kode bliver tydelig, når man vender blikket mod den historiske udvikling: Revselsesretten har løbende været under ud- og afvikling. Med vedtagelsen af Danske Lov i 1683 ophørtes mandens lovformelige ret til at 'revse' sin hustru, mens der først blev vedtaget en total ophævelse af retten til at afstraffe sine børn i 1997. (www.kvinfo.dk/side/341)

²⁶ I forbindelse med heteroseksualitet som normativ forståelsesramme er det interessant, at de fire behandlingssteder alle specifikt retter deres behandlingstilbud mod mandligt kropsmærkede, der lever heteroseksuelle familierelationer. Mænd, der lever alene eller homoseksuelle relationer bliver flere steder decideret ekskluderet fra målgruppen. Søndergaard peger på, at "*den heterofile betydning og praksis er en social struktur, som genspejles overalt i vores sociale organisering*" (Søndergaard, 2000:

kropsmærket, og idet interviewpersonerne generelt tillægger relationen kvinde/mand et uligeværd, kommer der derfor til at ligge et uligeværd i selve forestillingen om parforhold (se også Søndergaard, 2000: 166). Der lader til at være en ligeværdsdiskurs i spil. Ligeværd er en værdi, som vægtes højt i vores samfund i dag; alle er frie individer, som bør have og gives de samme muligheder og rettigheder. Ikke mindst i parforhold hersker der en opfattelse af, at man i et ligeværdigt fællesskab støtter og hjælper hinanden. (Se for eksempel Søndergaard, 2000: 65) Vi vender senere tilbage til, hvorledes dette (u)ligeværd sættes på spidsen, og hvordan det ikke altid er let – eller ønskværdigt – at benytte denne diskurs entydigt.

Løfter vi blikket fra argumenterne for, at hierarkiseringen handler om fysisk under- og overordning, så kan rangordenen måske siges også at afspejle nogle tendenser i forhold til sociale positioner på et bredere samfundsmæssigt plan (Søndergaard, 2000: 102). Det er tankevækkende, at de nævnte grupper, som placeres *under* den optimale maskuline position, ikke kun kan betragtes som fysisk underlegne i forhold til den hegemoniske maskulinitet, men at disse grupper ikke er nogle, der nyder magtfulde positioner i samfundet (se for eksempel Søndergaard, 2000: 10). Mænd besidder for eksempel flere og højere positioner inden for politik og lederskab end kvinder; ældre betragtes som nogle, der *har* toppet og for eksempel ikke længere er ligeså attraktive på arbejdsmarkedet; børn er endnu ikke fuldt udviklede mennesker; og handicappede positioneres som en gruppe, der er

134). Struktureringen af behandlingstilbuddene afspejler netop dette: Behandlingsinstitutionerne – og staten, der støtter disse økonomisk – går således specifikt ind og støtter op omkring heteroseksuelle måder at gøre familie på.

'hæmmede' og dermed ikke repræsenterer en 'optimal' måde at gøre krop på, hvilket især et begreb som 'invalid' illustrerer: De er 'ugyldige' (se også Meyer, 2003). Det er således fristende at sige, at det præsenterede hierarki ikke udelukkende gør sig gældende i disse interviewpersoners forståelser af vold og køn, men at der derimod er tale om nogle træk, der præger vores samfund på et mere overordnet plan. Hierarkiet tegnes ikke ud af den blå luft af de interviewede, men sker i forhold til nogle strukturer i den kultur, de lever, og inden for hvilken de skaber mening om eksempelvis vold og køn. Vi skal senere i kapitlet vende tilbage til grænserne for disse mere eller mindre magtfulde positioner, men først kigger vi nærmere på et mere konkret eksempel for, hvordan vold kan forstås i forhold til dette hierarki. Svag/stærk-dikotomien sætter nogle rammer for, hvorvidt vold forstås som problematisk eller ej. Vi lader Lasse få ordet.

Beskyttende vold

Lasse opererer også med svag/stærk som indikator for det førnævnte voldshierarki. Dette magtforhold bliver en afgørende faktor for, hvornår Lasse kan tale sine voldshandlinger frem som uproblematisk og hvornår ikke. Vi har hørt, at han 'ikke kan lade stå til' under overværelse af vold, der går ud over 'svage' mennesker. Ordvalget er her interessant: Det handler ikke om, at han ikke 'vil' lade stå til; han 'kan' ikke. Med andre ord fortæller han det frem som værende ham magtpåliggende at gøre noget, men det viser sig igennem interviewet, at han ikke handler ved at kontakte politiet, prøve at skille parterne ad, råbe på hjælp eller lignende. Derimod reagerer Lasse på den vold, der udøves over for såkaldt svage parter med noget, der i samfundet vil blive betegnet som voldelige metoder: Han tager fat i dem, 'lægger dem ned' og slår dem, ofte indtil de ikke gør

modstand længere. Lasse selv forstår det dog ikke som vold, men hvordan taler han så disse handlinger frem?

Lasse fortæller, at han *"tænder af, når jeg ser nogen, der handler uretfærdigt [...] jeg prøver hele tiden at være retfærdig og beskyttende og tænker, at man skal passe på de svage i samfundet"*. Når Lasse skal skabe mening med egne handlinger i disse tilfælde, så gøres det ud fra et beskytterperspektiv. Han betoner det som en vigtig og god funktion, når han bryder ind, *"hævder sig selv over dem"* og dermed sætter de 'stærke', der forulemper de 'svage', på plads. Endvidere fremstiller han det ikke som en én-til-én-relation, men derimod en beskyttelse på samfundsplan: 'Beskyttelse' står jo i væsentlig modsætning til 'vold', så med den betegnelse positionerer Lasse sig som en god og ansvarsfuld samfundsborger, der beskytter og restituerer retfærdighed og orden. Men dette synspunkt kræver en del forklaringer fra Lasses side. Han fortæller, at *"jeg er ikke fløv over den jeg er... Jeg er ikke perfekt, og jeg er ikke som alle andre...og det, synes jeg, ikke nødvendigvis er dårligt. Jeg fortryder ikke, at jeg knalder to nazister ned, som overfalder en gammel mand i en bus, jeg ærgrer mig over, at der ikke er flere, der gør det..."*. Citatet illustrerer, at Lasse ved, at han handler på måder, som andre ikke ville gøre; han bryder med nogle normer for, hvordan man begår sig i sådanne situationer. Ikke desto mindre søger han at legitimere sine handlinger, og det gør han ved at sætte to voldelige nazister over for en gammel mand og betone sin egen funktion som den beskyttende instans i denne fortælling. De to nazister over for den ene, og oven i købet gamle, mand markerer et tydeligt ulige magtforhold, som understøttes af de konnotationer, som nazisme medfører: En historisk periode, hvor ekstrem vold i form af menneskeforfølgelse og –

udryddelse har fundet sted. Der er tale om en gruppe, som i samfundet befinder sig i en stærkt ekskluderet position, og derfor fungerer sammenligningen for Lasse. Samme fortælling, men med eksempelvis jøder som dem, volden rettedes imod, ville have været langt vanskeligere at fortælle med samme effekt og gyldighed. Dermed er vold, der går ud over 'svage' illegitim, mens vold, der går ud over dem, der udøver vold overfor disse 'svage', er ganske legitim for Lasse.

Men hvordan kan Lasse selv undslippe kategorien 'røvhuller, der banker de svage', som han tager så skarpt afstand fra? Han beretter om adskillige voldelige episoder, han i tidens løb har været involveret i. Der er et bemærkelsesværdigt mønster i disse voldsepisoder. Når de ikke handler om en mandligt mærket, der volder en kvindeligt mærket, et scenarium der også i Lasses øjne er decideret ulige og dermed illegitimt, så er der i stort set alle tilfældene tale om, at opgøret står mellem Lasse som enkeltperson over for en gruppe andre mandlige personer. Hvad betyder det for hans fortællinger? For det første kan vi jo konstatere, at der ikke er tale om vold overfor grupper af kvinder. Det ville gå helt og aldeles imod Lasses forståelser af legitim vold, og han ville ikke kunne opretholde sin selvforståelse som en, der kun udøver *retfærdig* vold. Derudover kan man sige, at det faktisk, at han præsenterer episoderne som ulige - det er én person over for flere - er med til at mildne hans voldsomheder. Lasse er jo i de omtalte situationer i undertal, og dermed kan han karakteriseres som den svageste i den relation, hvorfor han kan holde fast i princippet om, at vold ikke må gå ud over de svagere. Men at skulle definere sig selv som svag, kunne man forestille sig, ville byde Lasse imod; han går meget op i at være stærk, i kontrol og maskulin, og positionen som svag må nødvendigvis stå i modsætning til dette. Så hvordan kan Lasse trods, eller måske netop qua, voldsepisoderne fortsat forstå sig selv som stærk og ovenpå? Det kan han, fordi han i mødet med de

umiddelbart stærkere stillede grupper vinder kampene. Han beretter netop kun om opgør, hvor han selv står som sejrsherre til sidst, hvilket medfører, at de ellers stærke modstandere *"lige pludselig er dem, der bliver den svage part"*. Dermed kan Lasse via disse beretninger både holde fast i, at hans vold er retfærdig, men også, at han er stærk og ovenpå. Han er nødt til at fremhæve modstandernes fordelagtige position og dermed midlertidigt positionere sig selv som svagere end dem for at forstå sine voldshandlinger som acceptable. Derefter kan han så dementere denne svagere position ved at slå de stærke modstandere i gulvet.

Søndergaard taler om vigtigheden af at være tro imod sin egen orden (Søndergaard, 2000: 120): Det er nødvendigt med en sammenhæng i udtalelser for at være et forståeligt menneske. Og Lasse arbejder hårdt for at skabe en meningsfuld sammenhæng i sine udtalelser. På trods af det er der nogle mærkbare brud i hans fortællinger, hvilket vi ser, når han alligevel ikke helt kan fastholde udsagnet om, at han aldrig bruger vold. Det sker blandt andet, fordi vi som tilhørere til hans fortællinger er svære at overbevise om, at fortællingerne om at slå folk ned på gaden, næsten tæve en anden mand ihjel samt at smadre ting i hjemmet, mens kone og børn ser skræmte til, harmonerer med udsagnet om ikke-vold. Og derfor er det ikke mærkeligt, at Lasse gang på gang må gentage, argumentere for og pointere sin ikke-vold. Det er med andre ord et vanskeligt arbejde, han begiver sig ud i. Der er dog endnu et aspekt, der får betydning for Lasses problemer med at gyldiggøre sine forhandlinger af vold som legitim beskyttelse. Samfundet er bygget op således, at der er visse instanser, der kan trække på vold i deres virksomheder, fordi det er blevet institutionaliseret og

dermed legitimeres; for eksempel politiet og militæret. Med andre ord er der nogle aktører, der i kraft af deres tilhørsforhold til bestemte institutioner med kulturel accept kan bruge voldspraksisser. Men hvilke betydninger har det, at samfundet er bygget op på en måde, hvor visse institutioner har adgang til vold og ikke mindst bruger den? Det sender signaler om, at vold *kan* bruges i sidste ende. Med andre ord kan man sige, at vold ikke eksplicit udelukkes som legal handlemulighed i en dansk kontekst; særlige personer har netop tilladelse til det²⁷. I forhold til Lasses forhandlinger for den beskyttende vold får det en væsentlig betydning, at han har arbejdet som dørmand; et job, der medfører en ordensskabende og -opretholdende position. Han understreger i interviewet, hvordan han i sit job ”*havde et rigtig godt samarbejde med politiet*”, og han taler næsten sine handlinger frem som et udtryk for, at han er politiets forlængede arm. Han er ikke en tilfældig mand på gaden, der på må og få træder ind og forsvarer nødstedte: Med sin position oplever han at have en eller anden form for berettigelse til at udføre sådanne handlinger. Ikke desto mindre vakler hans argumenter, for han *er* ikke ansat i politiet, og politiet har også måttet stoppe ham i voldsepisoder. Han fortæller tilmed, at han frygter en dag at få en plettet straffeattest, hvilket illustrerer, at han er på gyngende grund med sine handlinger. Han tillader sig at gå ind på disse ordensskabende autoriteters område, men hans legitimitet er i en udsat position, fordi han tyr til selvtægt.

Der opstår endvidere store problemer for dette indlæg om vold-som-beskyttelse, så snart vi flytter fokus over på hans handlinger inden for hjemmets fire vægge. Her kommer beskyttelseslogikken i

²⁷ Hertil skal det siges, at også politiet kan gøre vold forkert og over gevind; en problematik, som der har været stigende fokus på de sidste par år, for eksempel i den løbende debat om politiets praksisser på Christiania, hvilket blandt andet ses i demonstrationer mod politivold. Vold er langt fra ligetil at inddrage i politiets virke, men er ikke desto mindre en væsentlig del af politiets funktion.

endnu større vanskeligheder, og vi får dermed indblik i dette repertoires grænser: *"Det er en god ting at være frygtet, hvis man skal hjælpe andre mennesker i nødværge, men når det gælder hjemmet, så er du nødt til at være respekteret...og det er jo så også den erkendelse, jeg er nået til, at man kan ikke være frygtet i sit hjem...så er den gal"*. Når Lasse positionerer sig som beskytter uden for hjemmet, giver det altså mening at kunne intimidere og trække på vold, men det er ikke acceptabelt for ham, når lokationen ændres til hjemmet. Herved bliver det kontekstuelle i handlingerne fremhævet: Scenen for vold er betydningsbærende for forståelsen af vold (Søndergaard, 2000: 24). Hæver vi blikket fra Lasses fortællinger ser vi, at også Morten og Christian trækker på fortolkningsrepertoiret om vold som legitim, når den har en beskyttende funktion. Christian fortæller, hvordan han med trusler om vold har kunnet beskytte sin egen værdighed, mens Morten har brugt den i sin fortid som rocker som et - i det miljø - legitimt middel til at beskytte sin gruppe. I interviewet tager Morten dog selv afstand fra disse voldspraksisser, som han tidligere har levet i rockermiljøet, når han siger, at *"det er en totalt forkert måde at leve på"*.

Generelt for Christian, Lasse og Morten kan det siges, at der sker noget, når volden trækkes ind i hjemmet: Det er netop her, handlingerne ikke længere kan forstås som legitime. Hvilke kulturelle koder gør, at dén arena for vold ikke er legitim? I empirien ser vi, at der til konstruktionen af en 'rigtig Mand' hører forsørgelse og beskyttelse af familien på traditionel vis. Beskytterfunktionen træder også i kraft i positionen som familiefar og ægtemand. Men beskyttelsen skal rettes mod børnene og den kvindelige partner, fordi de per definition positioneres som svagere, hvorfor vold

imod disse mennesker er i strid med beskyttelsen. Der er nogle normer for, hvordan man gør familieliv. Hvor volden udenfor hjemmet kan tales frem som en ordensskabende praksis, så skaber volden derimod uorden i hjemmet. Hjemmet repræsenterer en harmonisk base og at anvende vold er ikke en legitim måde at gøre familiefar på. Lad os gå lidt tættere på Lasse, Morten og Christian og se på, hvordan de performer maskulinitet.

Maskuline selv fremførelser

Køn forstås altså ud fra krop, og kroppe medfører forestillinger om styrkeforhold, der har betydning for vold. I dette afsnit ser vi nærmere på, hvordan Morten, Lasse og Christian gør krop, og hvordan de bærer sig selv frem som mandligt mærkede aktører. Hvad in- og ekskluderer de i deres performances af maskulinitet?

Det trådte meget tydeligt frem efter interviewene med Morten og Lasse, at deres fysiske fremførelse ikke vakte undren for os. I udgangspunktet udfordrer de ikke vores forestilling om, hvordan maskuliniteter kan gøres; de er store, brede og robuste og gør dermed kroppe på måder, som inkluderes i en hegemonisk maskulinitet. Vi får både fortalt, og kan også se, at Morten træner: Han udvikler sin krop så det medfører større muskler, mere fysisk kraft. Havde både Morten og Lasse fremstået som små og splejsede og dermed ikke fremført deres kroppe eksplicit maskulint, ville deres kroppe have fortalt en modstridende historie i forhold til voldsudøvelse, og så havde vi måske undret os, men vi læser dem netop som personer, der gør et meget maskulint ydre præget af markant

fysisk fylde²⁸. For eksempel er de kropsligt væsentligt større end os, så forestillingerne om den normative fysiske forskel på kvindeligt og mandligt kropsmærkede blev fuldt ud repræsenteret i interviewkonteksten. Connell siger: *“To be an adult male is distinctly to occupy space, to have a physical presence in the world”* (Connell, 1995: 57). Men til den fysiske fremførelse af kroppe er der også tilknyttet handlinger, eller i hvert fald *mulige* handlinger. Med andre ord er udseende ikke blot et ydre, men også en præsentationsflade *”for de bedrifter personen måtte tænkes at være eller kunne blive ophav til”* (Søndergaard, 2000: 97). Og i tilfældet med Morten og Lasse har vi ikke svært ved at koble vold som handlemulighed sammen med de to, fordi de performer krop, som de gør. Dette underbygges af de sportslige og arbejdsmæssige virksomheder, Morten og Lasse har engageret sig i: Morten bokser i sin fritid og er tidligere rocker, og Lasse har dyrket karate og andre kampsportsgrene i mange år og har arbejdet som dørmænd. De investerer altså deres kroppe i nogle praksisser – men ikke hvilke som helst: De nævnte sportsgrene, job og subkulturer er meget maskulint konnoterede; det er praksisser, som primært udføres af mandligt kropsmærkede. Det har således betydning, at det er disse sportsgrene og arbejdspraksisser, de to har deltaget i, og ikke for eksempel ballet og jobfunktioner

²⁸ Hertil skal nævnes, at fysisk fylde og styrke også kan gøres for meget af maskulint mærkede aktører. Johansson inddrager body building som en praksis, der godt nok trækker på nogle meget maskuline komponenter (fysisk udholdenhed, aktivitet og styrke), men som alligevel sætter den maskuline position i fare, fordi body buildere gør nogle centrale komponenter for meget: For det første repræsenterer body building en overdrevet kropslig forfængelighed, der ikke er uproblematisk at integrere i en maskulin position. For det andet ses denne praksis som en overgåelse af krop; den ekstreme opbygning af kroppen ses netop som et tegn på, at aktørerne har mistet kontrollen og er blevet afhængige af denne form for kropsskulpturering. (Johansson: *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*, 2000: 50, Studentlitteratur, Lund)

som sygeplejerske eller frisør, som traditionelt ses som feminint konnoterede områder. De nævnte sportsgrene og job fungerer styrkende for deres maskuline position; det er netop måder at gøre maskulinitet på. Trukket endnu skarpere op: Det er ikke udelukkende ud fra deres egne udtryk for maskulinitet, som de bærer tydeligt frem, men også de grupper og virksomheder, de engagerer sig selv i og er en del af, der er bærere af en maskulinitet, der smitter af på dem (se Connell, 1995: 106). Endvidere kan de karakteriseres som discipliner, der benytter sig af voldelige elementer: Boksning og karate er begge sportsgrene, hvor fysisk vold dyrkes og betragtes som legitime, fordi det sker under specifikke regler, og såvel rockermiljøet som dørmandsfaget er berøgtet for at inddrage vold i deres praksisser. Således deltager Morten og Lasse i nogle miljøer, hvori vold benyttes som interaktionsform, og det bliver måder, hvorpå Morten og Lasse trækker voldelige elementer ind i deres hverdagsliv.

Flere af interviewpersonerne trækker på et fortolkningsrepertoire, hvor alderdom har konsekvenser for maskulin position. Christian er med sine 70 år en del ældre end Morten og Lasse, så hvordan performer han maskulinitet?

Christian er langt fra lige så stor rent kropsligt som Lasse og Morten, og dermed kunne man mene, at han ikke har den samme umiddelbare adgang til en maskulin position i kraft af sin fysik som Morten og Lasse. Men han er ikke lille og udseendemæssigt svag. Tværtimod er han i forbløffende god form og stand; man kan sige, at han 'holder sig godt'. Dertil kommer hans kraftige skægvekst, som udgør en stolthed for ham, og som også kan siges at være en måde at iscenesætte maskulinitet på. Ydermere får Christian slået sin maskuline position fast, når han adskillige gange fortæller om

sine seksuelle bekendtskaber med kvindeligt kropsmærkede: "[Jeg har haft] utroligt mange forhold til kvinder, altså regulære bolleforhold...skiftende partnere...ofte flersidede forhold, og det er ikke sagt for at prale, men altså...sådan var det". En aktiv og viril heteroseksualitet er et centralt element i konstruktioner af hegemonisk maskulinitet, og derfor fungerer Christians mange fortællinger om seksuelle erobringer ganske effektivt i hans maskuliniseringsprojekt (se også Søndergaard, 2000: 107 samt Connell, 1995: 67). Tillige fortæller han, hvordan han som de to andre har indgået i fysisk anstrengende praksisser: Tidligere i livet nød han at danse vildt til rockmusik med "*knald på*" og så "*sveden drev*", igen en handling, som illustrerer voldsom aktivitet og udadfarenhed. Så man kan sige, at også Christian trækker dynamik og aktivitet ind i sin selv fremførelse (Søndergaard, 2000: 166). Maskuliniteter konstrueres i høj grad som måder at gøre krop på; fysisk at indtage en plads samt at investere kroppen i maskulint konnoterede virksomheder. Vold konstrueres som en fysisk praksis, og betoningen af fysik i konstruktionerne af maskulinitet kan pege på en måde at skabe adgang til denne fysiske handlemåde for mandlige kropsmærkede subjekter. Vi skal give hele denne tanke om vold og mandligt mærkede kroppe som tæt forbundne et tvist og se, hvad der sker, når vi overfor de tre krisecenterfrivillige kønner voldsudøveren feminint.

Den ufarlige voldskvinde

Når der indgår en kvinde og en mand i en voldssituation, tildeles den svage position per definition kvinden og den stærke manden. Der synes at være en selvfølgelighedsstruktur på spil (Staunæs, 2004:

196), det vil sige, en struktur hvor forholdet mellem Andethed/kvinder overfor Førstehed/mænd sætter rammen for, hvordan vold og maskulinitet kobles. I fokusgruppen valgte vi at problematisere denne umiddelbare positionstildeling og insisterede på at vende positionerne om. Hvad der sker, når vi introducerer den ikke umiddelbart talbare figur, voldskvinden?

Når vi i fokusgruppeinterviewet taler om vold begået af en kvindeligt kropsmærket mod en mandligt kropsmærket, sættes interessante diskussioner i gang. Som udgangspunkt er det forholdsvist uproblematisk for de tre krisecenterfrivillige at forholde sig til, ikke mindst ud fra Gitte og Evas forhandlingsindlæg for kønsneutral vold. Men alligevel viser der sig nogle aspekter, der strider imod deres umiddelbare forståelser af mulige koblinger af køn og vold. Eksempelvis sker der fra Ibens side nogle forsøg på at minimere alvoren af overgreb begået af kvinder. Da snakken i interviewet falder på vores fortælling om en kvindes psykiske vold i form af verbale nedværdigelser af en mand, kommenterer Iben, at det også bare kunne være *"en talemåde...den måde de normalt kommunikerer på..."*. Og tilsvarende i vores tilbudte eksempel med en kvindeligt mærket, der skubber sin mandligt mærkede partner ind i et bord: *"Vi ved jo ikke om hun...om hun sådan set gør det med vilje eller om hun bare...rejser sig op lidt for brat og ved et ubeld kommer til at vælte ham, men vi må gå ud fra at hun vil skade ham...eller..."*. Det er tankevækkende, at Iben i disse to tilfælde overvejer alvoren af vold, men at ingen gør det, når det er en maskulint mærket, der voldes. Det tyder på, at vold udført af en feminint mærket stikker mere i øjnene end vold udført af en maskulint mærket. Det viser sig ved, at forestillingen om voldskvinden kræver mere refleksion at forstå. Der skal justeres lidt, trækkes lidt fra og lægges lidt til, før fortællingen er til at rumme. Samtidig er det ikke hvem som helst, der kommer med de formildende udsagn; det er netop Iben, der jo eksplicit taler for, at vold og

maskulinitet hænger tæt sammen, hvorfor det ikke undrer, at det er hende, der finder det vanskeligt at operere med en voldsudøvende kvinde. Umiddelbart reagerer Gitte på Ibens udsagn med at afbryde: *"Jeg synes ikke, at vi skal undskylde det"*, hvorefter Iben må trække lidt i land. Gitte lader til at have en position, hvor hun i højere grad end Iben i fokusgruppen kan få plads til at udfolde sine argumenter og dermed også få det sidste ord i den diskussion, hvilket får Iben til at træde et par skridt tilbage. Imidlertid ender både Gitte og Eva med at følge med på Ibens fortolkningsrepertoire om, at en kvindelig voldsudøver ikke er så alvorlig som en mandlig, om end en anelse modvilligt. Eva fortæller, at *"jeg må jo nok indrømme...at hvis hun skubber ham, så er det med at forstå det...det er okay. Men hvis det var omvendt, så var det 'ej, sådan en voldelig mand'... Jeg indrømmer, at jeg har den fordom, at hvis det er en kvinde, som skubber, så er jeg tilbøjelig til at...tænke på, at det var jo bare et lille skub..."*.

Præcis på grund af den forestillede manglende fysiske styrke hos kvindeligt kropsmærkede, i hvert fald set i relationen til en mandligt mærket, bliver det sværere for de interviewede at forstå vold udøvet af en kvinde som ligeså alvorligt som vold udøvet af en mand. En kvinde repræsenterer ikke den samme trussel som en mand, fordi hun jo per definition opfattes som fysisk svagere end manden. Iben siger det ganske tydeligt: *"Jeg har svært ved at synes, at det er lige så alvorligt, som når mænd slår kvinder... Dels er det jo langt, langt mere sjældent, tror jeg... Men også fordi kvinder jo sjældent har den fysiske overmagt, som gør, at de er en reel trussel for mænd... Det kan godt være, at de slår mænd, og det skal man heller ikke, og det er selvfølgelig ubehageligt, men... Men de slår sjældent mænd ihjel i hvert fald eller slår dem i et sådan omfang, at de lider fysisk overlast...selvfølgelig lider de psykisk overlast, det ved jeg godt...men..."*. Iben trækker

her ind, at kvinders vold mod mænd er mindre udbredt end omvendt, hvorved hun pointerer, at disse positioner ikke er de 'normale'. Voldskvinden repræsenterer en med Staunæs' udtryk grænsefigur, det vil sige en aktør, *"der bevæger sig i randen af det almindelige [og] viser imperativets yderside"* (Staunæs, 2004: 69). Hun er svær at operere med og tænke i praksis; det er med andre ord en figur, der er svært tilgængelig. Selve ordet 'voldskvinde' er heller ikke et begreb, vi støder på nogle steder. Men hvorfor ikke? Findes der ikke en pendant til 'voldsmænd'? Med Søndergaards ord drejer det sig *"jo ikke om fysiske umuligheder. Det handler om effektivt virkende kulturelle koder; regler og tabuer"* (Søndergaard, 2000: 159). Det kan handle om, at forestillingen om forskellige styrkeforhold kvinde og mand imellem og de dertil følgende sociale positioner er så stærk, at det er vanskeligt at bryde med, og voldskvinden som figur bryder tilsyneladende for meget med disse træge forestillinger om koblinger mellem køn, krop og vold. Bruddet lader til allerede at blive afspejlet i ordet 'voldskvinde'. De frivilliges vanskeligheder med at operere med tanken om denne figur peger på et modsætningsforhold imellem ordets to dele: At forestille sig en kvinde som en aktør bag vold er vanskeligt. Når vi alligevel insisterer på, at de skal forholde sig til voldskvinden, så sker der interessant nok noget med forestillingerne om den mand, volden rettes imod.

Kastreringen af den voldsramte mand

Eftersom det for de frivillige er vanskeligt at betragte en kvindelig voldsudøver som en reel trussel, påvirker det forestillingen om en mand, der alligevel anser hende som en sådan. Eva fortæller, at *"jeg kender historier, hvor det er manden, som har oplevet vold...som er udøvet af en kvinde...men det er situationer, hvor manden for eksempel er meget ældre end konen eller syg eller handicappet eller noget i den retning..."*. Eva trækker

her et interessant aspekt frem; hvis den voldsudøvende position indtages af en kvinde, kan det kun tænkes, når manden indtager en underlegen form for maskulinitet. Der hersker en forestilling om, at en aktør med mandligt kropstegn er stor og stærk og kan beskytte sig selv og andre. Men når en mand så alligevel 'bukker under' for en voldsudøvende kvinde, som jo i sin basis overhovedet ikke kan defineres som en trussel, så aktiveres de frivilliges forestillinger om hans maskulinitet. Med andre ord synes hans maskuline position at komme i fare, både fordi han ikke magter at handle, som det forventes af en mandligt kropsmærket aktør, nemlig at kunne beskytte sig selv mod udefrakommende farer, men også fordi denne fare faktisk ikke opfattes som sådan. Med andre ord kan en kvinde ikke udgøre en risiko, der er voldsom nok til at legitimere en mands nederlag eller frygt; tværtimod ender manden med at undergrave sin egen position, fordi han så at sige bliver svagere end den svage kvinde, og dermed umaskulin. Der synes altså at være et faremoment til stede, når vold foregår i relationen mellem to mennesker med forskellige kropsmærker: Uanset om en mand trækker på eller udsættes for vold, synes han at gøre maskulinitet skævt.

De frivillige diskuterer, hvilke konsekvenser det må have for en mand at skulle indtage en position som voldsramt. Som vi tidligere hørte, har Iben svært ved at tage denne form for vold alvorligt: *"Jeg ved godt at den, den psykiske ydmygelse, eller ydmygelsen ved det...selvfølgelig er stærkere eller værre for en mand, fordi...altså...fordi han virkelig er den svage, hvis han ikke kan forsvare sig mod en kvinde, det...det er vel sådan det normale billede mellem mænd og kvinder..."*. Både Gitte og Eva opponerer kraftigt imod, at det skulle være mere ydmygende for en mandligt mærket at blive voldet end for en kvindeligt mærket, og

alligevel er netop det emne et punkt i diskussionen, hvor der foregår en række selvmodsigelser, der peger på, at der er nogle meget komplekse forhold på spil. Interessant nok må Iben trække ovenstående udtalelse om, at det er mere ydmygende for mænd, tilbage. Dette skal måske atter ses som et udtryk for, at det i fokusgruppekonteksten overordnet set er mere legitimt at anvende en ligestillingsdiskurs: Mænd og kvinder bør være lige, hvorfor det ikke er acceptabelt at gøre forskel på personer med udgangspunkt i deres kønnede positioner; det er ikke køn, men mennesker, der udsættes for vold, og derfor søger Eva og Gitte som sagt at udviske køn som betydningsfuldt for voldsforståelser. At denne diskurs fremstår som det mest 'korrekte' at lægge sig op ad er ikke overraskende, når man tænker på arenaen for interviewet og interviewpersonernes fælles ståsted: Som engagerede på krisecenteret, der arbejder for kønslig ligestilling. Ikke desto mindre må såvel Gitte som Eva også moderere deres udsagn, og det lader til, at det er vanskeligt entydigt at fastholde indlægget for køn som irrelevant. Det kommer tydeligst til udtryk i Gittes reaktioner på fortællingen om den voldsramte mand, der ender med at gå på politistationen for at få hjælp.

Gitte fortæller, at hun forestiller sig, at den omtalte mand på politistationen er blevet mødt af betjente, der *"garanteret er ved at dø af grin, for han skal da bare mande sig op. [...] Det må være meget, meget ydmygende for en mand. Sådan en fuldstændig impotens, som strækker sig ud over det fysiske og altså ind i det psykiske... For mænd må det ligesom være det ultimative tab, fordi han så tydeligvis har tabt den fysiske kontrol...og har tydeligvis været ude af stand til at forsvare sig overfor en kvinde...Det at de bukker under for vold og rent faktisk ender som små drenge på politistationen"*. Gitte udtrykker her, at det for en mandligt mærket aktør er en mindre acceptabel handling at skulle erkende nederlag og bede om hjælp; en position, som synes at konnotere hjælpeløshed og svaghed. Iben supplerer med en lignende forståelse, da hun

fortæller om en tidligere mandlig kollega, der *"fik tøv af sin kone"*[...] *Der var sådan, netop den der, sådan lidt latterliggørelse, men der var ingen, der sådan nogensinde forholdt sig seriøst til det, og ingen havde nogen egentlig medfølelse med ham...Det stillede ham i sådan et, jeg vil ikke sige latterligt lys, men alligevel, det gjorde det, altså...*". Iben stiller selv adskillige gange spørgsmålstegn ved, hvorvidt rygterne om volden overhovedet var sande, fordi det ikke er ligetil at se en mand som voldsramt. Hun reflekterer ligeledes over, om sagen ville have set anderledes ud, hvis det havde været en kvinde: *"...så ville man jo nok have spurgt eller tilbudt at hjælpe hende eller...[...] der ville hos mig have været en meget større medfølelse for hende...end der var for ham..."*.

Det lader til, at det er vanskeligt at rykke rundt på de positioner, der umiddelbart forventes i et voldeligt forhold: Kvinden voldes, og manden volder. Når en mand alligevel positioneres som svag, kontrolleret og et passivt offer, påvirkes hans maskulinitet ifølge de frivillige. Han er ikke velsubjektiveret (Staubæs, 2004: 253), men bliver svær at have med at gøre, fordi han bryder med koderne for kontekstuelt genkendelige måder at gøre maskulinitet på. Som Iben siger, bliver han 'latterlig': Han kan ikke længere tages alvorligt og mister sin maskuline værdighed. Og Gitte trækker konsekvenserne endnu kraftigere op: Han bliver ikke blot positioneret som en 'lille dreng', som må siges at være en degradering af hans maskuline position, og han skal 'mande sig op', hvilket peger på, at mand kan gøres mere eller mindre. Han bliver tilmed talt frem som 'impotent'; et begreb, der spiller på flere betydninger. Impotens betyder både magtesløshed og tab af styrke, men refererer samtidig til et tab af det mest maskuline konnoterede overhovedet: Seksuelt drive, fallos. Der er altså

tale om den ultimative kastrering. Manden mister det element, der måske er den stærkeste faktor i hegemonisk maskulinitet (Connell, 1995: 70). Han forbryder sig dermed mod og undergraver maskulinitetskonstruktionen, og han mister muligheden for en position som en valid repræsentant for maskulinitet: Han abjektgøres (Staubæs, 2004: 269).

Men fortællingen om den voldsramte mandligt kropsmærkede ender ikke her, for den fysiske arena, hvor scenariet udspiller sig, nemlig politistationen, medfører en yderligere dimension til denne afmaskulinisering. Gitte fortæller: *"Det rammer jo hele, altså... Du står i maskulinitetens højborg...han er aldeles i strid med, hvad hele dette ideal går ud på...jamen, det kortsletter jo..."*. Politiet repræsenterer dermed for Gitte en hyper-maskulin instans, så for en mand at måtte bekende sin magtesløshed overfor en kvinde i det rum er virkeligt devaluerende. Som Gitte siger: *"Altså, det knitrer på etteren"*, der er larm på tråden. Og det er fristende at trække den så langt som at pointere, at det netop er 1'eren og ikke 2'eren eller 3'eren, det knitrer på. Det er den Første, manden, der laver en øredøvende støj i forhold til diskursen om maskulin kontrol og overmagt. Her er det ikke uden betydning, at han i fortællingen befinder sig på en politistation. Som Gitte siger, så repræsenterer politiet en stærkt maskulint konnoteret institution. I praksis er det primært mandligt mærkede, der udfører jobbet, og fysisk styrke og udholdenhed, som er maskulint konnoterede kompetencer, er fortsat et krav for at komme ind i politiet. Når den voldsramte mand placeres overfor politiet som instans, trækkes modsætningen meget skarpt op. Jørn fra Manderådgivningen i Herning har en historie, der kan illustrere dette: *"Manden går ikke ned på værtshuset og praler til gutterne dernede med 'Hey, jeg har lige banket min kone'. Det får han ingen points for, det ved han med sikkerhed: 'Ej, hvad fa'en, det kan jeg sgu da også gøre med den ene hånd bundet bag på ryggen, vor herre bevares', siger man så til ham, ikke, [...] for det er sgu for nemt... Men kan man*

komme og prale af, at man har skudt fire politibetjente, så kan man da få en vis respekt, ikke". At banke en kvinde er der ingen udfordring i, men politibetjente, der per definition er mandligt mærket, når andet ikke nævnes, og repræsenterer en magtfuld maskulinitet, er en udfordring²⁹. Og når en mand, der så med lethed burde kunne trække på vold overfor en kvinde, ikke formår at indtage denne position og derefter skal bede politiet om hjælp, så undergraves hans maskulinitet.

Den relative kønnede under/overordning

Figurerne voldskvinden og den voldsramte mand repræsenterer nogle yderpunkter i forhold til mulige måder at gøre vold, femininiteter og maskuliniteter på. Som nævnt er de to krisecenterfrivillige, Gitte og Eva, umiddelbart fortalere for kønsneutral vold. Både kvinder og mænd har adgang til vold, og såvel kvinder som mænd kan udsættes for vold. Men vi ser også, hvordan de desuden strejker imod den utraditionelle fordeling af positioner i en voldssituation: En mandligt mærket voldsramt og en voldsudøvende kvindeligt mærket aktør. Hvordan hænger det nu sammen? Kunne man ikke have forestillet sig, at de ville blive begejstrede over brud med de normative fordelinger af kønnede positioner? Kunne de ikke vælge at se det som et skridt til at ændre på de vilkår, de finder så problematiske? En sådan forhandling ville nok være svar at

²⁹ Hertil skal nævnes, at der i medierne i denne tid løber en debat omkring øget vold mod autoriteter. Dokumentarprogrammet *De aggressive danskere* (vist på Tv2 d. 8. august 2006) sætter for eksempel en dalende respekt for politibetjente som autoritet på dagsordenen, hvilket bygger på en stigning i overfald og trusler mod betjente i arbejde. Pointen her er blot, at politiets autoritære status ikke er entydig.

fremsætte for de to. Først og fremmest arbejder de på krisecentret imod vold, og at bifalde en kvindeligt mærket volder ville stride imod deres overordnede forståelse af, at vold er et stort problem i samfundet – uanset køn. Så for at kunne se sig selv som passende subjekter i en krisecenterkontekst, er de nødt til at tage skarpt afstand til denne figur. Men den skarpe modstand imod selve *forestillingen* om voldskvinden og den voldsramte mand kan også pege på mere end dette. Det kan handle om, at der til disse positioner er tilknyttet nogle adjektiver, som ikke uproblematisk kan overføres til det 'modsatte' køn: Svag/stærk, kontrolleret/i kontrol, offer/voldsudøver, passiv/aktiv. Såvel voldskvinden som den voldsramte mand overskrider måske netop mulige koblinger af kropstegn og positioner og peger dermed på nogle grænser for forståelser af vold og køn. Måske er forestillingen om kontrol og overmagt som maskulint konnoterede elementer så rodfæstet en diskurs, at det er vanskeligt ikke at trække på den. Men det kan også have noget at gøre med, hvad en accept af denne mulighed ville betyde for deres positioner som kvinder. Søndergaard mener, at det at trække kropslige forskelle frem og slå dem fast er en måde klart at afgrænse sin egen identitet på (Søndergaard, 2000: 100). Når den voldsramte mand og den voldsudøvende kvinde bryder med de forskelle eller entydigheder, vi i vores kønsbinære samfund tillægger så stor værdi, så medfører det måske mudrede kategorier. 'Rene' kategorier er lettere at manøvrere rundt med (Douglas, 2004) og det har måske betydning for, at Gitte og Eva på den ene side taler for ændringer og modifikationer, men at der her er tale om for radikale brud med kønskategoriernes og de dertil medfølgende positioner. Det er måske ikke ønskværdigt helt at bryde, fordi det i så fald ville kræve helt nye måder at konstruere relationer på, og dermed kan det sætte spørgsmålstejn ved kulturens stabilitet (Søndergaard, 2000: 15). Det er her vigtigt at pointere, at forskelle ikke *er*, men *gøres*

(Stauanæs, 2004: 34). Så når de frivillige opponerer imod at vende op og ned på disse forskelle, er de med til at opretholde dem. Men hvordan hænger det sammen med den ligestillingsdiskurs, ikke bare de som krisecenterfrivillige trækker på, men som vi kan se på tværs af materialet? De interviewede berører sporadisk ligestilling: Når Lasse fortæller, at han godt ved, at han har et *"gammeldags kønsyn"* og dermed undskylder sine holdninger. Han er godt klar over, at han er oppe imod ligestilling som ideal. Eller når flere af behandlerne fremhæver andre kulturer som eksempler på samfund, hvor ligestilling *ikke* er fremtrædende og dermed fremhæver det danske samfund som langt mere fremmeligt på den front. På trods af dette, så tales forskelle og en vis grad af opretholdelse af køn som to separate størrelser *også* frem. Såvel Søndergaard som Lundgren peger på, at *"spillet mellem kønnene [...] opleves i vores samfund som særligt intensitetsbærende"* (Søndergaard, 2000: 139), og at der hersker en forestilling om at *"den lille forskel"* (Lundgren, 2004: 18) mellem kønnene er værd at fastholde. Søndergaard siger, at *"kvinders relative sociale underordning og mænds relative sociale overordning [er] en central kode i det aktuelle kønssystem. Hvor det tidligere var et klart og tydeligt over/underordningsforhold med en klar og tydelig italesættelse, der var idealet, da er idealet i det moderne system en relativ over/underordning, og italesættelsen må være utydelig"* (Søndergaard, 2000: 102). Det er måske her, at vi finder en væsentlig grund til, at mænds vold mod kvinder forstås som så illegitim, som den gør: Voldsudøvende mænd gør netop feminin underordning og maskulin overordning for meget og for tydeligt. Det ulige magtforhold kvinde og mand, svag og stærk imellem trækkes for skarpt op med disse handlinger. Det skal vi have udfoldet i næste kapitel.

Afrunding: Betydningsfulde kategorier

I dette kapitel har vi haft fokus på, hvorledes de interviewede trækker linier og grænser for, hvordan vold og køn kan kobles. Køn som social kategori får afgørende betydning for, hvornår vold læses som en problematisk og hvornår som en uproblematisk handlemåde. Køn optræder som en forholdsvis usynlig betydningsfaktor for læsninger af vold, lige indtil det eksplicit sættes til diskussion, hvor krop trækkes ind som den afgørende faktor i kønskonstruktioner. Vi har kort berørt andre sociale kategorier, der på hver deres vis smitter af på såvel vores som interviewpersonernes læsninger af vold. Imidlertid betyder vores blikke på disse kategorier ikke, at der ikke også er andre i spil. Vi vil derfor knytte nogle refleksioner over to kategorier, vi ikke umiddelbart har været inde på: Klasse og etnicitet.

Vi er i såvel vores materiale som i læsning af forskning på området stødt på kritik af en herskende forestilling om, at mænds vold mod kvindelige partnere er en problematik, der primært udfolder sig blandt lavt socialt positionerede grupper i samfundet. Det pointeres ofte, at denne form for vold foregår blandt alle samfundslag, men ikke desto mindre ser vi, hvordan selv samme forestilling alligevel er den mest fremtrædende: Det er mænd fra socialt lavere lag, der voldes. Det træder for eksempel frem, når behandlerne kommer med eksempler på, at de da har mødt overlæger, jurister og mænd med høje stillinger fra gode kår i deres behandling. Det interessante er, at hver gang andre end disse lavt socialt stillede nævnes, ekspliciteres det som noget anderledes og uventet, hvilket indikerer, at der fortsat er en forestilling om, at mænd, der voldes, primært findes blandt lavere klasser. Et kritisk blik på os selv viser, at vi også ligger under for denne forestilling, når klasseaspektet i vores

analyseprocesser et langt stykke af vejen var usynligt for os. Det har netop ikke umiddelbart undret os, når Morten, Christian og Lasse arbejdede som henholdsvis håndværkere og ufaglært dørmænd. Og når disse jobfunktioner suppleres med fortællinger om tidligere deltagelse i rocker- og misbrugsmiljøer, bliver det endnu tydeligere, at der er tale om tre mennesker, der repræsenterer en særlig samfundsmæssig position: En forholdsvist lav social position inden for 'arbejderklassen' og tilmed en position, som ikke vækker undren i forhold til deres voldspraksisser.

Etnicitet er en kategori, hvis totale usynlighed ligeledes kræver en synliggørelse. Vi har ikke eksplicit defineret et etnisk tilhørsforhold for Christian, Lasse og Morten. Deres navne konnoterer danskhed, og derfor har denne manglende pointering af etnisk herkomst højst sandsynligt ikke undret læseren. Det betyder imidlertid ikke, at etnicitet ikke har betydning. Tværtimod har det væsentlig betydning, at disse mænd kan siges at gøre danskhed; en anden etnisk position ville have medført flere og andre problematikker og vinkler, men fordi de 'gør dansk', bliver etnicitet usynlig. Som eksempel kan nævnes, at samtlige behandlere fortæller, at de ingen eller kun ganske få mænd med etnisk racialiserede kropstegn (Staunæs, 2004: 137) har haft i behandling. Når vi spørger, hvad de mener, der ligger til grund for denne lave repræsentation af andre end etniske dansker, lyder svarene, at "*det har nok noget med deres kultur at gøre...*". Når anderledeshed er synlig, bliver det ofte en parameter, der får altoverskyggende effekt for forståelsen af mennesker. Og det er derfor vigtigt at pege på, at selvom Morten, Christian og Lasse 'falder inden for' normen, så *har* det betydning. De er kulturelle

repræsentanter, og deres måder at skabe mening og tale sig selv frem er udtryk for deres positioner som etnisk danske aktører.

Sociale kategorier spiller ind på forståelser af vold. Ikke alle kategorier har samme betydninger, men samspillet af dem farver læsningerne. En mørklødet mandligt kropsmærket minister på 95 år ville forstås anderledes end 30-årige, hvidt kropsmærkede fra et socialt lavt samfundslag, fordi koblinger af de kategorier og den type handling ville medføre andre associationer og måske bryde endnu mere med det kulturelle billede af en voldsmand.

Kapitel 2: Legitimeringsstrategier

Morten, Christian og Lasse forbryder sig med deres voldshandlinger imod nogle kulturelle normer, som vi har set på i forrige kapitel, og her skal vi rette blikket mod, hvordan de forhandler sig frem til mere acceptable forståelser af deres handlinger. På tværs af materialet træder mange divergerende måder at italesætte vold frem. For eksempel anvender de tre mænd iøjnefaldende mange forskellige ord for vold, så som temperament, aggressivitet, hidsighed og dårligt humør. Der er mange forhandlinger i spil, og her skal vi fokusere på tre specifikke fortolkningsrepertoarer, der løber igennem interviewene som måder at forstå volden på.

Vores umiddelbare oplevelser af interviewene med mændene var, at de talte forbløffende lidt om den vold, de har udøvet. Eller nærmere: De talte forbløffende lidt *direkte* om den. I vores første kontakt med dem introducerede vi begrebet vold: Vi ønskede at tale med mænd, der har udøvet vold mod en kvindelig partner. Med andre ord har vi tilbudt termen 'vold', men det har vist sig at være en betegnelse, som konnoterer og medfører en position, der ikke synes ønskelig for mændene. De har alle tre gentagende gange pointeret, at deres brug af vold har været minimal. Morten siger: "*Nu skal I tænke på, jeg har kun slået hende én gang...*". Christian fortæller på samme vis i sin første telefoniske kontakt med os, at han er en "*novice*" på området og uddyber dette i interviewet med, at han kun har brugt vold over for et par kvinder i sit liv. Hertil kommer, at han i interviewet ellers kun sjældent omtaler sin vold, og derfor ikke lader til at tildele den samme betydning som os, når vi vedbliver at

spørge ind til den. Lasse derimod slår igen og igen fast, at han slet ikke benytter sig af vold i sine handlepraksisser. Han pointerer for eksempel flere gange i vores første telefoniske kontakt med ham, at *"...nu siger du voldelig igen – det er jeg jo ikke"* og i interviewet siger han, at *"jeg er jo ikke sådan en, der har søgt det her, fordi jeg hver anden weekend banker livet ud af konen og børnene"*. Vi hverken kan eller skal vurdere, hvorvidt de interviewede mandligt kropsmærkede taler sandt eller ej, når de påpeger deres minimale brug af vold, men derimod belyse, hvilke tilgængelige positioner de tre oplever (se også Staunæs, 2004: 248). Og vi kan konstatere, at de kraftigt forhandler, og for Lasses vedkommende afviser, de subjektpositioner, vi med termen vold tilbyder dem. De interviewede søger ihærdigt at legitimere volden, og her bliver kontrol og magt – eller mangel på samme – sat i spil på forskellig vis.

Talens kvindelige overmænd

Vi har set, hvordan vold udført af en mandligt kropsmærket mod en kvindeligt kropsmærket aktør konstrueres som illegitimt. Samtidig træder det frem, hvordan en relativ ulige magtfordeling lader til at være legitim for vores interviewpersoner. Disse to tråde kommer begge til syne, og forholdet imellem dem sættes i spil i denne første legitimeringsstrategi, vi aner i materialet. En forhandling af magtpositioner inden for en voldskontekst træder netop frem som én måde for de tre mænd at søge en legitim udgave af deres voldshandlinger. Vi giver ordet til Christian: *"Nogle kvinder spiller sådan et spil med provokation...nogle kvinder er vilde med, at han siger noget om sig selv... At han siger noget om sine dybeste følelser. Sådan er der nogle kvinder, der fungerer... Og så begynder kvinderne at galpe op om forskellige ting: 'Du siger heller aldrig noget', og de følger efter ham...han går baglæns ind i et hjørne...og hun følger sgu efter, og hun stiller sig alt, alt for tæt på ham, og der sker et eller andet i ham...han bliver vred, og den eneste måde, han har lært i*

skolegården og som mand, det er at slå sig ud af det, der plager ham... Så det gør han sgu". Christian præsenterer dermed, at til trods for, som ovenfor beskrevet, at vold mod kvinder ikke er acceptabelt for ham, så kan volden alligevel forstås som reaktion på visse situationer og helt specifikt på kvinders krav om at 'tale'. Endvidere er det ikke hvad som helst, hun i ovenstående fortælling vil tale om: Det er de 'dybeste følelser', der, som vi skal se nærmere på senere, konnoteres feminint. Lad os inddrage en fortælling fra Lasse også: *"Jeg havde haft en konflikt med min kone, hvor hun blev ved med at gå mig på klungen, og jeg gik rundt og prøvede at lukke ethvert rum inde i lejligheden, og hun fortsatte efter mig og ville tale, og til sidst tog jeg hende og løftede hende op i armene og smed hende ind på sengen...og der var det, jeg tænkte: 'Okay, nu begynder det virkelig at tage overhånd, altså, hvem ved, hvor fanden den stopper henne næste gang?'"*. Selvom Lasse ikke mener, at han har udøvet vold overfor sin partner, så er det at løfte hende og smide hende på sengen en klar markering af styrke og magt, hvilket han definerer som en så presset situation for ham, at han frygter, at det kunne have endt med en handling, som han ville definere som decideret vold. Til trods for Lasses fastholdelse af, at han ikke udøver vold mod kvinder, så åbner han faktisk her som eneste tidspunkt i interviewet op for muligheden af, at han kunne komme til det, og derfor er det interessant at se på, hvilke begrundelser han opsætter for denne forestillede mulighed: Kvinden handler på en måde, som medfører, at Lasse oplever at mangle plads og rum. Hun presser ham, forfølger ham, og det medfører en afmagt hos ham, som han reagerer på med noget, der kunne ende med vold. Han når til et punkt, hvor han føler sig nødsaget til at bremse sin partner ved at 'smide

hende væk' for at genvinde sin position, som han oplever at miste; en position, hvor han 'har styr på tingene' og hende.

Fortællingen om at blive trængt op i en krog kommer til udtryk fra flere af de interviewede, og hver gang handler det lige præcis om, at de kvindeligt kropsmærkede vil 'tale om tingene'. Fra behandlernes side hører vi både fra Vibe, Winnie fra ATV i Roskilde og Jørn fra Manderådgivningen i Herning, hvordan de konnoterer tale feminint, hvilet de sætter op overfor handling, som forstås som maskulint: "*Mænd er mere handleorienterede*". Men der sker en interessant ting med denne dikotomi, fordi den ikke i materialet fungerer til at fremhæve handling som primær og tale som sekundær, men derimod til at markere en bestemt form for kvindelig magt: Kvinder tales frem som værende mænd verbalt overlegne. "*Der er kvinderne virkelig deres overmænd i gåseøjne...*", som Jørn formulerer det. Qua krav om tale kan hun defineres som den magtfulde, og den verbalt underlegne mand står overfor med en magtesløshed. Det er altså ikke udelt mandligt mærkede subjekter, der kan tildeles en magtfuld position, men det sker kun for en kort bemærkning, hvorefter manden søger at generobre den via fysisk styrke. Med Jørns ord søger de "*at eliminere den trussel, der viser sig foran dem ved aggressivt at gå til angreb på den*". Oppositionen til tale er jo som sagt handling, og at tage fysiske magtmidler i brug fremsættes som den umiddelbart eneste måde for manden at restituere magtbalancen. Dette understreges af Sørensen, der via sin forskning også peger på et tilgængeligt fortolkningsrepertoire baseret på en forståelse af, at "*volden [ses] som et afmagts sprog; hvor talen slipper op, træder næverne til*" (Sørensen, 1994: 27).

Det er interessant at se på betydningerne af, at kvinder kan tildeles denne verbale overmagt. Der er løbende debatter om, hvorvidt vold skal ses som et udtryk for afmagt eller magt (se for eksempel

Sørensen, 1994), to aspekter, som sættes i spil i empirien. Det viser sig for eksempel, når Christian pointerer, at de kvinder, han har udøvet vold over for *"har været nogle kvinder, der har været mand nok til at sige: 'Hold op med det', altså, virkelig...at råbe op og sige: 'Det vil jeg fandeme ikke have', altså, sådan...Så det er sådan stoppet forholdsvis hurtigt, altså..."*. Christian oplever dermed en væsentlig pointe i at nedtone sin egen magt i voldssituationerne og i stedet betone hendes magt, fordi det fungerer til at gøre handlingerne mere acceptable. Ved at tildele feminint kropsmærkede en magtfuld position fremhæves det, at den maskuline position i dette tilfælde ikke er total, men derimod relativ. Vi hører Christian i ovenstående citat sige, at de kvinder, han har voldet, ikke er totalt underlegne, mens han selv står i den magtfulde position; han søger at tale dem frem som jævnbyrdige, hvilket især træder frem, når han omtaler dem som 'mænd nok' til at sige fra. Hvad betyder denne formulering? Umiddelbart fungerer det ikke til at maskulinisere kvinderne (det ville måske så tvivl om hans heteroseksuelle position?), men derimod at udviske det uligeværd, relationen kvinde/mand tillægges. Volden fortælles inden for denne strategi frem som en reaktion på en oplevelse af manglende handlemuligheder og kontrol; det tales frem som en form for selvforsvar. Vibe, Winnie og Jørn er alle inde på denne måde at forstå vold på, men forholder sig ganske forskelligt til det. Vibe fortæller, at de i behandlingen sætter ud for at lære mandligt kropsmærkede aktører, at *"det kan godt være at hun siger sådan, men derfor behøver min reaktion ikke at blive til det voldelige..."*. Med andre ord fremhæver de, at volden ikke kan legitimeres ved at fremhæve kvindens verbale overmagt; der findes andre handlemuligheder end at ty til vold. Jørn har en anden tilgang: *"Når jeg så spørger dem hvorfor, så er det*

altid noget med, at 'Jamen, hun var sgu selv ude om det, for hun sagde også sådan og sådan'... Han skal hele tiden kaste skylden over på hende, men jeg kan altså ikke komme til andet resultat, end at han ER i en forsvarsposition, han ville egentligt helst styre det her, uden at han skal...gå så groft til værks, bruge sine kræfter...det er egentligt ikke for at være ond, når han virkelig giver den hele armen...det er faktisk, fordi han har en eller anden idé om, at jo hårdere han går til værks...jo bedre kan han genoprette kontrollen med tingene...". Allerede her træder det frem, at Jørn ser en verbal afmagt som en forståelig årsag til volden, men det bliver først rigtig tydeligt, når han beretter, hvordan han i behandlingen inddrager den kvindelige partner: *"Så skal jeg bare have lært hende, mens han sidder og hører på, hvordan hun kan signalere...eller undgå uforvarende at komme til at signalere noget, der gør ham usikker. Og så får vi stillet et helt andet adfærdsrepertoire op for hende, hun skal huske at overholde".* Når Jørn inddrager hende, er det med formålet at hun skal lære at genkende hvilke handlepraksisser af hendes, som den mandligt mærkede partner reagerer eller 'trigges' på, for at hun kan ændre på disse. Jørn fratager ikke manden hele ansvaret for volden og så alligevel siger han, da vi spørger ind til forholdsreglerne i tilfælde af, at parret går fra hinanden i løbet af behandlingen: *"Nå, ja...altså, det er klart, altså hvis manden bliver alene, hvad fanden gør vi så... Så har han jo ikke nogen at slå på jo...".* Her trækker han frem, at grunden til volden ikke ligger hos manden, men derimod i relationen til kvinden. Og fjernes kvinden, er vold ikke et problem. Jørn omtaler hele interviewet igennem mændene som *"ressourcesvage"* og *"lidt stakkels"*. Heroverfor sætter han de voldsramte kvinder, som han møder som meget ressourcestærke og ovenpå. Hermed taler han frem, at volden sker i afmagt, og han støtter dermed op om denne legitimeringsstrategi.

Vi ser altså, hvordan en maskulin overordning ikke må gøres for tydeligt. En fremhævnning af en form for kvindelig overordning synes at være et vigtigt led i forståelsen af, hvordan volden kan

legitimeres. Men der er samtidig også grænser for denne kvindelige overordning: Mændene vælger ikke at fremhæve kvindens verbale overmagt som for eksempel psykisk vold. De kunne have argumenteret for, at hun udsatte dem for vold, og at deres voldshandlinger derfor skal ses om en slags modvold. Men så langt kan dette repertoire ikke trækkes – fordi figuren den voldsramte mand som sagt er dybt problematisk, og at positionere sig som sådan ville ramle ind i nogle andre grænser for maskulinitetskonstruktionen. Ved at tildele kvinden en stærk position, strider magtfordelingen og handlingen mindre imod hinanden, idet hun ikke er helt uden muligheder for at 'bide fra sig'. Men det skal ske på en måde, så heller ikke hun har den totale magt og kan ses som en voldskvinde. Dermed bliver denne måde at fordele magtpositioner et forsøg på at tale sig ind i rammerne for den relative kønslige under- og overordning: En måde at bære volden ind i en mere legitim ramme.

Voldens naturlighed

En ting er ikke at kunne styre sin partner, men vi ser også, at der er en legitimeringsstrategi på spil, som baseres på mandens krop som uden for kontrol.

"Jeg bestemte mig med min vilje til, at jeg ikke ville tæve mine egne børn, og at jeg heller ikke ville tæve kvinder, men... Der har været enkelte situationer i mit liv, hvor naturen er gået over den der bestemmelse i mig selv". Sådan fortæller Christian om sin voldsudøvelse: Han står overfor nogle 'naturlige kræfter', som han med sin gode vilje ikke kan styre, og dette udmønter sig i vold. Forståelser af vold som baseret på 'naturligheder', fremlægger Lasse og Jørn fra Manderådgivningen i Herning også.

Lasse fortæller: *"Mit temperament ligger så dybt inde i mig, at... Det er et instinkt, som træder frem, når jeg når mine grænser. Det er det samme som at åbne døren ind til et lukket rum, og du aner ikke, hvad der sidder derinde, du tror måske, at det er et lille dyr, og så er det egentlig en kæmpe løve, der vælter ud i ansigtet på dig..."*. Lasse, der i sin insisteren på, at han ikke har udøvet vold, primært bruger termen 'temperament', forklarer dette temperament og de medfølgende handlinger, som nogle indre, instinktive kræfter. Og der er tale om massive kræfter: Lasse sammenligner ikke temperamentet med et lille lam, men med en løves, 'dyrenes konge', energi og voldsomhed. Hermed illustrerer han, hvordan temperamentet ikke lader sig tøjle; det står udenfor hans egen kontrol. Fortolkningsrepertoiret om vold som et 'instinkt' udfoldes yderligere af Jørn. Her træder hans teoretiske position tydeligt frem. Han anvender evolutionspsykologi, hvor menneskets udvikling ses som resultat af evolutionsprocessen, og det muliggør netop for ham at forstå vold som en handling *"af en vis overlevelsesværdi for voldsudøveren"* og videre, at *"vold er et livsnødvendigt reaktionsmønster i sin oprindelsesform"*. Disse forståelser af vold ville derimod ikke være tilgængelige inden for de øvrige behandlingssteders teoretiske positioner, og vi ser dem heller ikke i spil. Inden for dette repertoire kan vold forstås som en overlevelsesmekanisme – survival of the fittest – det er en forsvarsmekanisme, der handler om liv og død. Lasse trækker ligeledes overlevelsesaspektet ind, om end på en lidt anden måde. Han fortæller, at grunden til, at han har dyrket så meget kampsport i sit liv var *"for at kunne lære at overleve..."*. At kunne forsvare sig fysisk bliver i Lasses ræsonnement et spørgsmål om overlevelse, og volden bliver således en nødvendighed.

Vold, eller temperament, tales altså frem som baseret på 'naturligheder'. Det ukontrollable i denne 'natur' understøttes endvidere, når disse kræfter placeres i en 'maskinel' krop, en forståelse, der

træder frem hos både Morten, Lasse og Christian. Igen må vi vende os til Lasse, der frembyder tanken tydeligst, når han fortæller om sine (ikke)voldshandlinger som *"en mekanisme, der slår fra"*. Ligeledes sammenligner han det førnævnte temperament med et barometer: *"Jeg kommer til et punkt, hvor... Hvis man ser det som et barometer, så går jeg fra at være grøn til at blive gul til at blive rød..."*. Barometret, som i hverdagslivet bruges til at måle lufttryk med, fungerer her til at give et billede på et 'indre tryk', som temperamentet eller vreden medfører for og i Lasse. Og det er ikke op til Lasse at styre overgangen fra det grønne til det farefulde røde felt; det er kroppens værk. Morten, Lasse og Christian bruger alle termer som *"det slår klik"*, *"jeg tænder af"* og *"eksploderer"*, som alle leder tankerne hen på maskinelle funktioner. Connell ser samme fortolkningsrepertoire i sin forskning og problematiserer tanken om at *"[b]rains are 'hardwired' to produce masculinity; men are genetically 'programmed' for dominance; aggression is in [men's] 'biogram'"* (Connell, 1995: 48).

Men hvad betyder det, at forklaringsmodeller af vold som 'naturlighed' og 'biologiske mekanismer' er tilgængelig i forståelsen af maskulinitet og vold? At volden tales frem som dyrisk og instinktiv? Sørensen henviser i sin forskning til, at voldsudøvende mænd ofte ses som et *"relativt viljeløst redskab for eksterne kræfter og/eller interne ukontrollable følelsesmæssige processer, som gør, at han i magtesløshed og dybest set mod sin vilje slår ud i blindt raseri"* (Sørensen, 1994: 26). Her får vi indblik i en væsentlig komponent i disse fortolkningsrepertoarer: At voldshandlingerne er ukontrollable og uden for mændenes gode vilje og ønske. De er med andre ord måder at betone, at volden ikke er kynisk intenderede handlinger. Og hermed nedtones den enkelte mands ansvar for volden: Han kan ikke gøre for det,

da det er hans natur (se også Hearn, 1998: 17). Søndergaard pointerer, hvordan begrundelsesformer er kulturelt og kontekstuel afhængige: ”I vor kultur har en endelig og urørlig begrundelse længe bestået i naturen. Når man kunne begrunde noget i naturen, så var dette ’noget’ ikke til diskussion” (Søndergaard, 2000: 16). Det centrale bliver at påpege det kulturelle i den begrundelseslogik. Connell fremhæver for eksempel, hvordan det i andre kulturer ikke er en selvfølge, at ”men are naturally more aggressive than women” (Connell, 1995: 45). Med andre ord er naturligheden som forklaring en konstruktion og at trække det konstruerede og kontekstuelle aspekt frem i lyset er nødvendig for at åbne op for andre måder at forstå volden på. ATV søger netop dette, når de blankt afviser denne måde at forstå vold på og i stedet fremhæver, at vold er ”tillært”. Det leder os over til en tredje strategi, der viser sig i materialet, hvor vold forstås som et resultat af socialisering.

Socialiseret vold

I såvel forskning om som i daglig tale om mænds vold mod kvinder fremhæves statistikker, der viser, at en stor del af disse mænd selv har været udsat for og vidne til vold i deres barndomshjem, som en meget gennemgående forståelsesmodel (se for eksempel Hearn, 1998: 20). Begrebet ’den negative sociale arv’³⁰ er her i spil, og vi skal derfor rette fokus mod, hvordan interviewpersonerne benytter denne måde at skabe mening omkring vold på.

Christian, Lasse og Morten bringer alle på banen, hvordan de er vokset op i barndomshjem præget af vold. Morten fortæller, at ”det er noget, der ligger dybt i én. Sådan er jeg selv opdraget fra min far, ikke? Det

³⁰ Se Elsborg, S., Hansen, T. J. og Hansen, V.R.: *Den sociale arv og mønsterbrydere*, 1999, Danmarks pædagogiske bibliotek, København.

der kæft, trit og retning og nogle på snotten en gang imellem, så den eneste måde, jeg har lært at klare mig selv på og tackle mine problemer på, det var jo at gå ud og slås, ikke'?" Med formuleringen 'det ligger dybt i én' trækker han det vigtigste frem i dette fortolkningsrepertoire: Den afgørende betydning, opvæksten tildeles for menneskers udvikling. Dette fortolkningsrepertoire bygger på en forståelse af, at voldsudøvelse nedarves; subjektet viderefører praksisser, det har lært i barndommen. Lasse fortæller, at *"jeg gik i gang med at arbejde med mit [temperament], da jeg var 20 år, og min far gik i gang med at arbejde med sit, da han var 35, og forhåbentlig kommer min søn aldrig til at arbejde med sit, fordi vi kan stoppe det, inden processen egentlig når så langt, men det er da helt sikkert, at hvis jeg en dag kan mærke, at nogle af de her ting afspejler sig i min søn, så vil jeg presse meget på for, at han skal arbejde med det...det monster skal vi have brudt"*.

At bruge barndommen som forklaring på handlinger senere i livet er et ofte anvendt fortolkningsrepertoire i forståelsen af sig selv som person i vores samfund i dag. Vi kan se, at det er et fortolkningsrepertoire, som samtlige interviewpersoner trækker ind i deres forståelser af vold. Og her lader der til at være konsensus mellem de fire behandlingssteder. De opererer alle med social arv som en væsentlig forklaring på mænds vold mod kvindelige partnere. De ønsker med behandling at tilbyde alternative handlemuligheder, men repertoireet fungerer stadig i bedste velgående som en legitim forståelsesmodel. Meget tyder på, at dette repertoire er meget effektivt og slagkraftigt; det er en acceptabel og tilsyneladende fornuftig og 'saglig' begrundelse. Men inspireret af Staunæs er den negative sociale arv som forklaringsmodel for oplagt og velkendt. Den synes at have opnået en status som gyldig forklaring til at forstå handlinger i voksenlivet på baggrund af oplevelser i barndommen

og kan dermed defineres som en 'baggrundsvARIABLEOPTIK' (Staunæs, 2004: 29): 'Fordi han er vokset op under sådanne kår i en sådan familie, gør han sådan og sådan...'. I forskning om negativ social arv er der imidlertid også stort fokus på såkaldte 'mønsterbrydere'. Der er således ikke nødvendigvis en kausal kobling mellem opvækstvilkår og subjektets videre livsførelse – men mønsterbrydere fremhæves ofte som ekstraordinære, fordi de formår at bryde med nogle strukturer, der tillægges ganske voldsom betydning for det enkelte menneske. På trods af mulighederne for at 'gøre anderledes', er der fortsat med dette fortolkningsrepertoire en fare for, at opvækst får status som en stabil størrelse, og dermed lukker en sådan tilgang for flere og andre komponenter, der *også* spiller ind i subjektets praksisser. Det betyder ikke, at opdragelse og opvækst ikke har betydning, men blot, at det ikke er en definitiv størrelse; tværtimod er der en risiko for, at denne enorme betydningstillægelse af barndommen slører menneskers løbende tilblivelse og udvikling.

Endnu en måde at se vold som resultat af opdragelse, viser sig, når Henrik fra Manderådgivningen i Aalborg fortæller, at en del af de mænd, der tyr til vold *"er mænd, der igennem deres barndom er opvokset uden en mandlig identitetsmodel. De er opvokset hos en enlig mor, eller i en familie med en far, som ganske vist var fysisk til stede, men ikke psykisk og mentalt. De har heller ikke haft en betydningsfuld 'synlig' mand i deres nære omgangskreds. De har derfor ikke haft en mand, de kunne spejle sig i, og som de kunne udvikle deres maskuline identitet igennem."* Henrik argumenter her for, at det for en dreng er nødvendigt at have en far for at skabe en maskulin identitet. Hans udtalelse bygger på et fortolkningsrepertoire, der har rod i et psykoanalytisk perspektiv. Her betragtes det som afgørende for en persons udvikling og ikke mindst

kønsidentitet at have en nær person, ofte forælder, af samme køn at identificere sig med³¹. Henrik fremsætter en forståelse af, at der går skår i en maskulin identitetsdannelse, når faren er fraværende. Man(d) maskuliniseres via opdragelsen, og denne proces kan gøres rigtigt eller forkert. Med manglen på maskulin identifikationsmulighed er der ifølge Henrik stor fare for, at maskuliniseringen gøres utilstrækkeligt, og han læser voldsudøvelse som et resultat af dette: De gør netop ikke maskulinitet rigtigt, men trækker på nogle 'karikerede' og 'over-maskuline' praksisser som vold, og gør dermed maskulinitet for meget. Igen er der med et sådan fortolkningsrepertoire fare for, at et fokus på en manglende faderfigur kommer til at skygge for flere og andre elementer, der spiller ind i personens praksisser (se også Staunæs, 2004: 266).

Vold forstås dog ikke udelukkende som et illegitimt element i opdragelse. Tværtimod fortælles vold på tværs af materialet frem som en væsentlig del af måder at gøre drengeopdragelse; en slags mandesocialisering. Vi skal først lytte lidt til Lasse fortællinger om sin barndom, hvor et begreb, der referer til familienavnet, florerede; et navn, som sammenkobles med stolthed, aktiv handlen og traditionelle maskuline dyder. *'Temperament i min familie er ikke en ukendt sag. Vi plejer at sige, at vi er en 'Philipsen', og Philipsen har temperament... Min farfar smed to nynazister ud af et tog i en alder af 74 år og er ikke bange for at tage en røvfuld... Og det er jeg altid vokset op med: 'Hold da op, du er en Philipsen'... Det er næsten*

³¹ Se for eksempel *Historien om piger og drenge – kønsocialisering i et udviklingspsykologisk perspektiv* af Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg, Gyldendal, 1989.

blevet forgudet eller stillet op på en piedestal, at vi havde temperament...". Det er interessant, at Philipsen-begrebet tilsyneladende kun handler om mænd. Igennem interviewet kobler Lasse det på sin farfar, sig selv samt sin søn og nævner således for eksempel ikke sin datter eller mor. Philipsen-begrebet henviser til en specifik måde at gøre mand på; det er mændene i familien, der skal leve op til navnet og 'gøre' Philipsen rigtigt. Philipsenfiguren betydningsstillægges som en stærk og selvstændig størrelse. Der er stolthed forbundet med begrebet, og at begrebet tager udgangspunkt i familiens navn, skaber et fællesskab disse mandligt mærkede familiemedlemmer imellem. 'Vi Philipsen'er er noget særligt', hvilket ikke mindst betyder, at de er anderledes end for eksempel en Jensen eller Andersen, men måske mere betydningsfuldt: Anderledes end de blødsødne og feminine mænd, som Lasse igennem hele interviewet tager skarpt afstand fra. Endvidere sætter dette skarpt afgrænsede fællesskab, som kun de få med det rette navn kan deltage i, begreber som in- og eksklusion i spil. Opfører en mandligt kropsmærket i familien sig ikke rigtigt, ved for eksempel at kunne forsvare sig selv og slå tilbage, er det med truslen om at blive defineret som en ikke-Philipsen eller en, der *gør* Philipsen forkert. At gøre Philipsen rigtigt er nemlig at gøre mand på en ganske bestemt måde: Det er at trække på nogle (hyper)maskuline dyder. Det er næppe med risikoen for reel eksklusion fra familien, men det er med risiko for en kategorisering, som er uønskværdig ifølge Lasse: Man er ikke længere en rigtig Philipsen og ej heller en rigtig Dreng/Mand.

Vi skal videre til Christian, der fortæller, at *"drengene ligger somme tider i en stor klump og slås på gulvet, og det er der mange kvinder, der ikke rigtig kan snuppe og stopper det... Det giver for meget uro... Men, altså, som mand, der synes jeg, at...altså, med mindre, at de er kommet til skade eller der er en, der begynder at tude og alt sådan noget, så har jeg ikke stoppet det... Fordi jeg har en klar fornemmelse af, at det er en almindelig drengeforeteelse... Og*

senere hen er det en af måderne, mænd sætter grænser på i den yderste konsekvens". Christian husker fra sin barndom, at der, især fra farens side, herskede en opfattelse af, at voldsomheder var en legitim og uundgåelig del af (dreng)hverdagen, og hvor parolen *"kom og tag dine tæsk som en mand"* regerede. I disse slåskampe mellem drenge opfattes det nemlig ikke som tilladt at vise nederlag eller frygt: *"Jamen, i skolegården, hvis du græder, så har du tabt"*. Det illegitime i at 'bukke under' i en sådan slåskamp viser sig i Christians ordvalg, når han siger, at de 'tuder', en formulering, der langt fra synes at positionere den tudende respektfuldt, men derimod svagt. Selvom Christian overordnet set ikke mener, at vold er en god løsning, så mener han, at slåskampe mellem drenge ikke kan sidestilles med vold; det er sådan noget, drenge gør. Det tyder på, at korporlige opgør opfattes som en slags maskuliniseringsproces. For det første er disse voldsbetonede handlinger kun noget, mænd forstår og opmuntrer, mens de omtalte kvinder søger at stoppe det eller bare ikke forstår det, og desuden er det en måde for drenge at lære at håndtere vanskeligheder på senere i livet. Christian refererer i disse fortællinger om handlinger, der har udspillet sig i hans barndom 60 år tilbage i tiden, men det er ikke desto mindre virkningsfulde forståelser også i dag, hvilket viser sig ved, at flere af de øvrige interviewede støtter op omkring den. Iben fortæller: *"Der er vel en grund til at det er mænd der, der er blevet soldater tidligere...og drenge slås, at drenge sådan prøver kræfter med hinanden, også fysisk...på en anden måde end kvinder gør"*. Her trækker Iben endnu et eksempel på denne mandesocialisering, nemlig militæret. Soldaterlivet kan forstås som en fase i livet, hvor drenge 'lærer at blive mænd', og det er ikke en hvilken som helst form for maskulinitet, der sættes på tapetet, men derimod en forholdsvist

traditionel én af slagsen. Det træder altså frem, at det ikke er et problem, at drenge lærer at trække på voldeligheder, så længe det foregår mellem drenge. Tværtimod kan vi forestille os, at der i disse nævnte slåskampe ville blive grebet ind, hvis drenge rotter sig sammen og volder en pige. Men så længe der er tale om en monokønnet praksis, er voldsbetonede handlinger legitime. Det er interessant, at se på betydningen for piger/kvinder af denne konstruktion af vold som et element i en slags mandsocialisering. Idet vold fremhæves som en legitim komponent mellem drenge og mænd, understreges det, at piger/kvinder ikke har den samme adgang til vold. Når drenge opdrages til at kunne vælge volden til, opdrages piger, som jo i kønsbinaritetens navn defineres ved, at de *ikke* er drenge, til ikke at have samme adgang til den måde at handle på. Der er derved tale om socialisering af rigtige måder at gøre drenghed og pigethed på. Og her er vold legitimt i måder at gøre dreng, og endda at blive mand, men der er tale om en hårfin grænse. Næste kapitel handler om, hvilke konsekvenser det får for Christian, Lasse og Morten, når de overskrider denne grænse.

Afrunding: Kampe om definitioner

Vi har set, at der er flere fortolkningsrepertoarer på spil i blandt de interviewede, som kan fungere til at legitimere problematiske voldshandlinger; repertoarer, der er forholdsvist let tilgængelige. De tre belyste strategier medvirker alle til at fremhæve, at volden er uden for kontrol. Det er måder at lyssætte volden som ikke-intenderet: Disse mænd *vil* ikke volden, men ligger under for nogle forhold, der igangsætter voldspraksisserne. Men det er problematisk, når en maskulin verbal afmagt kan gyldiggøre vold: At det ligger som forståeligt for en mand at volde sig ud af en sådan position. Eller når vold konstrueres som en 'naturlig', indre reaktion, hvilket er med til at lukke for

forandringsmuligheder: Der er intet at stille op imod disse oprindelige, biologiske kræfter. Fortolkningsrepertoiret om den sociale arv åbner i højere grad op for ændringer og så alligevel: Den har måske også en bremsende effekt, fordi den hænger tæt sammen med en opfattelse af, at det er yderst vanskeligt at 'reprogrammere' de socialiseringsstrukturer, der én gang er indlemmet i personen. Deres forhandlingsarbejder går blandt andet ud på at skabe en acceptabel fremlægning af den vold, de for så vidt har vedkendt sig ved at melde sig til interviewene med os. Staunæs påpeger, at *"det sagte kan aldrig gøres usagt. Man kan kun lægge til, trække fra, korrigere eller annullere"* (Staunæs, 2004: 268). Og det gør Lasse, Christian og Morten: De trækker fra i alvor, korrigerer det illegitime i volden, søger at annullere ved at sige, at det aldrig er sket. Alt sammen for at skabe orden i det rod, de gør, når de volder deres kvindelige partnere. Legitimeringsstrategierne er forsøg på, med Staunæs' udtryk, at tegnsætte deres rigtighed og signalere deres gyldighed (Staunæs, 2004: 211).

Når disse tre strategier er så fremtrædende, må der være andre, der er tilsvarende fraværende. Forskellige strategier kan fungere i forskellige kontekster til forskellige tider, og der er adskillige, der i tidens løb har været plausible repertoier, som ikke præsenteres af vores interviewpersoner. Vi møder for eksempel ikke forklaringer om, at det er 'mediernes skyld', som ellers står til løbende debat: Der optræder så megen vold i medierne, at drenge fra de er helt små opfordres til at se op til mænd, som i høj grad benytter sig af vold. Når superhelte skyder og dræber alle på deres vej, så lærer børn og særligt drenge, at vold er en acceptabel, og måske endda meget maskulin måde at klare tvister på (se for eksempel Hearn, 1992: 222). Vi præsenteres heller ikke for en forklaringsmodel, der

tager udgangspunkt i kærlighed. Anden forskning fremhæver ellers forklaringer som 'jeg slår, fordi jeg elsker hende' som meget fremtrædende (se for eksempel Lundgren, 2004: 51). Tværtimod nævner Morten, Christian og Lasse slet ikke kærlighed i interviewene. At bruge denne forklaringsmodel opleves måske ikke som tilgængelig, når vold i parforhold tales frem som så illegitimt, som det bliver af vores interviewpersoner: Vold kommer nærmest til at stå som kærlighedens antitese. Der er ej heller et repertoire i spil om, at de ser det som deres 'ret' at volde kvinden. Det ville komme i karambolage med det (relative) ligestillingsideal, som vi ser ligge som en gennemgående tråd i materialet.

I empirien får vi et indblik i, at der fra behandlingsinstitutionernes side i divergerende grader kræves af de mandligt kropsmærkede subjekter i behandling, at de "*kalder vold vold*", fordi synonymmer som temperament, vrede, aggressioner etc. forstås som forsøg på at minimere voldens alvor. Dog adskiller Jørn fra Manderådgivningen i Herning sig markant, idet han vælger et begreb som 'at trække i nødbremsen' frem for vold. For at et menneskes forhandlingsindlæg skal vinde legitimitet og gyldighed er det nødvendigt, at andre anerkender det. Og her har mændene ganske hårde odds, idet de ikke sidder i en synderligt magtfuld position: De står overfor behandlere, der i kraft af deres profession har en mere magtfuld position, en ekspertstatus. Disse behandlingsinstitutioner tildeles, og påkræver sig, en meget magtfuld position, der baserer sig på deres status som 'eksperter'. I kraft af deres 'ekspertise', det vil sige en forestilling om, at de besidder den rigtige, neutrale fagviden, tildeles de en ret til at definere sandheden om klienterne og volden (Gergen, 1997: 157). Dog må vi stille spørgsmålstegn ved, hvilke forståelser disse behandlere forhandler til fordel for. Vi ser det som uhensigtsmæssigt, når de som behandlere i varierende grad også trækker på forestillinger om naturlig

maskulinitet, der dermed ikke kan stilles noget op med; at socialiseret vold er vanskelig at pille ved, og at det er en forståelig måde for mænd at volde som en reaktion på verbal afmagt. Behandlerne bryder netop ikke med disse legitimeringsstrategier, men kommer i en vis grad til at støtte op omkring dem

I næste kapitel skal vi nærme på, hvad der er på spil for Christian, Lasse og Morten i denne kamp om definitioner. De tre lader til at have langt mere at tabe, når vi lægger vold mod kvinder frem til diskussion. De frivillige og behandlerne kan så at sige hvile i deres positioner, mens mændene med deres handlinger kommer i uføre, hvilket ses i det massive identitetsarbejde, de lægger for dagen overfor os.

Kapitel 3: Kampen om et værdigt selvbillede

Vi har set, at vold indlemmes som en del af hegemonisk maskulinitet. Vi har også set, hvordan der trækkes grænser for, hvorledes denne vold kan komme til udtryk og stadig forstås som legitim. Med andre ord er vold en tilgængelig komponent i konstruktioner af maskulinitet, men den skal udtrykkes rigtigt. Der er tale om en balancegang, og de mange legitimeringsforsøg fra Lasse, Morten og Christians side peger på, at de træder forkert. At kunne forstå sig selv som et værdigt individ er afgørende for det enkelte menneske, der derfor altid har et værdighedsprojekt i gang, som går ud på at fremstå som et moralsk, ansvarligt og troværdigt subjekt (Staunæs, 2004: 243). Meget tyder på, at det kræver et stort arbejde for disse mænd at få dette projekt til at gå op: At skabe tilstrækkelig kontekstuel genkendelighed omkring disse voldshandlinger og dermed skabe mulighed for at fremstå som anstændige og gyldige aktører holder hårdt, fordi de med voldshandlingerne larmer så meget i forhold til de kulturelle normer. Vi skal i dette kapitel fokusere på, hvilke konsekvenser volden får for mændenes forståelser af sig selv: Hvordan deres maskulinitet og identitet kommer i klemme.

Skæve gørelser af maskulinitet

"Når man ser på sin dame...med et blåt øje...så er det ikke ligefrem, fordi man føler sig kæmpestor og stærk". Sådan fortæller Morten, og her rammer han et meget centralt aspekt i konstruktionerne af vold og køn. Vi har hørt, at det at have muligheden for at trække på vold er maskulint konnoteret og kan slå ens maskuline position fast. Det kommer blandt andet til udtryk, når hverken Morten, Lasse eller Christian lader til at ville minimere deres *adgang* til vold. Tværtimod synes det at være en væsentlig

del af en maskulin position at være i besiddelse af tilstrækkelig styrke til at *kunne* trække på vold; det er netop maskulinitetskonstituerende. Men når de tager skridtet fra blot at have muligheden for at volde til rent faktisk at gøre det overfor en kvindeligt mærket partner, så indtræffer det problematiske for dem: Der sker noget med deres maskuline position. Som Lasse siger: *"Der er sådan et kodeks for at være mand. Og en mand går fandme ikke ind og er voldelig"*. Der synes at være flere komponenter i maskulinitetskonstruktionen, der skal gøres rigtigt, og vold imod en kvinde kan ikke inkluderes som en gyldig del af hegemonisk maskulinitet. Tværtimod repræsenterer det en så illegitim handling, at den enkelte mands maskulinitetsprojekt vakler. Men interviewene peger på, at der ligger mere i voldshandlingerne end selve slaget, skaderne og ydmygelsen, de medfører for den udsatte kvinde.

Når vi skal forstå, hvordan og hvornår maskuliniteten udsættes for fare, bliver følelser et centralt omdrejningspunkt. Vi får løbende fortællinger, hvor følelser spiller en ganske væsentlig rolle i forståelsen af vold. Men følelser ses på forskellig vis i materialet. Christian, Lasse og Morten fortæller, at volden mod deres partnere ofte opstår som et resultat af vrede og aggressioner; følelser som karakteriseres som maskulint konnoterede. Men det interessante sker, når forklaringer på disse maskulint konnoterede følelser dukker op, fordi de forklares ud fra nogle andre følelser, som forbindes med ganske umaskuline positioner: Frustrationer og følelser af afmagt og tab af kontrol. Det er også et gennemgående træk for behandlerne at forstå voldsudøvende mænd som, med Henriks formulering *"følelsesmæssigt pressede"*; de er så at sige i 'deres følelsers vold'. At handle på en

følelse af afmagt ved at blive vred og igen at handle på vrede ved at ty til vold peger på en tilgængelighed i, hvordan disse forskellige følelser kan gøres. Det interessante må dog være, at hverken følelser eller handlingerne på dem er noget, der er givet på forhånd. Tværtimod konstrueres følelser i relationer med andre. I mødet med andre sætter vi ord på, iscenesætter og forhandler følelser, og det er netop i disse processer, at følelser skabes. (Gergen, 1997: 213) Hertil kommer, at der i relationer skabes nogle kollektive regelsæt for, hvordan specifikke følelser kan udtrykkes og performes (Gergen, 1997: 224). Dette betyder, at den enkelte ikke sidder inde med en privat og selvstændig opfattelse af, hvordan en specifik følelse skal og kan udtrykkes, men at det derimod er noget, mennesker i interaktionen med hinanden udvikler og skaber normer og regler for. Dermed er det vigtigt at se på mændene som *medskabere* af såvel følelserne som de mulige måder at handle dem på. Og det tyder på, at det for dem er forholdsvist legitimt at lave en kobling mellem visse følelser og vold. Volden bliver for dem en måde at *gøre* vrede og temperament på. Men selvom det er umiddelbart forståeligt for disse mandligt mærkede at handle følelserne således, så opstår der en illegitimitet, der får konsekvenser for deres maskuline position. Hvad drejer det sig om?

Tage fortæller, at de i Dialog mod vold arbejder på at lære de mandligt mærkede i behandling ”*ikke at være så styrede af følelser, men lade sig styre af deres tanker...for mange af dem slipper jo der og lader følelserne komme til at styre*”. Her introduceres en dikotomi, som viser sig på tværs af materialet. Følelser forstås som modpol til rationalitet; og følelser konstrueres som feminint konnoteret og rationale som maskulint. Og som sagt er der en diskurs på spil, hvor en maskulin position blandt andet kobles til kontrol. Det gælder om at være i kontrol, herunder at have en kontrol over sig selv og sine følelser. Staunæs viser i sine undersøgelser et fortolkningsrepertoire, hvor at gøre maskulinitet ’rigtigt’ kræver,

at det mandligt mærkede subjekt formår at styre sine følelser, herunder at tøjle temperamentet. Hegemonisk maskulinitet indebærer at være *"rationel, fornuftsbetonet, men stadig fysisk og stærk"* (Staunæs, 2004: 199). Og det er blandt andet her, mænd, der voldter kvinder, bryder med koderne for hegemonisk maskulinitet; de lader deres følelser tage over og bliver dermed irrationelle, en ikke-maskulin position. Det interessante er, at volden på den ene side forklares som en måde at handle på en oplevelse af afmagt: Men forsøget på at genvinde kontrol ved at volde medfører en anden form for kontroltab. Volden ses som en måde at fastholde en maskulin kontrol på, men det er samtidig via den, at de mister muligheden for at indtage en hegemonisk maskulinitet.

Vi aner altså i ovenstående, at når vold mod en kvinde udøves, så gøres maskulinitet forkert, og det medfører, at disse mænd må tage deres maskuline udtryk op til revision. Lasse og Christian fortæller oplevelser frem om, hvordan de har måttet revidere deres forståelser af, hvordan en 'rigtig Mand' gøres. Christian fortæller, at han har arbejdet med sin forestilling om, at han skulle være en *"rigtig machofætter, altså en virkelig Mand"* til at *"sige goddag til min feminine side"*. Og Lasse siger, at *"det er utroligt skræmmende at være supermand og så lige pludselig få fjernet den der barske identitet og få at vide, at du kan være sårbar"*. I deres identitetsarbejde ligger altså mange refleksioner over, hvordan de kan skabe sig selv som værdige kønnede mennesker, og disse refleksioner synes netop nødvendige, fordi de qua volden mod deres kvindeligt mærkede partnere forbryder sig imod kulturelt legitime måder at gøre maskulinitet på og gør det for meget. De søger at skabe en form for balance i deres kønnede udtryk

– de skal så at sige 'skrue ned' for maskuliniteten - og det sker ved at skulle integrere nogle komponenter, der ellers konnoteres feminint, hvilket ikke er en uproblematisk proces.

Lasse fortæller, at han finder det vanskeligt at manøvrere i de muligheder for kønnede gørelser i dag, fordi *"vi lever i dag i et samfund, hvor at kvinderne er mere maskuline end mændene... Mændene er nogle... fimsede trunter, der løber rundt og tuder over sørgelige film og så videre... I dag går alle kvinder med bukser, og mændene må gerne gå i nederdele... Så hele det kønsmønster der har været igennem tiden, det er næsten byttet om... og det har jeg virkelig svært ved... min maskulinitet, ikke"*. Han oplever et kønsmorads med mudrede positioner, som er vanskelige at forholde sig til og gøre rigtigt. Igen ser vi, hvordan 'rene' kategorier er nemmere at forholde sig til. Lasse fortæller, at han i dag arbejder på at kunne *"vise følelser uden at være lige så tøset som alle de andre fyre, der går rundt i dag... og det er fandeme et stort skridt... For jeg vil stadig have lov til at beholde noget af min maskulinitet..."*. Og Morten supplerer med at fortælle, hvordan det i de miljøer, han færdes i, altid er blevet opfattet som *"svagt at vise følelser"*, hvilket han søger at bryde med. De tre mænd søger at inkludere følelser som et legitimt element i konstruktionen af en mere nutidig maskulinitet, om end med modifikationer. For disse følelser skal gøres rigtigt: Som Søndergaard påpeger, må en mandligt kropsmærket primært trække på maskulint konnoterede komponenter for at kunne positionere sig som en kontekstuel genkendelig mand (Søndergaard, 1994: 53). Og følelser repræsenterer som nævnt netop et feminint konnoteret element, der er vanskelige at forene med de macho- eller superversioner af mand, som de tidligere har identificeret sig med. Vi kan dermed se, at det ikke bare medfører problemer, når disse mænd gør maskulinitet for meget, men også at der er en fare for, at de ved at indlemme feminint konnoterede elementer i deres kønskonstruktion kommer til at gøre maskulinitet for lidt og dermed femininitet for meget. Det medfører nemlig risiko for at

blive kategoriseret som 'tøsedreng' eller 'fimset trunte'³²; feminiserede udtryk, der indikerer en degradering af maskulin position. I disse begreber ligger også homofobiske indikationer: Lasse, Morten og Christian berører af og til frygten for at gå hen og blive 'vattede' og 'bøssede', og det sker, når talen falder på feminint konnoterede komponenter, der tages ind i måder at gøre mand på. Her er fare for, at der bliver 'overtrukket' på de kvindeligt konnoterede elementer, og det får konsekvenser for læsningen af seksuel position. Men det er ikke i forbindelse med voldsudøvelse, at dette kommer i spil. Tværtimod læses volden jo som så eksplicit maskulint, at den måske en gang imellem kan ses som en måde at opveje denne frygt for en overvægt af femininitet. Men det medfører det modsatte: Maskuliniteten bliver for voldsom og overdrevet og leder over i en form for hypermaskulinitet, som heller ikke er uproblematisk, så der er med andre ord tale om en balanceakt. Henrik fra Manderådgivningen i Aalborg støtter op omkring dette, når han trækker mere udflydende kønslige grænser frem som en af forklaringerne på mænds vold mod kvinder, fordi det medfører en identitetsmæssig *"forvirring over kønsrollemønstre og tab af traditionel maskulin identitet"*. Han mener, at samfundsudviklingen har medført mere *"diffuse og uklare"* kønspraksisser: *"Mange mænds velbefindende, kan man sige, er tæt knyttet med, hvad han kan gøre for sin kone og familie, men når han ikke er den eneste der*

³² Søndergaard peger på, hvorledes feminiserende skældsord (herunder 'tøsedreng', 'bøsse' og 'vatpik') rettet mod maskulint mærkede subjekter har en effektiv virkning i vores samfund i dag, hvorimod begreber som 'voldsmand' eller 'voldtægtsforbryder' ikke fungerer. Det indikerer, at en mandligt mærket homoseksuel figur i højere grad forbryder sig imod de hegemoniske kønskonstruktioner end en voldsudøver eller voldtægtsforbryder. (Søndergaard, 2000: 148) Hertil kommer også *hate crimes* eller *gay bashing*, som refererer til vold mod grupper, der lever (ikke-hetero)seksualitet, som er et stigende problem også i Danmark (se for eksempel <http://www.lbl.dk/homopolitik/hate-crimes>).

tjener penge til at skaffe familien mad på bordet, så fokuserer han i stedet på, hvor godt han kan tilfredsstille hende seksuelt...når han så også føler sig overhalet på det område, så vækler hans mandighed virkelig...så er der ikke mange bastioner tilbage, hvor han kan få styrket sit maskuline ego, og det ser han som et meget alvorligt problem, og så bliver det en negativ spiral...". Jørn fra Manderådgivningen i Herning fortæller i samme dur, at "er der er noget, der er truende for mænd, så er det tab af kontrollen over tilværelsen...". Og her nævner Jørn traditionelt maskulint konnoterede områder som eksempler: Det handler blandt andet om problemer med at 'præstere' og forsørge familien; "kan jeg ikke det, så er jeg sgu en fiasko som mand".

Der er et fortolkningsrepertoire på spil, hvor ligestilling og forhandlinger til fordel for mindre rigide kønspositioner medfører krise for maskuliniteten; kvinder skraber flere og flere muligheder til sig og efterlader mænd uden nogle fast definerede områder, hvor de kan hente deres maskuline selvfølelse fra. Der opstår en mere udflydende grænse imellem det at gøre kvinde og mand (se også Beynon, 2002: 78), hvilket medfører frustrationer, idet mandlige aktører tvinges til redefinition af sig selv og deres position. Og krisen tilskrives "the loss of what had long been accepted as masculine 'rights'" (Beynon, 2002: 83), som feminismen har sat spørgsmålstegn ved. Volden ses her ikke blot som den enkelte mands problemer med at få sin tilværelse til at fungere på en tilfredsstillende måde, men som et tegn på en maskulinitetskrise på et bredere samfundsmæssigt plan. Sådan lyder kriserepertoiret, men hvad betyder det? Der ligger i dette fortolkningsrepertoire en klar indikation af det binære kønssystem: Kvinder og mænd er væsensforskellige, og der er behov for, i hvert fald for mænd, at kunne markere denne forskellighed fra kvinder. Til at forstå dette kan vi trække på en læsning af Derrida, som netop siger, at den opvurderede part, mandligt mærkede, mister status og dermed magt, når den nedvurderede kan trække på den opvurderedes domæner. Dermed bliver rammerne for den Første

ændret og positionen udfordres. Kriserepertoiret er et, der jævnligt stikker hovedet frem i vores samfund i dag. Det kan bruges til at forstå misbrugsproblemer, arbejdsløshed og, som vi ser her, også vold mod kvinder (se også Beynon, 2002). Det kan på sin vis ses som forhandlinger for status quo: At ændre for meget på den binære kønskonstruktion kan medføre forvirring og uhensigtsmæssige situationer for den enkelte (mand). Det stritter imod den relative under/overordningsdiskurs, vi ellers har set er gennemgående for interviewpersonerne. Men at sådanne to modsætningsfyldte diskurser kan løbe parallelt i materialet viser netop, hvor træge konstruktioner, vi her har med at gøre. Forhandlingerne sker inden for et flertydigt diskursivt felt, hvor brud på og opretholdelse af herskende betydninger og forståelser løber side om side.

Morten, Lasse og Christian viser, hvordan de oplever, at de som mandlige aktører kommer i klemme, når vold mod kvinder inddrages, og de tvinges til at skabe mening med den. De gør maskulinitet forkert og marginaliseres og forsøger at forhandle sig frem til mere acceptable positioner og selvforståelser. Vi skal se nærmere på, hvordan det ikke blot er en maskulin position, der kommer i knibe med disse voldshandlinger, men deres selvforståelser generelt.

Når identiteten glider

Vi har løbende set, at vold er et vanskeligt talbart emne for Christian, Lasse og Morten, og dog illustrerer interviewene, at vold ikke er usigeligt, men at den af de tre fortælles lavmælt og med

dæmpende stemmer (Staunæs, 2004: 244). Vi skal her se, hvordan denne dæmpende tale har at gøre med problematikken med at se sig selv som et værdigt menneske.

Morten fortæller, at *"der er en stor skam ved det, jeg har gjort...når man slår på en anden...specielt en kvinde...det kunne jeg ikke acceptere ved mig selv..."*. Og Christian fortæller, at *"det er meget svært at se i øjnene, det jeg har gjort... For det troede jeg ikke om mig selv"*. Ikke desto mindre er det gennemgående for såvel de tre mænd, vi har snakket med, samt behandlernes oplevelser med de mænd, der opsøger behandling, at det netop sker, fordi de oplever, at de er gået over stregen. Det kan for eksempel være, at de efter et voldeligt opgør med partneren ikke synes, at de kan 'kende sig selv' længere: *"Hvad er det, der foregår? Det kan umuligt være mig"*. Det tyder på, at de mandlige aktører med volden ikke længere kan opretholde det samme billede af sig selv som før. Voldshandlingerne overfor de kvindelige partnere får voldsom betydning for deres selvforståelse, da disse handlinger synes at medføre et skred i deres selvdefinition. Det træder tydeligt frem, at der igangsættes et enormt identitetsarbejde for Morten, Lasse og Christian, fordi der står en kategori parat til dem, som synes dybt problematisk og uønskværdig: Kategorien 'kvindemishandler'³³.

At forstå sig selv som et sammenhængende og værdigt subjekt kræver, at man kan skabe mening imellem de forskellige dele, og voldshandlinger mod en kvindelig partner sætter dette over styr. Tage, Winnie og Vibe åbner i deres refleksioner over gruppeterapi op for et centralt aspekt, som vi

³³ Begrebet 'kvindemishandler' får vi introduceret af Jørn. Vi har valgt at bruge netop dette begreb til at referere til mænd der volder deres kvindelige partner frem for eksempelvis 'voldsmand', fordi vi atter finder det vigtigt at markere, at det illegitime i denne kategori netop ligger i, at volden rettes mod en kvinde. Endvidere finder vi 'mishandler'-delen af ordet interessant: Det er både et dagligdags synonym for 'vold', men det kan også læses som mis-handlinger, hvilket indikerer det 'forkerte' og kulturelt illegitime i disse handlinger.

ser også har betydning for Christian, Lasse og Mortens identitetsarbejde: Afgrænsning af sig selv fra kvindemishandlerkategorien. Vi skal først se på behandlernes fortællinger om, hvordan det at indgå i gruppebehandling for at udøve vold mod en kvindeligt mærket partner sætter nogle problematiske identifikationsprocesser i gang. Behandling repræsenterer en meget specifik form for identitetsarbejde, som netop skal fungere til at skabe en bedre sammenhæng imellem disse personers handlinger og de normer, der hersker for værdige og genkendelige subjekter. Gruppeterapi fortæller af behandlerne frem som en arena, der i høj grad udfordrer mænds definitioner af sig selv, fordi kvindemishandlerkategorien bliver meget synlig. Et element ved behandlingen, der fremhæves som kritisk for de mandligt mærkede i behandling er, når de skal indgå i gruppeterapi for første gang. Det er de tøvende overfor, fordi de ikke vil sidde sammen med 'kvindemishandlere', en kategori de ikke umiddelbart forbinder med sig selv. Mændene taler om de 'andre', de frygtelige kvindemishandlere, som de ikke vil have noget med at gøre. De tilstræber tilsyneladende ihærdigt at differentiere sig selv fra denne gruppe, og at sidde i samme behandlingslokale som dem vanskeliggør denne differentiering. Staunæs påpeger, at man smitter betydning af på hinanden, og måske derfor er det så vigtigt for mændene at distancere sig fra disse andre mænd for at undgå den betydningsafsmitning (Staunæs, 2004: 258). Og det er en distancering, som vi også møder hos Christian, Morten og Lasse. Morten fortæller, hvordan det at opsøge behandling medførte nogle problemer for ham. At blive opfordret til at søge hjælp for vold mod sin partner *"var lige voldsomt nok, syntes jeg... Så slemt var det jo heller ikke..."*. Med andre ord havde han svært ved at se sig selv passe ind under rammerne for

behandling af voldsudøvende mænd. Og måske derfor søger han at gradbøje alvoren i handlingerne. Vi ser det samme i Christians fortællinger, der har adskillige skræmmeeksempler på andre mandligt mærkede, der har voldet deres partnere: *"Jeg hørte om en, der virkelig havde haft en konflikt med sin kone og banket hende. Han havde banket hende sådan en på øret, så hun var blevet døv på det ene øre, og hun røg på hospitalet. Altså, så groft har det ikke været for mit vedkommende..."*. Lasse trækker det endnu skarpere om, når han igen helt og aldeles taler sig ud af denne kategori: *"Det må være svært for mænd, der banker deres kone at henvende sig her [i Manderådgivningen]"*.

Generelt tales kvindemishandleren frem som en figur, der ikke er ønskværdig at identificere sig med. Dette skal ses i lyset af den afstandstagen, Morten og Christian selv fortæller at have oplevet. Morten fortæller, hvordan han har oplevet, at folk *"bare stemplede mig som psykopat og sådan noget... De vil ikke rigtig se konteksten i det, eller sammenhængen... Altså, at når man fortæller dem noget, så kommer det et eller andet sted fra, frem for at 'nå men, det er bare sådan, han er, og sådan er han hele tiden', ikk..."*. Han fortæller her, hvordan stemplingen som psykopat (eller kvindemishandler) er en altomfattende kategori: Den kommer til at overskygge de øvrige ting, han ønsker at stå for. Derfor bliver det netop svært at fastholde et værdigt selvbillede, fordi han oplever, at andre ser ham som ganske uværdig. Christian fortæller ligeledes, hvordan han har oplevet at blive *"sat i bås"*, som er vanskelig at træde ud af igen. Staunæs pointerer, at det er *"ofte gennem de andres blikke, at mennesker regulerer og disciplinerer sig selv"* (Staunæs, 2004: 151). Oplevelserne af at blive stemplet, man kunne næsten sige 'markeret' eller 'brændemærket' som forkert og uværdig, får store betydninger for Christian, Morten og Lasse. Det er i møderne med andre mennesker, at deres selvforståelse for alvor tilter. Her adskiller Lasse sig med sin insisteren på ikke at være kvindemishandler. Ikke desto mindre trækker han denne

stempling tydeligt op, når han gentagende gange fortæller, at *"jeg har altid set med afsky på mænd, der banker deres kone"* og *"det, man foragter allermest, er mænd, der slår deres kæreste"*. Men hvor de andre føler sig udsat for disse fordømmende blikke fra andre, der gør Lasse sig selv til subjekt for foragten frem for objekt (Søndergaard, 2000: 368). Der er tale om den værste slags, og derfor er det ikke mærkeligt, at de helt eller delvist søger at afgrænse sig fra kategorien. Disse voldsomme forhandlinger illustrerer den fordømmende og ekskluderende indstilling, der hersker i samfundet over for denne gruppe. At ty til vold overfor en kvindeligt mærket partner er ikke etisk og moralsk forsvarligt i vores samfund (Gergen, 1997: 114) og at bryde med dette medfører ekskluderende kræfter. Risikoen for at blive positioneret i denne kategori gør netop, at mændene søger at ekskludere sig selv fra denne ekskluderede gruppe.

Afslutningsvis vil vi endnu engang pointere, at vi ikke sætter ud for at vurdere sandfærdigheden i Morten, Christian og Lasses udsagn. Tværtimod er det centrale at se på, hvilke italesættelser, der synes tilgængelige og ikke mindst, hvilke der ikke er tilgængelige. Det er vanskeligt at forestille sig et vellykket forsøg på at tale sig frem til en værdig position og samtidig fastholde vold mod sin partner som en væsentlig og legitim del af dette. Hvad ville det kræve af forhandlingsindlæg? Kunne man forestille sig, at vedkommende kunne positionere sig inden for en meget traditionel kønsforståelse, hvor maskulin dominans og korporlig afstraffelse ville være (mere) okay? Vores materiale viser tydeligt, at det er meget lettere tilgængeligt at søge at underdrive og angre volden end at pege på dens

fortræffeligheder, for dét er ikke et legitimt forhandlingsindlæg. Lad os tage et blik på vores oplevelser af møderne med de tre, hvor de retoriske organiseringer af deres fortællinger har stor betydning. Interviewet med Lasse medførte som nævnt et ubehag, som vi må reflektere lidt mere over. Genhører vi interviewene, er det tydeligt, hvordan Lasses måde at fortælle sin historie er markant anderledes end for eksempel Mortens. Han er stort set ikke til at stoppe i sin talestrøm, men beretter vidt og bredt og udførligt om ret ekstreme voldsepisoder. Han understøtter sin fastholdelse i, at det ikke for ham er vanskeligt at tale om ved bare at tale og tale, uden omsvøb og ikke mindst uden undskyldninger undervejs. Og det er her, han adskiller sig voldsomt fra Mortens tøvende fortællinger og løbende pointeringer af fortrydelser og selvbebrejdelser. Hos os efterlod Morten et ganske anderledes indtryk: For det første forstår han i højere grad sine handlinger som voldsudøvelse end Lasse, der jo afviser at have brugt vold, men han giver tydeligt udtryk for at have det dårligt med disse handlinger. Vores oplevelse af Morten var, at han var mere sympatisk og ansvarlig end Lasse; med andre ord var det en mere acceptabel måde at positionere sig. Christian adskiller sig igen, idet han har skabt sig en mere positiv subjektiveringsmulighed. Man kan fristes til at sige, at han har gjort sig en 'voldskarriere': Efter sine voldshandlinger har han opsøgt behandling og har engageret sig i at hjælpe andre mænd med samme problemer ved at være frivillig rådgiver samt jævnligt at stå frem på TV. Igen træder det ansvarlige frem, for når Christian står frem, er det med et ansvar for volden. Møderne med disse tre mænd, der repræsenterer forskellige positioneringsmuligheder, viser netop, at der er subjektpositioner, der er mere eller mindre besværlige at indtage (Staubæs, 2004: 197). Overordnet viser interviewene med de tre, at de med

afsæt i deres voldshandlinger mod kvindelige partnere har noget på spil, når vi indbyder dem til at indvie os i deres fortællinger om deres levede liv med vold og dens konsekvenser.

Afrunding: Uønskelige positioner i behandling

Når Lasse, Morten og Christian trækker vold ind i relationerne til deres kvindeligt mærkede partnere, får det konsekvenser for deres selvforståelser; de får vanskeligheder med at se sig selv som værdige mennesker og mandlige aktører. I materialet får vi indblik i flere forhold, der medfører disse besværlige subjektpositioner, nemlig det at indgå i en behandlingskontekst. Vi har ikke i analyserne specifikt set på, hvilke positioner, voldsudøvende mænd tilbydes inden for behandlingsinstitutionernes rammer. Ikke desto mindre har vi fået kontakt til to igennem Manderådgivningen i Aalborg, og alle tre mænd fortæller om visse problematikker omkring det at indgå i behandling, som er relevante, og vi vil her kort inddrage nogle af de tematikker, de drager ind som en yderligere problematiske for deres selvbillede.

Behandling ses ofte som et rum, hvor voldsudøvende mænd tilbydes en ny identitet som ikke-voldelige (Partanen og Holma i Eriksson, Nenola og Nilsen (ed.), 2002: 382). Men heri ligger det første og tydeligste aspekt i de oplevede problemer med at indgå i en behandlingskontekst for mændene, fordi det kræver, at de først påtager sig en identitet som voldsudøvende. Vi har jo set, hvordan de ihærdigt søger at forhandle sig ud af den kategori, fordi det har så voldsomme konsekvenser for dem at skulle indlemme denne kategori i deres subjektiveringsprocesser.

Materialet viser desuden, at behandling på flere andre måder konstrueres som en vanskelig arena for mandligt mærkede at gå ind i. Det tales både frem som problematisk ud fra en forestilling om, at ”mænd ikke ønsker at stille deres beskidte vasketøj til skue”. Det er at udstille kontroltab og svaghed, hvilket som nævnt er svært at inkorporere i en ønskværdig måde at gøre maskulinitet på. Det betyder, at selve det at bede om hjælp bliver en problematisk proces: En mand klarer sig selv, og lykkes det ikke, er det et knæk på en særlig ”mandlig stolthed”. At behandling opleves som truende for en maskulin position træder yderligere frem, når behandling i sig selv på tværs af materialet tillægges feminine konnotationer. Behandling forstås som funderet på ’feminine præmisser’: De fire behandlingsinstitutioners tilbud centrerer alle omkring tale, der som nævnt opfattes som feminint og vanskeligt for mandligt kropsmærkede subjekter. Hertil kommer at skulle underlægge sig behandlernes blikke; at lade sig objektgøre og definere, som igen italesættes som uønskeligt, fordi det strider imod forestillinger om maskuline positioner som definerende mennesker.

Konkret tager flere af behandlingsstederne det op som en problematik, der faktisk forhindrer mange mænd at opsøge behandling. De taler sig med ind i disse forestillinger om behandling som feminint konnoteret, og derfor søger de at maskulinisere behandlingen, så den er mere tiltrækkende for mandligt mærkede aktører³⁴. Det betyder, at behandlere for eksempel overvejer, hvordan de taler til de mandligt mærkede i behandling: Jørn fra Manderådgivningen i Herning og Tage fra Dialog mod vold fortæller, at de anlægger en lidt hårdere og mere rå tone, fordi det opfattes som en mere

³⁴ For litteratur om maskulinisering af behandling, se Good, G. E. og Brooks, G. R. (ed.): *The New Handbook of Psychotherapy and Counseling with Men*, 2005, Jossey-Bass, San Francisco.

maskulin kommunikationsform. Og såvel Henrik fra Manderådgivningen i Aalborg som Tage indfører metaforer med udgangspunkt i sportsgrene, håndværkerfag og mekanik til at tale om problemer og følelser. Spørgsmålet er, hvorfor det opleves som nødvendigt? Handler det om at 'opveje' det ikke-maskuline i den position, behandlingen medfører for maskulint kropsmærkede? I udgangspunktet finder vi det interessant, at de tænker køn som en social kategori, der har betydning for behandling. Ikke desto mindre er det relevant at overveje, hvad det er for et billede af maskulinitet, institutionerne trækker på, når de giver behandlingen en kønnet drejning. Det lader ikke til at være hvilke som helst maskulint konnoterede elementer, de inddrager. Det er en ganske specifik form for maskulinitet, der refereres til i disse maskuliniseringstiltag, nemlig en forholdsvist traditionel form for maskulinitet. Dermed kan man stille spørgsmålstejn ved, om de med disse justeringer af behandlingen er med til at reproducere nogle af de forestillinger om maskulinitet, der i udgangspunktet defineres som udslagsgivende for, at det er så vanskeligt at få mænd i behandling. Vi har her vist nogle bidder af de subjektiveringsprocesser, volden medfører for Morten, Christian og Lasse. Der er mange facetter i spil, når de knokler for at skabe en mere værdig plads for sig selv. Der er med andre ord et stort skel imellem de handlinger, de vælger at trække på og det billede, de ønsker at have af sig selv og vise andre. Det er et felt spundet op omkring modsætninger og flertydigheder – og det er omdrejningspunktet for vores afsluttende refleksioner.

Del 4: Afslutninger

Mennesker taler ikke bare om verden; de taler den frem. De måder, subjekter har adgang til og vælger at konstruere kategorier som vold og køn har således betydning for tilgængelige kønnede og voldelige handlemåder. Vi har i dette speciale mødt 11 personer: Morten, Lasse og Christian, der alle har voldet kvindelige partnere; Iben, Eva og Gitte, der er frivilligt engagerede på et krisecenter for voldsramte kvinder og børn; samt Henrik, Jørn, Vibe, Tage og Winnie, der arbejder som behandlere i de fire behandlingsinstitutioner for voldsudøvende mænd, der findes i Danmark i 2006. Igennem vores snakke med dem har vi fået indblik i, hvorledes de skaber mening med og forståelser af maskuliniteter og vold. Vi har hørt og set, hvordan disse to kategorier kan leves og gøres – og hvordan de *ikke* kan leves og gøres – i vores samfund i dag. Vi skal her trække op på de tråde, de interviewede fremhæver som betydningsfulde for deres koblinger af vold og maskuliniteter, samt hvad det betyder for voldsudøvende mænds positioneringsmuligheder.

Vi får på tværs af materialet indblik i et væv af tråde, der sætter grænser for mulige sammenbindinger af vold og køn. De interviewede knytter vold og maskuliniteter tæt. Men det sker i et komplekst og flertydigt felt. Det viser sig, hvorledes vold på den ene side inkluderes som en del af hegemonisk maskulinitet, da det tales frem som acceptable og selvfølgelig aspekter at inkludere i måder at opdrage og gøre dreng på. Det er legitimt for drenge at interagere med vold som en form for maskuliniseringsproces. Og at kunne trække på vold ses som et udtryk for, at man(d) gør krop tilstrækkeligt maskulint: At have en krop med en fysisk fylde og styrke, der muliggør vold som

handling. Kropslig styrke er en væsentlig del af konstruktioner af hegemonisk maskulinitet, og adgang til vold bliver derfor en markering af en maskulin position, da det indikerer kræfter og mulighed for at forsvare sig mod andre subjekter med adgang til vold, hvilket vil sige andre mænd, og dermed viser tilbage til og slår den maskuline position fast. Når vold tales frem som et legitimt aspekt af maskuline handlepraksisser, gøres det netop i relationer til andre mænd. Legitimiteten viser sig, når de interviewede pointerer, at disse handlinger dårligt kan omtales som vold, men forstås nærmere som 'slåskampe' og 'at prøve kræfter af'. I udgangspunktet forstås mænd som ligeværdige. Dog stikker der alligevel et hierarki af maskuliniteter frem i materialet. Det normative billede af en mand er, at han har fysisk styrke til at kunne drage vold ind i sine handleformer. Vi hører imidlertid også fortællinger om mandligt mærkede aktører, der ikke tildeles adgang til vold, for eksempel på grund af alderdom og handicap, der betragtes som svækkende for en maskulin position. Eller endnu værre, og næsten helt utænkeligt: Hvis han udsættes for vold af en kvinde og dermed ikke lever op til forestillingen om, at en mand qua sin fysiske overlegenhed altid kan slå tilbage. Når disse fortællinger om mænd, som ikke gør mandighed tilstrækkeligt, optræder, så tales underlegne maskulinitetsformer frem: De bliver svage. Herved ser vi, hvordan en ny tråd væves ind i maskulinitetskonstruktionerne. Dette sker, når det træder frem, at hegemonisk maskulinitet ikke kun skal ses i forhold til andre former for maskulinitet, men at den *også* er konstitueret i et binært kønssystem og dermed i relationen til det feminine. Dette kommer til syne, når de omtalte 'svage' mænd tales frem med

feminiserende undertoner. At miste maskulin pondus medfører her en feminin positionering; en lidet ønskværdig position, fordi der optræder en fare for helt at ryge ud af maskulinitetskategorien. Det er netop, når distinktionen mellem 'svage' og 'stærke' sættes i spil, at vold bliver en problematisk handling. Illegitimiteten opstår, når volden rettes mod aktører, der forstås som svagere end manden, der udøver volden. Og her er det børn og kvinder, som skal beskyttes, der er de væsentligste aktører. En grænse for inklusionen af vold i hegemonisk maskulinitet anes: På trods af, at adgangen til vold qua styrke og en magtfuld position kan fungere som maskulinitetskonstituerende, så ses voldshandlinger mod mennesker, der ikke defineres som ligeværdige, herunder kvinder, som dybt tvivlsom. Mænd, der tager skridtet videre og omsætter adgang til vold til deciderede voldshandlinger overfor en forestillet svagere aktør, ekskluderes brat fra den hegemoniske maskulinitetskategori. Vi ser hermed, hvordan vold mod kvinder igangsætter en glidebane for den maskuline position. At volde kvinder medfører en marginaliseret position: Det er ikke-gyldige udgaver at gøre mand på i relationen til en kvinde.

Lad os træde et skridt tilbage og forsøge at trække op på de rammer for vold og den hegemoniske mandefigur, som vi ser det talt frem af vores interviewpersoner. Den hegemoniske mandefigur må under ingen omstændigheder lade sig volde af en kvinde. Den voldsramte mand afmaskuliniseres og abjektgøres: Han er ikke en gyldig mand, fordi en mandligt mærket, der lever hegemonisk maskulinitet, ikke må kunne betegnes som svagere end en kvinde. På den anden side må han heller ikke volde en kvinde, fordi det også er en måde at praktisere mandighed forkert. I modsætning til den voldsramte mand bliver han, der volder en kvinde, dog ikke feminin. Vold er en så eksplicit

maskulint konnoteret komponent, at han ikke ryger over i en feminin position, men derimod bliver hypermaskulin; en dyrisk og primitiv position. Hegemonisk maskulinitet konstrueres følgelig i et spænd af grader af maskulinitet. Den må hverken gøres for lidt eller for meget. Og på samme vis med vold: Det må ikke være helt utilgængeligt, men heller ikke overgøres. Vold er altså en komponent i hegemonisk maskulinitet, og det handler om at gøre det maskuline repertoire rigtigt. Men hvad ligger bag det illegitime i at gøre maskulinitet *for meget*? Vi hører, hvordan en væsentlig grad af kontrol over såvel sig selv som andre er et vigtigt element i konstruktionerne og konstitueringer af hegemonisk maskulinitet. At være en rigtig Mand er blandt andet at være beskytter for, forsørger af og stærk i forhold til en kvindelig partner. Men hvorfor strider volden imod her? Hvorfor bliver den lige så ikke en legitim måde at statuere sig som en rigtig mand i kontrol og magt? Meget tyder på, at en maskulin overordning er acceptabel, men at den kun må være relativ. Ligeværd træder hele tiden frem som et omdrejningspunkt for legitimiteten. Et ulige forhold imellem kvinde og mand er på trods af den ligeværdsdiskurs, der hele tiden stikker hovedet frem, legitim, så længe det bæres frem på en diskret facon. Og når mandligt mærkede aktører tyr til vold overfor kvindeligt mærkede, iværksættes denne maskuline overmagt for meget og forkert og for synligt.

Vi har talt med tre mandligt mærkede aktører, der med deres voldshandlinger rettet imod kvindelige partnere giver os et indblik i, hvordan vold og maskuliniteter kan leves. Men det er ikke hvilke som helst mænd, der har delt deres fortællinger med os. De konstruerer hegemonisk maskulinitet ud fra

deres ståsteder, og idet de færdes i miljøer, der er præget af såvel vold som muligvis forholdsvist traditionelle maskulinitetskonstruktioner, så synes det at influere deres gørelser af maskulinitet. Ikke kun de tre mænd arbejder med disse forståelser, også andre af de interviewede gør det, hvilket signalerer, at disse kan genkendes i flere kontekster. Det vigtige er her at pointere, at når de færdes inden for subkulturer som dørmands- og rockermiljøer, så er det måske inden for de arenaer mere legitimt at inkludere vold i deres maskulinitetsprojekter end i andre dele af samfundet. Hegemonisk maskulinitet er ikke en statisk størrelse og konstrueres forskelligt inden for forskellige kontekster. Ikke desto mindre er der konstruktioner, der er mere dominerende end andre. Og vi ser, hvordan Morten, Lasse og Christian også forholder sig til mere overordnede rammer for, hvordan maskulinitet kan og må gøres. I mødet med såvel os som behandlingsinstitutionerne tvinges de til at forholde sig til de mere dominerende normer, der hersker udenfor de subkulturer, de *også* færdes i. Og her synliggøres det, at de træder forkert. Deres vanskelige forhandlinger er netop måder at forsøge at nærme sig denne norm og dermed få deres handlinger til at stride mindre imod normative legitime handlepraksisser. Dermed viser disse mænd nogle grænser imellem passende og upassende måder at koble maskulinitet og vold på.

Vores mål med dette speciale er hverken at dæmonisere mænd, der udfører disse handlinger, eller offergøre dem, men derimod at synliggøre nogle af de processer, der sættes i gang, når de inden for de tilgængelige diskurser i vores samfund i dag gør, som de gør. Som sagt bryder mænd, der volder kvinder, med nogle diskurser, hvilket medfører en vanskelig og marginaliseret position. De får svært ved at opretholde et værdigt selvbillede, når de volder deres kvindelige partnere, hvilket viser sig ved

det komplicerede og besværliggjorte identitetsarbejde, de kommer ud i, som indebærer forhandlinger for at undslippe volden og dens alvor. Men vi ser også, at der i arbejdet med at tale sig selv frem som et værdigt individ er nogle fortolkningsrepertoarer til rådighed, der fungerer til at legitimere volden ved at fremhæve det ukontrollable ved voldshandlingerne. Og disse repertoarer synes at være let tilgængelige, på trods af det illegitime ved denne udgave af vold. At tale sig selv frem som verbalt underlegen sat over for en verbalt overlegen kvinde og dermed argumentere for, at volden er en handling i afmagt, lader til at være vidt udbredt. Ligeledes kan volden anses som en 'naturlig' del af maskulinitet eller som et resultat af opdragelse, hvilket er forklaringer, der synes fast forankrede i en dansk kontekst. Og forklaringer, som selv de af vores interviewpersoner, der i deres virke sætter ud for at problematisere mænds vold mod kvinder, har svært ved at tale sig udenom, fordi de repræsenterer så træge diskurser, at de kræver et større arbejde at undgå end at benytte sig af. Fordi disse diskurser lader til at være så selvfølgelige, er det vigtigt at fremhæve kulturligheden og det historiske aspekt i dem for at skabe rum for alternativer. Det er ikke uproblematisk, når det opleves så let tilgængeligt at se vold som naturlige handlepraksisser at gøre dreng/mand på; at aggressivitet er et naturligt og instinktivt træk hos mandligt kropsmærkede; eller at mænd i oplevelser af verbal underlegenhed kan ty til voldsomme handlinger for at genoprette en magtfuld position. Med en tanke om konstruerethed må også følge, at disse konstruktioner kan gøres anderledes – og dermed kan nye handlemuligheder opstå.

Vi har givet ordet til 11 mennesker, og den producerede empiri har givet os mulighed for at fremstille nærværende videnstilbud. Det er imidlertid vigtigt at fastholde, at på trods af, at de foregående sider skal ses som disse 11 menneskers forhandlinger og betydningstillæggelser af vold og maskuliniteter på netop dette tidspunkt i samspil med os, så peger det på nogle tilgængelige måder at forstå disse aspekter i vores samfund i dag. De er kulturelle aktører, og de er således både produkter af og medproducenter af den kultur, de lever. Når de taler vold og maskulinitet frem som komplekse og modsætningsfyldte væv af tråde, så tyder det på nogle overordnede muligheder at begribe disse to størrelser på. Vi får her fingrene i et magtfuldt felt af konstruktioner, som både peger på disse individuelle menneskers forholdemåder, men samtidig viser tilbage på de kulturelle præmisser, de lever. Meget tyder på, at vold er et meget let tilgængeligt repertoire at trække ind i gørelser af maskulinitet. Når mænd voldes, så antyder det, at det er kulturelt tilgængelige handlepraksisser. Disse problematiske handlinger sker inden for tilgængelige diskurser. Men det leder ikke til, at disse mænd ikke har et ansvar for, at de vælger at anvende de diskursive praksisser og ikke andre. Dog finder vi det samtidig relevant at sætte til refleksion, at det ikke *udelukkende* er de enkelte mænd, der har et ansvar for at bryde med volden, men at der skal kollektive kræfter til at gøre opmærksom på problemerne i, at så tæt en sammenbinding mellem vold og måder at gøre maskulinitet på er uhensigtsmæssig. Og når der samtidig er let tilgængelige strategier til at minimere voldens alvor og betydning til rådighed, så forekommer det som værende nogle træge konstruktioner. Vi ser, hvordan mennesker, der arbejder for at bryde med koblingerne af vold og maskulinitet, også har svært ved ikke at reproducere det, og derfor er det på tide at råbe vagt i gevær og reflektere over, hvordan vi alle er med til at opretholde disse koblinger.

Men hvad er vejene videre i den træge proces med at skabe social udvikling og forandring? Diskurser kan være forankrede i samfundsmæssige institutioner og kulturelle praksisser, der ikke umiddelbart er åbne for forandring. Derfor kræver en massiv indsats at synliggøre de problematiske betydningskonstruktioner, som ikke altid er lige nemme at øjne på grund af deres selvfølgelige status. Meningsskabelse omkring vold og maskuliniteter er kulturelt og historisk specifikke, og det handler derfor om at vedblive med at påpege det tvivlsomme i voldens position i de maskulinitetskonstruktioner, vi ser i dag, for at åbne op for alternativer. At det giver mening for os at udarbejde denne rapport, er et tegn på, at de aktuelt herskende diskurser om køn og vold står i en brydningsproces. Processen med at synliggøre de selvfølgelige konstruktioner er således allerede i gang: Det er en tilgængelig position at pille lidt ved disse. Men for at skabe forandringer er det nødvendigt at vedblive med at fremhæve uhensigtsmæssige koblinger og tilbyde andre, hvilket må være en kollektivt værk: Der skal et kor af stemmer til. Dette speciale er vores forhandlingsindlæg i den proces. Herfra gælder det så blot om at recitere det problematiske i de tilgængelige måder at koble maskulinitet og vold igen og igen og igen...

English Summary

Focus in this study is constructions and understandings of violence and masculinities based on seven qualitative interviews: Three individual interviews with three different men who have battered female partners; four interviews with five therapists from the four existing therapeutic institutions that offer treatment to men who batter their female partners in Denmark today; and a focus group interview with three women voluntarily engaged in a crisis centre for battered women and children. The empirical production is primarily based on Halkier and Kvale.

The theoretical frame of the dissertation is founded on social constructionist perspectives, represented by theorists such as Søndergaard, Staunæs, Gergen, and Burr. In addition to this, we have among others turned to Connell, Hearn, and Sørensen to theorise masculinities and violence.

With discourse psychological terms at hand, based on Potter and Wetherell, we have made a discourse analysis of the ways in which these eleven people connect violence and masculinities. We see how violence is constructed as a specific masculine way of acting, and how access to violence is included in hegemonic masculinity; it is a culturally accepted way of boys and men to interact, and the possibility of using violence indicates a strong physical position which is constitutive for a masculine position. Nevertheless, directing violence against a woman is highly problematic, and it results in major problems for the three men who have battered their female partners: They experience great troubles in perceiving themselves as dignified male subjects. Despite the illegitimacy of this violence, the material also shows that there are different easily accessible strategies at hand that work to legitimise the violent acts. We have seen how violence can be understood as a 'natural'

and 'instinctive' part of the male body; that violence can be seen as the result of socialisation, for instance negative social heritage, which is understood as difficult to change; and that violence can be explained as an act of powerlessness. These strategies all seem to minimise the men's control of the violence and therefore make it difficult to change these problematic acts.

The interviews with these eleven people show accessible ways of constructing and combining violence in ways of living masculinity in our society today. We find that there are complex understandings and categories at stake; including interpretative repertoires that contribute to uphold inexpedient perceptions of violence as an acceptable part of masculinity. Our purpose with this work is to make these constructions visible in order to open up to different and alternative ways of understanding and living the two.

Litteratur

- Bertilsson, M. og Järvinen, M. (ed.): *Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*, 1998, Hans Reitzels Forlag, København
- Beynon, J.: *Masculinities and Culture*, 2002, Open University Press, Philadelphia
- Brod, H. og Kaufman, M.: *Theorizing Masculinities*, 1994, Sage Productions, Thousand Oaks
- Burr, V.: *Social Constructionism*, 2003, Routledge, London
- Butler, J.: *Gender Trouble – Feminism and the Subversion of Identity*, 1999, Routledge, New York
- Christensen, A. D., Ravn, A. B. og Rittenhofer, I.: *Det kønnede samfund. Forståelser af køn og social forandring*, 1997, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg
- Connell, R. W.: *Masculinities*, 1995, Polity Press, Cambridge
- Douglas, M.: *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*, 2004, Routledge, London
- Eriksson, M., Nenola, A. og Nilsen, M. M. (ed.): *Kön och våld i Norden: Rapport från en konferens i Köge, Danmark, 23.-24. november 2001*, 2002, Nordisk Ministerråd, København
- Esmark, A., Laustsen, C. B. og Andersen, N. Å.: *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*, 2005, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg
- Gergen, K. J.: *Virkelighed og relationer*, 1997, Dansk Psykologisk Forlag, København
- Gergen, M. and Gergen, K. J. (ed.): *Social Construction. A Reader*, 2003, SAGE Publications, London

- Haavind, H. (ed.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*, 2000, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Halkier, B.: *Fokusgrupper*, 2003, Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg
- Harré, R. og Langenhove, L. V.: *Positioning Theory*, 1999, Blackwell Publishers Ltd., Massachusetts
- Hearn, J.: *Men in the Public Eye*, 1992, Routledge, London
- Hearn, J.: *The Violences of Men*, 1998, Sage Publications, London
- Heede, D.: *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*, 2004, Museum Tusulanums Forlag
- Helweg-Larsen, K. & Kruse, M.: *Mænds vold mod kvinder*, 2004, Statens Institut for Folkesundhed, København
- Hester, M., Kelly, L. og Radford, J. (ed.): *Women, Violence and Male Power: Feminist Activism, Research and Practice*, 1996, Open University Press, Philadelphia
- Jørgensen, M. W. og Phillips, L.: *Diskursanalyse som teori og metode*, 1999, Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag, København
- Kofoed, J.: *Eleverpli. Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen*, 2003, Danmarks Pædagogiske Universitet
- Kvale, S.: *InterView – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, 2001, Hans Reitzels Forlag, København

- Lundgren, E.: *Våldets normaliseringsproces*, 2004, ROKS, Stockholm
- Nielsen, S. B. og Gitz-Johansen, T.: *Mænd i migrationsægteskaber – fortællinger om hverdag og vold i danske mænds samliv med udenlandske kvinder*, Roskilde Universitetscenter og Ligestillingsministeriet, 2006
- Reinicke, K.: *Behandling af voldsudøvende mænd – virker det? Forsknings- og praksiserfaringer*, 2005, Ligestillingsministeriet
- Schatz, M. og Walker, R.: *Research as Social Change – New Opportunities for Qualitative Research*, 1995, Routledge, London
- Staunæs, D.: *Køn, etnicitet og skoleliv*, 2004, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg
- Stormhøj, C.: *Poststrukturalismer – videnskabsteori, analysestrategi, kritik*, 2006, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg
- Søndergaard, D. M.: *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademia*, 2000, Museum Tusulanums Forlag, København
- Sørensen, B. W.: *Magt eller afmagt? Køn, følelser og vold i Grønland*, 1994, Akademisk Forlag, Århus
- Wetherell, M. og Potter, J.: *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Exploitation*, 1992, Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead
- Wetherell, M., Taylor, S. og Yates, S. J.: *Discourse as Data. A Guide for Analysis*, 2001, Sage Publications Ltd., London
- Widell, P. (ed.): *Socialkonstruktivismen under debat*, 2004, Forlaget Modtryk, Århus
- Williams K. M.: *Socially Constructed School Violence. Lessons from the Field*, 2005, Peter Lang, New York

Artikler

Meyer, B.: *Ekstraordinære kroppe: Køn krop og invaliditet i nyere disability teori* fra Kvinder, køn og forskning, nr. 1, 2003

Simonsen, D. G.: *Som et stykke vådt sæbe mellem fedtede fingre* fra Kvinder, køn og forskning, nr. 2, 1996

Søndergaard, D. M.: *Køn som metaprincip* fra Kvinder, køn og forskning, nr. 3, 1994

Søndergaard, D. M.: *Social konstruktionisme – et grundlag for at se kroppen som tegn* fra Sosiologi i dag, nr. 4, 1996